

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

**De trajecten van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen
op zes levensdomeinen**

Laure-lise Robben
Prof. dr. Wim Van Lancker
Prof. dr. Koen Hermans

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
 Minderbroedersstraat 8 – B-3000 Leuven
 Tel 0032 16 37 34 32
 E-mail: swvg@kuleuven.be
 Website: <http://www.steunpuntwvg.be>

Publicatie nr. 2020/17
 SWVG-Rapport 50
 Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Titel rapport: De trajecten van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen op zes levensdomeinen

Promotor: Prof. dr. Wim Van Lancker¹

Copromotor: Prof. dr. Koen Hermans^{1,2}

Onderzoekers: Laure-lise Robben^{1,2}

¹ Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO), KU Leuven

² LUCAS Centrum voor Zorgonderzoek en Consultancy

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. De Vlaamse Overheid kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Het consortium SWVG

<i>Deelnemende instellingen - Dagelijks bestuur</i>	
KU Leuven	
· LUCAS, Centrum voor zorgonderzoek en consultancy	Prof. dr. Chantal Van Audenhove Prof. dr. Anja Declercq
· Instituut voor Sociaal Recht	Prof. dr. Johan Put
· HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving	Prof. dr. Tine Van Regenmortel
· Leuvens Instituut voor Gezondheidsbeleid	
· Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen	Prof. dr. Erik Schokkaert
UGent	
· Vakgroep Marketing, Innovatie en Organisatie	Prof. dr. Paul Gemmel
· Vakgroep Publieke Governance, Management & Financiën	Prof. dr. Joris Voets
· Vakgroep Volksgezondheid en Eerstelijnszorg	Prof. dr. An De Sutter
Vrije Universiteit Brussel	
· Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen	Prof. dr. Dominique Verté
Universiteit Antwerpen	
· CRESC, UAntwerpen	Prof. dr. Peter Raeymaeckers
<i>Partnerinstellingen</i>	
Universiteit Hasselt	
· Centrum voor Statistiek	
Thomas More Hogeschool	
· Opleiding Toegepaste Psychologie	Dr. Peter De Graef
Arteveldehogeschool	
· Dienst onderzoek en dienstverlening	
Hogeschool Gent	
· Faculteit Mens en Welzijn	
UC Leuven-Limburg	
· Groep Gezondheid en Welzijn	
<i>Coördinatie en secretariaat</i>	
Coördinator SWVG Administratieve ondersteuning	Dr. Kathleen De Cuyper Manuela Schröder Lut Van Hoof

Rapport 50

December 2020

De trajecten van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen op zes levensdomeinen

Onderzoeker: Laure-lise Robben^{1,2}

Promotor: Prof. dr. Wim Van Lancker¹

Copromotor: Prof. dr. Koen Hermans^{1,2}

¹ Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO), KU Leuven

² LUCAS Centrum voor Zorgonderzoek en Consultancy

Samenvatting

In dit onderzoeksproject van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin werpen we op vraag van de betrokken minister een blik achter de kansarmoedecijfers die geregistreerd worden door Kind en Gezin. We doen dit vanuit het perspectief van gezinnen met kinderen die vijf jaar voordien door Kind en Gezin als kansarm werden geregistreerd in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren. We onderzoeken hoe de levensomstandigheden van deze gezinnen veranderd zijn, in het bijzonder op het vlak van de levensdomeinen die bepalend zijn voor kansarmoede, en welke rol de hulp- en dienstverlening van diverse lokale actoren speelde in belangrijke momenten van transitie.

We stellen duidelijke trends vast in de trajecten van de gezinnen. De meerderheid van de gezinnen bevindt zich nog steeds in een precaire inkomens-, woon- of arbeidsmarktsituatie, en vond geen uitweg uit de financiële armoede. Terwijl het Vlaams en federaal beleidsniveau de belangrijkste hefboomen in handen hebben om structureel in te grijpen in de trajecten van deze kwetsbare gezinnen, concluderen we dat aanvullend ook de lokale dienst- en hulpverlening een belangrijke rol speelt in het verbeteren van de bestudeerde levensdomeinen. Lokale hefboomen vinden we terug (1) op vlak van werk door flexibele kinderopvanginitiatieven, door ondersteuning van lokale tewerkstelling of door het aanbieden van opleidingen, (2) op vlak van wonen door het aanbieden van betaalbare sociale woningen, doorgangswoningen of het informeren over financiële tussenkomsten of (3) op sociaal vlak door ontmoeting te creëren en in te zetten op het versterken van het sociaal netwerk.

Om op lokaal niveau structureel in te grijpen, moeten diverse lokale actoren optreden als antennepunten die proactief, outreachend en laagdrempelig te werk gaan om kwetsbare gezinnen op de radar te krijgen en te houden. Het coördineren van vraag en aanbod van lokale hulp- en dienstverlening, onder andere via het opzetten van een lokaal loket kinderopvang, is daarbij essentieel. Daaropvolgend stellen we vast dat lokale besturen de regierol moeten opnemen en, in functie van intensieve samenwerking en netwerking, moeten uitreiken naar gekende welzijnsactoren, maar ook naar private en publieke partners werkend rond een of meerdere levensdomeinen van kwetsbare gezinnen. Denk daarbij aan actoren op vlak van lokale tewerkstelling en huisvesting. Het samenbrengen van een lokaal netwerk rond kwetsbare gezinnen met kinderen, het ontwikkelen van een gedragen structurele visie, het opstellen van een armoedebestrijdingsplan en het efficiënt inzetten van beschikbare middelen zijn essentieel om op lokaal niveau het verschil te maken.

Inhoud

Inleiding		7
Hoofdstuk 1	Methodologie	9
Hoofdstuk 2	Een blik op de kansarmoedecijfers	13
Hoofdstuk 3	Lokaal sociaal beleid en het hulpverleningslandschap	17
Hoofdstuk 4	Boom	23
1	Cijfers en beleid	23
2	Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met jonge kinderen	25
3	Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren	28
4	Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders	32
Hoofdstuk 5	Hasselt	45
1	Cijfers en beleid	45
2	Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met jonge kinderen	49
3	Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren	51
4	Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders	55
Hoofdstuk 6	Vilvoorde	67
1	Cijfers en beleid	67
2	Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met (jonge) kinderen	69
3	Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren	71
4	Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders	74
Hoofdstuk 7	Lokeren	85
1	Cijfers en beleid	85
2	Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met kinderen	87
3	Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren	89
4	Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders	91
Hoofdstuk 8	Conclusie en aanbevelingen	101
Referenties		105
Bijlagen		109

Lijst Tabellen

Tabel 1	Overzicht deelname gezinnen en stakeholders	11
Tabel 2	Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Boom	29
Tabel 3	Levensdomeinen gezinnen Boom	30
Tabel 4	Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Hasselt	51
Tabel 5	Levensdomeinen gezinnen Hasselt	52
Tabel 6	Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Vilvoorde	71
Tabel 7	Levensdomeinen gezinnen Vilvoorde	72
Tabel 8	Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Lokeren	89
Tabel 9	Levensdomeinen gezinnen Lokeren	90
Tabel 10	Overzicht kansarmoedecijfers in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren (2001-2019)(Bron: Kind en Gezin, 2020b)	115

Lijst Figuren

Figuur 1	Overzicht evolutie kansarmoedecijfers van Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren (Kind en Gezin, 2020b)	14
----------	--	----

Inleiding

Anno 2019 groeide 14,0% van de kinderen tussen 0 en 3 jaar in Vlaanderen op in een kansarm gezin (Kind en Gezin, 2019a). De voorbije jaren nam dit cijfer stelselmatig toe. Dit weten we dankzij Kind en Gezin die kort na de geboorte de leefsituatie van de gezinnen registreert aan de hand van zes criteria die betrekking hebben op zes levensdomeinen: arbeid, inkomen, huisvesting, opleiding, gezondheid en stimulatie-niveau van het kind. Een gezin wordt als kansarm geregistreerd wanneer deze onvoldoende scoort op minstens drie van de zes criteria. Deze registratie impliceert een momentopname: Kind en Gezin volgt een mogelijke wijziging van deze registratie namelijk niet op. Hoewel deze kansarmoede-index in elke gemeente gehanteerd kan worden als een signaalindicator om te detecteren of kinderen opgroeien in een kansarme omgeving, zien we de lokale beleidsinspanningen hierin niet weerspiegeld en schetst het een statisch beeld van de armoedeproblematiek van deze gemeente. Hierdoor groeit de onderzoeksinteresse om kansarmoede vanuit een meer dynamische invalshoek te benaderen. In dit onderzoeksproject van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin werpen we op vraag van de betrokken minister een blik achter de gekende kansarmoedecijfers in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren vanuit het perspectief van gezinnen met kinderen die vijf jaar voordien door Kind en Gezin werden geregistreerd. We onderzoeken bij een aantal gezinnen die kansarm waren bij de geboorte van het geselecteerde kind hoe hun levensomstandigheden vandaag zijn, hoe deze geëvolueerd zijn over de tijd heen en welke rol de hulp- en dienstverlening van diverse lokale actoren speelde in belangrijke momenten van transitie.

In deze studie plaatsen we drie onderzoeksvragen centraal. De eerste onderzoeksvraag gaat over de levensomstandigheden van de geselecteerde gezinnen, en hoe deze geëvolueerd zijn. We focussen ons in het bijzonder op het vlak van de levensdomeinen die bepalend zijn voor de kwetsbare positie van deze gezinnen op de kansarmoede-index van Kind en Gezin. Een tweede vraag gaat na wat het belangrijkste aanbod in de gemeente is dat tegemoetkomt aan de behoeften en noden van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen. Een derde vraag gaat, tenslotte, over de aanwezigheid van lokale actoren, wat het belang ervan is, en in welke mate zij erin slagen de leefsituatie van de gezinnen te verbeteren.

Om een antwoord te bieden op deze vragen nemen we, ten eerste, semigestructureerde diepte-interviews af bij gezinnen in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren. Ten tweede nemen we semigestructureerde interviews af met lokale stakeholders die rechtstreeks of onrechtstreeks de trajecten van kwetsbare gezinnen en/of het lokaal sociaal beleid mee vormgeven. Ten derde analyseren we secundair bronnenmateriaal, o.a. beleidsdocumenten, via een beknopte literatuurstudie.

In wat volgt duiden we eerst in Hoofdstuk 1 het methodologisch kader van deze studie, waarbij we stilstaan bij de selectie van de gemeenten, de selectie van de gezinnen, de dataverzamelmethode, de responsgraad en de dataverwerking. Hoofdstuk 2 gaat na welke definitie en afbakening Kind en Gezin hanteert om kansarmoede te benaderen, en hoe de kansarmoedecijfers eruitzien voor de geselecteerde gemeenten. Hoofdstuk 3 behandelt het lokaal sociaal beleid en het hulpverleningslandschap. In Hoofdstuk 4, 5, 6 en 7 bundelen we de verworven inzichten vanuit diepte-interviews met gezinnen en lokale actoren respectievelijk in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren. Hoofdstuk 8 sluit het rapport af met enkele conclusies.

Hoofdstuk 1

Methodologie

In dit hoofdstuk bespreken we het methodologische luik van deze studie aan de hand van de selectie van de gemeenten en gezinnen, de contactname en de topic lijst, de dataverzameling en respons en de dataverwerking. Dit proces werd opgevolgd door de vooraf opgestelde stuurgroep waarin partners van Kind en Gezin, Netwerk Tegen Armoede, VVSG en de Vlaamse Overheid zetelden.

Selectie gemeenten en gezinnen

We selecteerden Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren op basis van een aantal selectiecriteria, zoals een voldoende grote groep van respondenten, de geografische ligging, de stedelijke- en beleidscontext, de variatie in profielen van gezinnen en de praktische haalbaarheid.

De keuze voor deze gemeenten is, ten eerste, gebaseerd op een voldoende grote groep van gezinnen die in aanmerking komen voor een interview. Uitgaande van de overweging dat er mogelijk een taalbarrière is als het aankomt op de thuistaal van de gezinnen en uitgaande van de bedenking dat kwetsbare doelgroepen vaak moeilijker te overtuigen zijn om deel te nemen aan diepte-interviews waardoor er een hoge mate van non-respons valt te verwachten, selecteerden we gemeenten waar in absolute aantallen voldoende gezinnen wonen om in het onderzoek op te nemen. Ten tweede kozen we voor een spreiding over provincies in Vlaanderen, waarbij ook de praktische haalbaarheid en bereikbaarheid voor het onderzoeksteam in overweging werd genomen. Ten derde was de keuze gebaseerd op de stedelijke- en beleidscontext en de variatie in de doelgroep van deze gemeenten. Boom als kleinstedelijk provinciale gemeente (cfr. VRIND-indeling¹) beschikt over het hoogste kansarmoede-cijfer (zie Hoofdstuk 2). Hasselt is een centrumstad die toch kleinschalig genoeg is om onderzocht te worden. Deze Limburgse stad zag haar kansarmoedecijfers de laatste jaren sterk toenemen, voornamelijk bij gezinnen met een migratieachtergrond (zie Hoofdstuk 2). Vilvoorde is dan weer een interessante casus vanwege de sterke toestroom van Brusselaars. Lokeren, tot slot, heeft een meer stabiel kansarmoede-cijfer dat relatief laag ligt in vergelijking met Boom, Hasselt en Vilvoorde.

In deze gemeenten selecteerde Kind en Gezin vervolgens gezinnen die in 2014 als 'kansarm' werden geregistreerd (zie Hoofdstuk 2). Dit komt neer op gezinnen die onvoldoende scores op minstens drie van de zes toetsingscriteria (inkomen, werk, diploma, wonen, gezondheid en stimulatieniveau van het kind).

Contactname en topic lijst

In de diepte-interviews wordt een semigestructureerde vragenlijst of topic lijst² gehanteerd als leidraad om het gesprek vlot te doen verlopen. Het gaat om een breed scala aan thema's die allerlei levensdomeinen van het gezin raken: de gezinssamenstelling, het inkomen, materiële deprivatie, de tewerkstelling, werkzekerheid, combinatie gezinsleven en arbeid, onderwijs, kinderopvang, stimulatieniveau van de kinderen, opvoeding, gezondheid, gezondheidszorg, welzijn, mantelzorg, sociaal netwerk, buurtleven, wonen, kwaliteit woning, algemene tevredenheid en toekomstperspectief. Om deze gezinnen te

¹ De Vrind-classificatie deelt de Vlaamse gemeenten en steden ruimtelijk in op basis van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Meer informatie via www.statistiekvlaanderen.be/nl/gebiedsindelingen-vrind

² Zie Bijlage A

kunnen contacteren, dienden we een aanvraag in bij de Sociaal-maatschappelijke Ethische Commissie (SMEC). Na een eerste draft te hebben opgesteld van de topic lijst, toetsten we deze af bij een testgezin, om nadien de topic lijst te finaliseren.

De benaderingswijze werd vastgelegd aan de hand van drie stappen. In een eerste stap verstuurde Kind en Gezin een brief naar de geselecteerde gezinnen met een uitnodiging tot deelname. In deze brief stond het onderzoeksopzet omschreven en hoe het gezin kon aangeven dat men wilde deelnemen. Daarnaast werd ook vermeld dat het interview ongeveer twee uur duurt en dat het gezin na het interview een beloning van €25 (cash) ontvangt ter compensatie. De brief benadrukt tenslotte dat anonimiteit wordt gegarandeerd en dat de gegevens discreet worden verwerkt. In een tweede stap, en zoals uitgelegd in de brief, nam Kind en Gezin tien dagen na het versturen van de brieven telefonisch contact op met de geselecteerde gezinnen. Op dat moment kon het gezin expliciete toestemming verlenen om de contactgegevens door te geven aan de onderzoekers. In een derde stap namen de onderzoekers telefonisch contact op met de gezinnen die toestemming hiervoor gaven. De onderzoekers gaven de keuze aan het gezin waar en wanneer ze het interview willen afnemen. Vooraleer het interview van start ging, werd het geïnformeerd toestemmingsformulier³ overlopen en werd dit door het gezin ondertekend. Omwille van de coronamaatregelen (zie ook verder) werd deze laatste stap aangepast, en kon het gezin online de goedkeuring geven. De interviews vonden vanaf midden maart allen digitaal plaats. Voor de gezinnen verliep dit via WhatsApp, de stakeholders werden bevraagd via Teams, Zoom of Skype.

Dataverzameling en respons

Het verzamelen van gegevens verliep in drie fasen. Eerst wilden we een overzicht verkrijgen van bestaande acties en beleidshefbomen op lokaal niveau. We analyseerden hiervoor secundair bronnenmateriaal via een beknopte literatuurstudie, gaande van lokale armoedebestrijding in Vlaanderen als over beleid rond kwetsbare gezinnen in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren. Deze eerste fase hing sterk samen met een tweede fase waarin we interviews afnamen met lokale stakeholders. We selecteerden personen die het lokaal bestuur vertegenwoordigden, het middenveld en private of publieke actoren, om een breed zicht te krijgen van het welzijnslandschap. Het inzamelen van informatie over lokale projecten gebeurde bijgevolg iteratief: de informatie was afkomstig van diverse publicaties (beleidsdocumenten, verslagen van stuurgroepen, onderzoeksrapporten, ...) en van ontmoetingen met lokale betrokkenen die ons hieromtrent verder informeerden. In een derde fase namen we kwalitatieve semigestructureerde diepte-interviews af bij gezinnen met kinderen in de vier gemeenten. In deze bijdrage is bijgevolg ieder bevraagd gezin een 'case' die het bestudeerde bronnenmateriaal afoetst en verder verdiept.

Voor deze studie werden 114 gezinnen geselecteerd uit de databank van Kind en Gezin. 32 gezinnen geven via Kind en Gezin aan te willen deelnemen aan de studie. Uiteindelijk namen we interviews af met 15% van alle geselecteerden of 17 gezinnen: vijf in Boom, zes in Hasselt, vier in Vilvoorde en twee in Lokeren (zie Tabel 1). In Boom en Vilvoorde was er telkens één gezin dat expliciet vermeldde niet te willen deelnemen, in Hasselt weigerden twee gezinnen om deel te nemen. Van de 32 lokale actoren die we contacteerden, nam uiteindelijk ongeveer de helft (of 15 gezinnen) deel aan de studie.

³ Zie Bijlage B.

Tabel 1 Overzicht deelname gezinnen en stakeholders

	Boom	Hasselt	Vilvoorde	Lokeren
Gezinnen				
Respons	5	6	4	2
Non-respons	13	29	23	32
Stakeholders				
Respons	3	4	5	3
Non-respons	1	7	2	7

We stellen vast dat het bereiken van de gezinnen en de stakeholders vlotter verliep voor de coronamaatregelen van start gingen (zie verder voor de impact van COVID-19). We annuleerden twee interviews in Boom als gevolg van de coronamaatregelen.

Dataverwerking

De analyse van de semigestructureerde diepte-interviews vond plaats via een inductieve thematische analyse. Vooreerst werden aan de transcripten van de interviews open codes toegekend. Na herhaaldelijk lezen van de verzamelde interviews en de open codes kwamen steeds terugkerende categorieën aan het licht. Eenzelfde proces volgde na de interviews met lokale beleidsmakers, en ook hier limiteren we de analyse tot het bespreken van enkele kernvaststellingen.

Impact van COVID-19

De uitbraak van COVID-19 heeft een impact gehad op deze studie. De maatregelen die door de overheid en de universiteit werden geïmplementeerd, zorgden voor een aanpassing van enkele zaken. Zoals vermeld verliepen de interviews voor maart 2020 face-to-face, hierna verliep het digitaal. De interviewperiode werd bovendien verlengd, waardoor de timing van het project verschoof. Belangrijk is dat we door tijdsdruk en een lage responsgraad slechts een klein aantal gezinnen konden bereiken en bevragen in Lokeren. Dit betekent dat we slecht partiële informatie hebben over het perspectief van de gezinnen op het hulpverleningslandschap en het lokaal sociaal beleid, waardoor het voor deze locatie slechts een beschrijvende analyse blijft met een nadruk op de perspectieven van de bevroegde stakeholders.

Kritisch kanttekening

Tot slot sluiten we dit hoofdstuk af met een kritische kanttekening. Dit rapport heeft niet als doel om uitspraken te doen over de effectiviteit van de lokale armoedebestrijding op lokaal niveau. De geselecteerde gemeenten en gezinnen zijn namelijk niet representatief voor alle kwetsbare gezinnen in geheel Vlaanderen. We geven het woord aan enkele gezinnen om kennis te putten uit hun ervaringen met het gebruikte aanbod, en in welke mate deze aan hun behoeften en noden tegemoetkwamen en komen. Aan de hand van diepgaande interviews met een beperkte selectie aan gezinnen en enkele lokale stakeholders verkennen we de gemeente of stad vanuit de ogen van deze personen om de lokale sociale sfeer te leren kennen.

Hoofdstuk 2

Een blik op de kansarmoedecijfers

In dit hoofdstuk staan we stil bij de definitie die Kind en Gezin hanteert om kansarmoede te benaderen, hoe men deze afbakening operationaliseert op lokaal niveau en hoe de kansarmoedecijfers eruitzien voor de vier geselecteerde gemeenten.

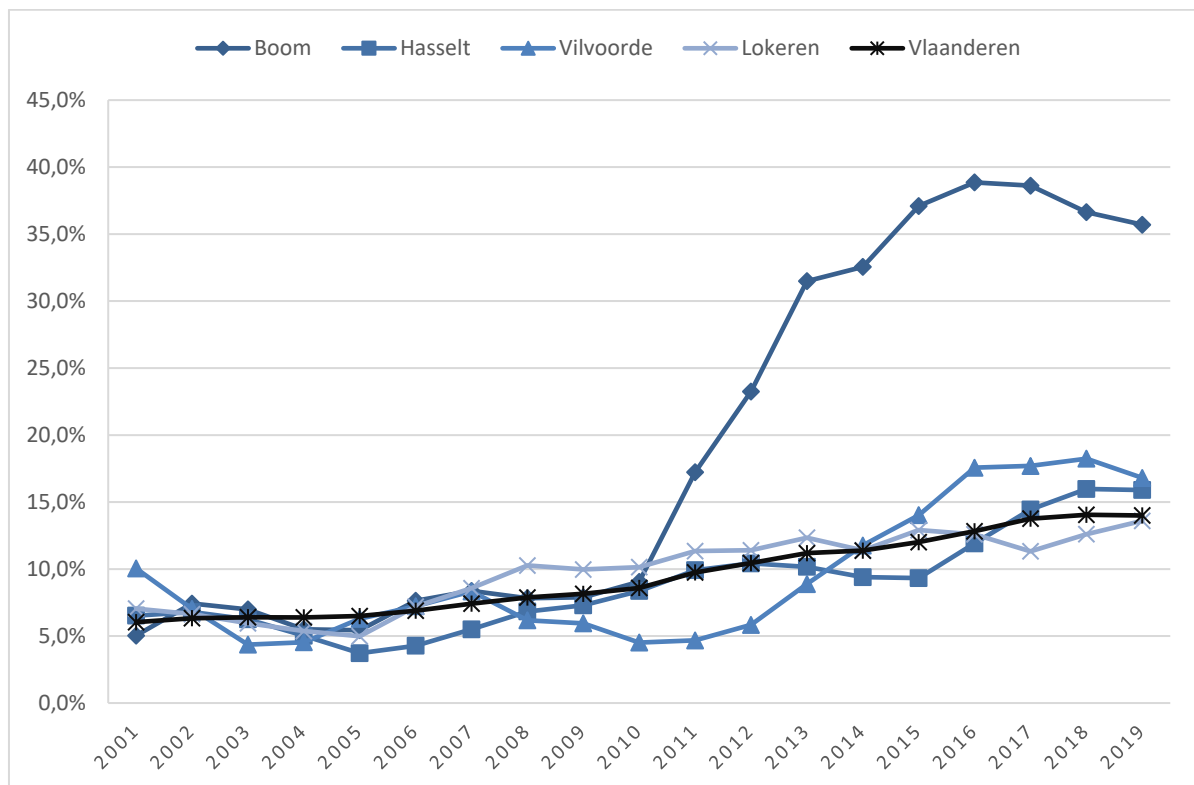
Kansarmoede wordt door Kind en Gezin gedefinieerd als “*een toestand waarbij mensen beknot worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaarde goederen, zoals onderwijs, arbeid, huisvesting. Het gaat hierbij niet om een eenmalig feit, maar om een duurzame toestand die zich voordoet op verschillende terreinen, zowel materiële als immateriële*” (Kind en Gezin, z.d). Het zijn de verpleegkundigen en gezinsondersteuners van Kind en Gezin die instaan voor het aanleveren van basisgegevens over kansarmoede na de geboorte van een kind bij alle gezinnen.

Kansarmoedecijfers worden berekend aan de hand van zes toetsingscriteria. Elk criterium heeft een ondergrens, die in combinatie met andere criteria aangeeft of een gezin kansarm is of niet. Scoort een gezin onvoldoende op drie of meer⁴ van deze toetsingscriteria, dan wordt dit gezin geregistreerd als levend in kansarmoede. Ten eerste bekijkt Kind en Gezin *het beschikbaar maandinkomen*: wanneer het gezin een onregelmatig inkomen heeft, een inkomen uit een leefloon of werkloosheidsuitkering, of een inkomen dat lager ligt dan het bedrag van het leefloon of van een werkloosheidsuitkering, wordt dit gezin gepercipieerd als kansarm op vlak van financiële middelen. Hiervoor houdt men geen rekening met het aantal kinderen ten laste, noch met de kinderbijslag die het gezin ontvangt. Een tweede toetsingscriteria is *het opleidingsniveau van de ouders*. Wanneer een van beide ouders, of de alleenstaande ouder, niet beschikt over een diploma hoger secundair onderwijs, of buitengewoon onderwijs volgde, het niet zeker weet, of (functioneel) analfabeet is, wordt dit criteria als ‘onvoldoende’ geregistreerd. Een derde criteria is de *arbeidsmarktpositie van de ouders*. Het gezin krijgt de score ‘onvoldoende’ wanneer de alleenstaande ouder of beide ouders zich in een precare positie bevinden (door bijvoorbeeld een interim job te hebben, zwart werk, en dergelijke), werkzaam zijn in een beschutte werkplaats of werkloos zijn. Ten vierde beoordelen de regioteamleden *het stimulatieniveau van het kind*. Op basis van observaties en een gesprek met de ouders gaat men inschatten of kinderen op regelmatige basis deelnemen aan het kleuteronderwijs en/of de ouders moeilijkheden kennen in het verzorgen van het kind. Een vijfde criteria is de *huisvesting van het gezin*. Leeft het gezin in een ongezonde, onveilige en/of verkrotte woning, een te kleine woning, of beschikt het gezin over onvoldoende nutsvoorzieningen thuis en in de omgeving, dan krijgen ze een negatieve beoordeling. Dit geldt eveneens voor gezinnen die dak- of thuisloos zijn (of bijvoorbeeld verblijven in een opvangcentrum voor asielzoekers, een kraakpand, een Centrum voor Integrale Gezinszorg, enzovoort). Een laatste criteria is dat van de *gezondheid*. Het gezin ontvangt de score ‘onvoldoende’ wanneer één van de gezinsleden een zwakke gezondheid heeft, een chronische ziekte en/of handicap, een gebrek aan kennis en deelname aan de gezondheidszorg of het ervaren van drempels in de toegang tot deze gezondheidszorg (Kind en Gezin, z.d).

⁴ Let wel, de regioteamleden van Kind en Gezin hebben de mogelijkheid, mits een grondige verantwoording, om een gezin als kansarm in de registratie op te nemen indien deze aan minder dan drie criteria voldoet.

Daaropvolgend berekent Kind en Gezin de kansarmoede-index. Deze geeft het gemiddeld aantal geboortes in gezinnen die leven in kansarmoede weer over een periode van drie jaar. Per gemeente wordt dit als volgt berekend: het aantal kinderen geboren in jaar X, X-1 en X-2 in een gezin in kansarmoede en die woont in deze locatie op 31 december van het jaar X gedeeld door het aantal kinderen geboren in die drie jaar en die woont in de locatie op 31 december van het jaar X (in %)⁵. Volgens de meest recente cijfers van Kind en Gezin (2020a) ligt de kansarmoede-index van 2019 voor het Vlaamse Gewest op 14,0%. Er zijn echter duidelijke provinciale verschillen: in Antwerpen ligt de index het hoogst, op 18,0%, gevolgd door Limburg (14,3%), Oost-Vlaanderen (13,6%) en West-Vlaanderen (12,9%). Vlaams-Brabant beschikt over de laagste index (8,7%).

We gaan verder in op deze kansarmoedecijfers voor de vier geselecteerde gemeenten door een eerste blik te werpen op de evolutie van de gekende cijfers van 2001 tot en met 2019 (zie Figuur 1)⁶.

Figuur 1 Overzicht evolutie kansarmoedecijfers van Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren (Kind en Gezin, 2020b)

In 2019 werden 35,7% van de kinderen tussen 0 en 3 in Boom geboren in kansarmoede, 15,9% in Hasselt, 16,8% in Vilvoorde en 13,6% in Lokeren. Elke gemeente of stad zag het kansarmoedecijfer over de jaren heen stijgen.

Hoewel de kansarmoede-index een belangrijke signaalfunctie kan betekenen voor de gemeenten, kent het enkele beperkingen. Ten eerste gaat het om een relatief statisch instrument om kansarmoede in een gemeente te bestuderen. De inschatting van kansarmoede bij alle borelingen gebeurt namelijk op

⁵ Kinderen die wonen in desbetreffende locatie, maar er niet geboren zijn, worden toch meegeteld. De index moet, met andere woorden, geïnterpreteerd worden als een cijfer van de zeer jonge kinderen die op de laatste dag van het jaar in een bepaalde locatie wonen.
⁶ Zie Bijlage C voor een tabel met alle percentages.

basis van een momentopname. De trajecten die de gezinnen afleggen na deze geboorte, en de inspanning die zij doen om de eigen leefsituatie te verbeteren, leiden niet tot een nieuwe beoordeling. Wanneer het gezin erin slaagt snel uit de eigen maatschappelijk kwetsbare positie te klimmen, zal dat geen verandering teweegbrengen in de kansarmoede-index. Ten tweede, en daaraan gekoppeld, zullen meer structurele ingrepen zoals een verhoging van het inkomen, een nieuwe job of het volgen van een opleiding pas na geruime tijd effect hebben. Deze investeringen slagen er vaak in om de eigen kansarme leefsituatie te verbeteren, maar zien we niet vertaald in de beschikbare kansarmoedecijfers. Ten derde is de kansarmoede-index van een gemeente, en diens evolutie, een inadequate maatstaf om het succes of falen van het beleid te beoordelen. Zoals eerder vermeld is de index gevoelig voor verhuisbewegingen en de instroom van inwijkelingen. Kortom, de kansarmoede-index capteert een momentopname van gezinnen met jonge kinderen in gemeentes en steden, en dient voornamelijk als signaalindicator voor beleidsmakers (Kind en Gezin, 2019b).

In dit rapport gaan we verder in op datgene dat niet wordt gecapteerd in deze cijfers, namelijk welke trajecten een selectie aan gezinnen hebben doorlopen na deze momentopname.

Hoofdstuk 3

Lokaal sociaal beleid en het hulpverleningslandschap

De armoedeproblematiek wordt gekenmerkt door haar domeinoverschrijdend of transversaal karakter. Het armoedebeleid strekt zich vandaag dan ook uit over verschillende beleidsniveaus. Dit beleid wordt, met andere woorden, uitgevoerd door verschillende overheden die elk hun eigen bevoegdheden uitoefenen, maar tegelijkertijd ook sterk onderling afhankelijk zijn. De federale overheid geeft de regelgeving inzake sociale zekerheid en sociale bijstand vorm. Hieronder hoort het leefloon dat het OCMW toekent. De Vlaamse overheid is verantwoordelijk voor persoonsgebonden materies, subsidieert en reguleert armoedebestrijdingsinstanties zoals de verenigingen waar armen het woord nemen en de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW's). Lokale besturen zijn op hun beurt bevoegd om, via de eigen gemeentelijke diensten, hun lokaal sociaal beleid uit te bouwen. Als bestuursniveau staan zij het dichtst bij de burger, maar zijn ze wederom afhankelijk van bovenlokale beslissingen. Een beslissing op Vlaams niveau, bijvoorbeeld inzake het beleid voor kinderopvang of kinderbijslag, heeft een directe weerslag op lokaal niveau (Verschuere & De Rynck, 2017; Verschuere & Hermans, 2016).

Lokale besturen beslissen zelf in welke mate zij armoedebestrijding als prioritair beschouwen en welke initiatieven zij hieromtrent willen opzetten. Gemeenten verschillen dan ook onderling sterk in het beschikbare aanbod van dienst- en hulpverlening op vlak van welzijn, gezondheid en sociaal beleid. Dit wordt duidelijk wanneer we de sociale kaart⁷ onder de loep nemen, een digitale plattegrond die burgers en professionals wegwijs maakt in organisaties en activiteiten op lokaal niveau. In dit hoofdstuk staan we stil bij enkele algemene beleidsmaatregelen en instanties die centraal worden ingezet om kwetsbare gezinnen met kinderen op lokaal niveau te ondersteunen. In Hoofdstuk 4 (Boom), 5 (Hasselt), 6 (Vilvoorde) en 7 (Lokeren) komen we terug op enkele lokale voorzieningen en beleidsmatige ontwikkelingen, maar dan vertaald naar diens lokale context.

Beleidsmatige ontwikkelingen

In 2004 voerde de Vlaamse Regering het decreet Lokaal Sociaal Beleid in. Dit decreet ijvert ernaar om op lokaal niveau maximale dienstverlening aan te bieden voor elke beoogde doelgroep. Een nieuw aanvullend decreet in 2018 benadrukt het belang van het garanderen van een maximale toegang tot de sociale grondrechten en stimuleert de lokale besturen om samen te werken met lokale actoren. De implementatie van dit nieuwe decreet accentueerde de nood voor het wegwerken van drempels voor bepaalde bevolkingsgroepen (Raeymaeckers et al., 2017). Concreet betekent dit dat de lokale besturen meer verantwoordelijkheden krijgen om uit te reiken naar kwetsbare burgers en dé regisseur worden van lokale sociale hulp- en dienstverlening. In samenwerking met lokale actoren dienen ze de toegankelijkheid in het hulpverleningslandschap te verhogen en onderbescherming van sociale rechten tegen te gaan. Een cruciaal element van dit decreet is de realisatie van een Geïntegreerd Breed Onthaal (GBO), gericht naar de Centra voor Algemeen Welzijn (CAW), de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) en de Diensten Maatschappelijk Werk (DMW) van de ziekenfondsen (Cantillon & Buysse, 2016; Raeymaeckers et al., 2017; Vlaamse Overheid, 2019a). In diezelfde beleidsperiode 2014-2019 versterkte de Vlaamse Overheid het decentralisatiebeleid door gemeenten nog meer vrijheidsgraden te geven. Hoewel bijvoorbeeld sectorsubsidies voor jeugd, cultuur en sport geïntegreerd

⁷ Meer informatie via www.desocialekaart.be.

werden in gemeentefonds (Vlaamse Overheid, 2019b), beslist de Vlaamse Overheid nog steeds over de krachtlijnen van het beleid rond zorg en welzijn (Hermans, 2019b).

Andere relevante beslissingen zijn het decreet van 2007 over de organisatie van opvoedingsondersteuning, het Vlaams Besluit rond het lokaal beleid kinderopvang en het decreet van 2012 met betrekking tot het organiseren van kinderopvang voor baby's en peuters. Uiteindelijk ging in 2013 het decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning van kracht, waarin de doelstellingen en voorwaarden voor subsidiëring van het Huis van het Kind vermeld staan. De decreetgever ambieert daarbij de integratie van een breed aanbod preventieve gezinsondersteuning dat ook afgestemd is op lokale behoeften en noden. Het Huis van het Kind wordt daarbij omschreven als een samenwerkingsverband dat zo veel mogelijk aansluit bij de manier waarop lokale besturen vorm geven aan het lokaal sociaal beleid (De Schuymer, 2013; Luyten, 2013).

Daarnaast zorgden ook Vlaamse projectsubsidies ervoor om kinderarmoedebestrijding op lokaal niveau te stimuleren. Zowel in 2011 als in 2013 kwamen er Vlaamse middelen vrij voor verschillende lokale besturen om specifiek kinderarmoede aan te pakken. Zo kreeg, bijvoorbeeld, het OCMW Boom in 2011 middelen voor de ruilwinkel Boempetat!, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen kreeg middelen voor een project rond het proactief garanderen van kinderrechten in Lokeren, en vanuit het HAP-project (of het Haspengouws Armoedeproject) werd ook kinderdagverblijf de Hummeltjes vzw in Hasselt financieel ondersteund (Vlaamse Overheid, z.d.). Andere projectsubsidies relevant voor de geselecteerde gemeenten zijn de subsidies van 2015 voor gezonde en betaalbare maaltijden gekoppeld aan integrale gezinsondersteuning, en de projectsubsidies in 2017 rond outreachend werken naar gezinnen met een (zeer) lage werkintensiteit. Naast deze tijdelijke financieringsstromen zijn er sinds 2014 ook structureel verankerde middelen voor handen voor de Huizen van het Kind van lokale besturen met de grootste kinderarmoedeproblematiek. Deze subsidies werden vanaf 2016 geïntegreerd in een aanvullende dotatie bij het Gemeentefonds. Niettemin beschikt meer dan de helft van de Vlaamse Huizen van het Kind niet over deze financiële impuls (Nys & Emmery, 2017).

In 2018 ging ook het decreet Lokaal Bestuur van kracht, met als doel de OCMW's (verder) te integreren in de gemeentebesturen, de beleids- en beheerscyclus te evalueren en het bestuurlijk toezicht te hervormen. Dit zet opnieuw de decentralisatietrend verder, waarbij de lokale besturen meer verantwoordelijkheden krijgen om een lokaal sociaal beleid te ontwikkelen en uit te voeren.

In 2020 nemen de Vlaamse en federale overheid verschillende maatregelen om de lokale besturen te ondersteunen in hun aanpak van de COVID-19-crisis. Er kwam federale steun voor de OCMW's gericht op personen die in een financieel moeilijke leefsituatie terecht kwamen. Er werd een Vlaams noodfonds voor cultuur, jeugd, sport en media opgezet, er komt steun voor culturele organisaties, een subsidie ter ondersteuning van het consumptiebudget voor kwetsbare doelgroepen, en een subsidie voor armoedebestrijding (Vlaamse Overheid, 2020).

Afsluitend benadrukken we dat we hierbij geen beknopte inventaris maken van alle beleidsmaatregelen die implicaties hebben op het lokaal niveau, maar staan stil bij de algemene tendens die we detecteren over deze maatregelen heen. Het lokaal bestuur krijgt tijdens de laatste jaren meer verantwoordelijkheden toegeschreven in de strijd tegen armoede. Hoewel dit bestuursniveau het dichtst bij de burger staat, is de mate waarin het lokaal sociaal beleid vorm krijgt steeds ideologisch bepaald: het is een politieke keuze hoeveel middelen er naar welke groepen gaan (Verschuere & De Rynck, 2017).

Lokale hefboomen

Hoewel de regionale en federale overheden nog steeds de belangrijkste hefboomen in handen hebben om een sociaal beleid te voeren en armoede te bestrijden, zijn er niettemin maatregelen die lokale besturen kunnen uitvoeren. Aan de basis van deze maatregelen liggen enkele uitgangspunten. Lahaye, Pannecoucke, and Sansen (2019) benadrukken dat deze uitgangspunten de voedingsbodem zijn voor het al dan niet functioneren van deze lokale hefboomen. Het gaat om het garanderen van de sociale grondrechten, het aanbieden van toegankelijke eerstelijnswerkingen en het evalueren van de projecten en het eigen beleid. Voor dat laatste kan men bijvoorbeeld als lokaal bestuur inzetten op het verzamelen van lokale statistieken.

De lokale hefboomen pinnen zich vast op vlak van acht levensdomeinen. Op vlak van *kinderopvang* kan men lokaal inzetten op informatieverbreiding, netwerking en diversiteit van het aanbod, alsook investeren in de toegankelijkheid en beschikbaarheid van opvangdiensten. In wat volgt bespreken we eveneens de meerwaarde van het opzetten van een lokaal loket kinderopvang. Op vlak van *onderwijs* kan het lokaal bestuur de kosten controleren en hiervoor tussenkomen, materiële ondersteuning bieden, inzetten op begeleiding en samenwerking tussen welzijnsdiensten en scholen faciliteren. Op vlak van *vrije tijd* kunnen lokale besturen het verschil maken door ook hier tussen te komen in betaalbaarheid van activiteiten, men kan netwerken versterken en het beschikbare aanbod voor kwetsbare groepen meer zichtbaar maken. Op vlak van *gezinsondersteuning* kan men bijzondere aandacht schenken aan de meest kwetsbare gezinnen, werken aan de toegankelijkheid en de zichtbaarheid van het aanbod en investeren in ontmoetingsplaatsen. Op vlak van *gezondheid* kunnen lokale besturen een rol spelen door de toegankelijkheid van de zorg te verhogen en door in te zetten op preventie (bijvoorbeeld ter bevordering van gezonde voeding en beweging). Op vlak van *huisvesting* kan het lokaal bestuur het recht op wonen vooropzetten door de strijd aan te gaan tegen leegstand en huissjmelkerij, door het voorzien van crishuisvesting (bijvoorbeeld doorgangswoningen van het OCMW), door het informeren van burgers over specifieke premies of tussenkomsten, door voorrang te geven aan kwetsbare groepen in het lokaal toewijzingsbeleid sociaal wonen, etc. Op vlak van *werk* kan het lokaal bestuur het verschil maken door een integrale aanpak van werk- en welzijnsgerelateerde zaken voorop te stellen. Het lokaal bestuur kan hiervoor samenwerken met lokale partners zoals het OCMW (bv. via een geïntegreerd breed onthaal) en de VDAB, en men kan investeren in jobs voor kort- en laagopgeleiden bijvoorbeeld via maatwerkbedrijven en de lokale diensteneconomie. Op vlak van *inkomens* beschikken lokale besturen over enkele concrete hefboomen om kwetsbare gezinnen te ondersteunen, bijvoorbeeld via de aanvullende steun door het OCMW, premies en tussenkomsten, huursubsidie en de gemeentebelasting. Bepaalde gemeenten stellen, bijvoorbeeld, premies ter beschikking zoals een geboortepremie voor elke pasgeborene, een terugbetaling van herbruikbare luiers, en dergelijke (Lahaye et al., 2019).

Gezien de complexiteit van armoede vergt het aangrijpen van deze lokale hefboomen de betrokkenheid van verschillende lokale actoren. Op die manier wordt het een gezamenlijke verantwoordelijkheid, wat versterkend kan werken (Lahaye et al., 2019). Het lokale bestuur kan een regisseur zijn in het lokaal armoedebestrijdingsbeleid door het coördineren en afstemmen van de activiteiten van verschillende lokale actoren enerzijds en het samenbrengen van deze actoren anderzijds. Bovendien kan men als lokaal bestuur ook buiten het eigen domein treden en de krachten bundelen met buurgemeenten of geïnspireerd geraken door succesvolle praktijken van andere gemeenten of steden (Kramme, 2019).

Actoren en/of voorzieningen op lokaal niveau voor gezinnen met jonge kinderen

Sociale dienst- en hulpverlening voor kwetsbare personen vinden we terug in allerlei instanties, initiatieven, organisaties en projecten, werkend rond een of meerdere levensdomeinen waarin kwetsbare gezinnen extra ondersteuning nodig hebben, op tijdelijke of structurele basis. In deze sectie staan we stil bij een beperkte selectie aan voorzieningen die lokaal ondersteuning kunnen bieden aan kwetsbare gezinnen met jonge kinderen. De meest bekende en vaak meest verankerde voorzieningen ter ondersteuning van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen, zijn Kind en Gezin, het Huis van het Kind, het OCMW, het lokaal loket kinderopvang en de lokale netwerken kinderarmoedebestrijding.

Kind en Gezin is een Vlaams agentschap dat zich actief inzet voor gezinnen met (jonge) kinderen via preventieve gezinsondersteuning, kinderopvang, adoptie en dienstverlening op de beleidsvelden. Ze staan ook in voor de erkenning, subsidiëring en ondersteuning van de Huizen van het Kind. Kind en Gezin heeft 57 lokale teams die actief zijn in Vlaanderen en Brussel. Dit lokale team brengt een aanbod op maat van de lokale situatie van de gemeente of stad en werkt nauw samen met lokale partners. Via een multidisciplinair team levert Kind en Gezin op lokaal niveau preventieve zorg op maat door het geven van vaccinaties, medisch onderzoek, opvoedingsondersteuning, het opvolgen van de ontwikkeling (taal en motoriek), het opvolgen van de evolutie in groei en gewicht, sociale ondersteuning, en dergelijke.

Het **Huis van het Kind** is de lokale informatie- en ondersteuningsplaats voor alle gezinnen met kinderen. Hier verschaft men een geïntegreerde en aangepaste dienstverlening op vlak van preventieve gezinsondersteuning, gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en activiteiten ter ondersteuning van de sociale cohesie. Naast deze minimale doelstellingen, toont de realiteit veeleer aan dat het aanbod vanuit armoedeverenigingen, onderwijs, jeugd, cultuur, werk en huisvestingen, afhankelijk van de lokale uitdagingen, ook in de lokale Huizen worden geïntegreerd. In (bijna) elke gemeente is een Huis van het Kind te vinden, al dan niet fysiek. Het Huis is daarnaast een gemeentelijk of intergemeentelijk samenwerkingsverband waarin alle lokale organisaties die instaan voor het ondersteunen van de aanstaande ouders en ouders en hun kinderen samen de krachten bundelen in één lokaal netwerk. Het geldt als een centraal punt dat de zoektocht naar een geschikte opvangplaats vergemakkelijkt en biedt extra ondersteuning voor kinderen met specifieke zorgbehoeften, kwetsbare gezinnen en gezinnen met dringende vragen of vragen naar flexibele opvanginitiatieven (Kind en Gezin, 2019c).

Het OCMW speelt op lokaal niveau een cruciale rol in het bereiken en begeleiden van kwetsbare gezinnen met kinderen op vlak van allerlei levensdomeinen. Naast het activeren van gezinnen om een stap te zetten richting de arbeidsmarkt, biedt het OCMW ook hulp en ondersteuning door op laagdrempelige wijze allerlei soorten vragen te beantwoorden of door te verwijzen. De maatschappelijk werker die de taak krijgt om een moeder, vader, of beiden, te ondersteunen, kan hen de wegwijs geven richting kinderopvang. Door outreachend te werk te gaan is het OCMW, met andere woorden, een belangrijke partner op lokaal niveau voor verscheidene instellingen en organisaties. Hoewel deze samenwerking in theorie interessant is, komt deze in de praktijk vaak niet tot uiting. Een hoge werkdruk bij maatschappelijk werkers, en lange wachtlijsten bij de opvangplaatsen, kan deze samenwerking bemoeilijken (De Pourcq & Driessens, 2017).

Het **lokaal loket kinderopvang** is eveneens een lokale informatie- en ondersteuningsplek die de weg wijst aan ouders die op zoek zijn naar kinderopvanginitiatieven. Dit loket maakt niet enkel de zoektocht overzichtelijker, maar verlaagt eveneens de toegang voor elke ouder, met daarbij specifieke aandacht voor kinderen met bepaalde zorgnoden, vragen naar dringende en/of flexibele opvang, en kwetsbare gezinnen (Kind en Gezin, 2019c).

Met het oog op het integreren van lokale voorzieningen voor ouders van (jonge) kinderen, is er sinds enkele jaren een opkomst van **lokale netwerken kinderarmoedebestrijding**. De lokale hulp- en dienstverlening kent al jarenlang de uitdaging versnippering en fragmentatie tegen te gaan. Armoede als multidimensionaal fenomeen raakt namelijk verschillende levensdomeinen zoals werken, wonen en gezondheid, en bijgevolg verschillende beleidsdomeinen. Om het hoofd te bieden aan overlap en lacunes streeft een Lokaal Netwerk Kinderarmoede ernaar om op lokaal niveau de handen in elkaar te slaan. Hoewel elk netwerk een eigen dynamiek en vorm aanneemt, hebben ze vaak gemeenschappelijk dat ze hand in hand gaan met een (verdere) ontwikkeling van het Huis van het Kind. Hoe de doelgroep waarop het Netwerk zich richt de effectiviteit ervaart, is afhankelijk van het draagvlak van het Netwerk, de partners die mee het Netwerk opzetten en de keuzes die men daarbij maakt (Van Haute, Roets, Baeck, & Vandenbroeck, 2017).

Tot slot merken we op dat er talrijke instanties zijn die werken rond verschillende levensdomeinen van gezinnen met jonge kinderen op lokaal niveau. Op vlak van tewerkstelling en opleidingsniveau is onder meer de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB), maar ook sociale werkplaatsen en het aanbod in volwassenonderwijs cruciaal. Op vlak van wonen spelen o.a. sociale huisvestingsmaatschappijen, sociale verhuurkantoren en een lokaal woonloket een belangrijke rol. Op vlak van gezondheid zijn de mutualiteiten, huisartsen, wijkgezondheidscentra, centra voor alcohol- en drugproblemen, en dergelijke essentieel. Op vlak van stimulatie van de kinderen staan onder meer het onderwijs, kinderopvang, logopedisten en centra voor leerlingenbegeleiding (CLB's) centraal.

In sectie 4.2, 5.2, 6.2 en 7.2 zetten we een stapje verder en beschrijven we een selectie van het aanbod van lokale dienstverlening die respectievelijk in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren worden ingezet in de strijd tegen armoede. Dit gaat van oude initiatieven met bewezen diensten, tot recent opgezette acties in de startblokken.

Kritische kanttekening

In dit rapport streven we er niet naar om uitspraken te doen over de impact van het lokale bestuur van elke gekozen locatie op armoedebestrijding, noch om een vergelijking op te stellen van de gemeentes in het aanpakken van diens armoedeproblematiek. Armoedebeleid in de stad Hasselt kent nu eenmaal een andere invulling en betekenis dan in de gemeente Boom. Verschuere and De Rynck (2017) sommen vijf componenten op waarin gemeentes kunnen verschillen: de schaal, de regionale context waarin een gemeente zich bevindt, de socio-economische positie van haar inwoners en de ideologische positionering van het lokale bestuur. Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren kunnen bijgevolg niet met elkaar vergeleken worden en zijn niet representatief voor alle gemeentes en steden in Vlaanderen. Aan de hand van diepgaande interviews met een beperkte selectie aan kwetsbare gezinnen enerzijds en interviews met enkele lokale stakeholders anderzijds, brengen we het hulpverleningslandschap van de gemeente of stad vanuit de ogen van deze gezinnen in kaart.

Hoofdstuk 4

Boom

In dit hoofdstuk werpen we een blik achter het kansarmoedecijfer van Boom, en schenken we aandacht aan de beleidscontext, het lokale landschap aan sociale hulp- en dienstverleningsactoren, het profiel van de deelnemende gezinnen en stakeholders en diens ervaringen ten aanzien van het lokale aanbod.

1 Cijfers en beleid

Zoals eerder vermeld in Hoofdstuk 2 beschikt Boom over het hoogste kansarmoedecijfer in Vlaanderen, schipperend van 37,1% in 2015, 38,9% in 2016 tot 35,7% in 2019. Sinds 2012 liggen deze cijfers dubbel zo hoog als het Vlaamse gemiddelde. Volgens diezelfde cijfers van Kind en Gezin zijn de meest voorkomende criteria bij deze kwetsbare gezinnen het inkomen (85,6%), opleiding (82,8%), werk (78,4%), huisvesting (58,0%), gezondheid (30,4%) en stimulatie-niveau van het kind (29,6%). De kansarmoede-index ligt opmerkelijk hoog bij de kinderen met een moeder van niet-Belgische origine (50,8% in 2019) in vergelijking met kinderen met een moeder van Belgische origine (18,3%) (Kind en Gezin, 2020b).

Vergelijkend met provincie Antwerpen vinden we daarnaast nog enkele cijfers die verwijzen naar de kwetsbaarheid van de Boomenaars. In 2017 beschikt 18,6% van de inwoners van Boom over een verhoogde tegemoetkoming, voor de provincie Antwerpen is dat 16,2%. In datzelfde jaar stelt Statistiek Vlaanderen vast dat van de 0- tot 24- jarigen in Boom 20,8% beschikt over een verhoogde tegemoetkoming, voor de provincie is dat 18,3%. Op vlak van huisvesting blijkt Boom eveneens slechter te scoren dan de provincie Antwerpen. Zo stellen we vast dat er een tekort aan sociale woningen is in deze gemeente. In 2019 stonden 7,2% of 538 gezinnen in Boom op een wachtlijst bij een sociale huisvestingsmaatschappij, voor de provincie Antwerpen is dat 6,5% (Provincies.in.cijfers.be, 2020). Dit is relatief veel wanneer we de aantallen sociale woningen over de jaren heen daarnaast plaatsen. Dit aantal varieert in Boom, van 851 in 2018, 713 in 2013 tot 812 in 2016 (Agentschap Binnenlands Bestuur, 2018b). Volgens opgevraagde cijfers van sociale huisvestingsmaatschappij Goed Wonen.Rupelstreek beschikken ze anno 2020 over 680 sociale woningen. Daarbovenop hebben ze 788 unieke kandidaat-huurders en een gemiddelde wachttijd van ongeveer 3 jaar (Goed wonen.Rupelstreek, 2020).

Interessant zijn daarnaast ook enkele beleidsmatige ontwikkelingen die de lokale kinderarmoede-bestrijding in Boom beïnvloeden. In 2011 deed de Vlaamse Overheid een oproep voor subsidies van lokale projecten rond kinderarmoede. De subsidiëring was gericht op projecten met een experimenteel, vernieuwend en/of aanvullend karakter. OCMW Boom ontving een subsidie om Boempetat! op te starten.

“Nadat Boempetat! opstartte zag je dat de partners meer gemotiveerd raakte, er werd meer samengewerkt. De partners zeiden ook dat je zag dat er dingen veranderde. De jaren daarvoor kwam er weinig op gang, vanaf Boempetat! werd het veel concreter (Persoonlijke communicatie actor, november 2019)”.

In 2014 kwam er opnieuw een projectoproep ‘Kinderen eerst: lokale overlegplatformen voor de preventie en opsporing van kinderarmoede’. Deze was gericht op het aanpakken van kinderarmoede via

OCMW's en andere lokale verenigingen op proactieve wijze. Om dit waar te maken, werd aangemoedigd om op lokaal niveau overlegplatformen op te starten waarin men met lokale actoren overlegt. Ook Boom ontving een subsidie waardoor de doelgroep van de ruilwinkel Boempetat! verruimd kon worden. Voordien was het aanbod beperkt voor gezinnen met kinderen tussen 0 en 3 jaar, nu werd de leeftijdsgrens opgetrokken tot 12 jaar.

In diezelfde legislatuur (2014-2019) stelde het gemeentebestuur van Boom samen met het OCMW Boom een kinderarmoedebeleidsplan op. Daaropvolgend werd kinderarmoedebestrijding als prioritaire doelstelling opgenomen in de meerjarenplanning van het OCMW.

Het Lokaal Netwerk Kinderarmoede werd opgericht in 2014 en is samengesteld uit 30 à 35 afgevaardigden vanuit de gemeente Boom (sport, cultuur, bibliotheek, jeugd, kinderopvang, ...), OCMW Boom, Kind en Gezin, de Gezinsbond, maatwerkbedrijf IMSIR, Kind en preventie vzw en Welzijnsschakel. Sinds de opstart van het Huis van Kind in 2016 breidde men dit samenwerkingsverband uit naar de scholen, de centra voor leerlingenbegeleiding (CLB) en ook andere welzijnsorganisaties. Het Netwerk komt drie keer per jaar samen en wordt gecoördineerd door het OCMW. Binnen dit netwerk bestaan er kleinere stuurgroepen die rond bepaalde projecten werken. Twee werkgroepen die bijvoorbeeld door de brugfiguren getrokken worden, zijn gezondheid en kleuterparticipatie. De doelstellingen van het Netwerk zijn: 1) het samenbrengen en sensibiliseren van lokale actoren. Door het aanbieden van specifiek themagerichte workshops kunnen ook leerkrachten, kinderverzorgers of vrijwilligers opgeleid worden om noden van kwetsbare gezinnen te detecteren en hen naar de juiste persoon door te verwijzen; 2) structureel armoede bestrijden door niet enkel in te gaan op individuele hulpvragen, maar algemene trends te signaleren en daaraan acties te koppelen in overleg met het platform; 3) informatie-overdracht en vlotte communicatie tussen de lokale actoren: de stand van zaken van lopende projecten worden in elke vergadering toegelicht en nieuwe projecten worden voorgesteld; 4) Afstemmen en integreren van het aanbod van verschillende lokale partners zodat hiaten worden opgevuld en mogelijke overlap tussen organisaties wordt vermeden. Aan de vergaderingen worden ook netwerkmomenten gekoppeld die minstens even belangrijk worden geacht: het is een moment waarbij partners een informele babbel kunnen maken met elkaar en elkaar kunnen leren kennen, brainstormen over acties, en dergelijke. Daarnaast beschikt Boom eveneens over een Lokaal Overleg Kinderopvang en Gezinsbeleid waarin het kinderopvangbeleid in de gemeente uitgebreid wordt besproken. In deze adviesraad zetelen voornamelijk de kinderopvanginitiatieven, de scholen, de jeugddienst, het Huis van het Kind, de schepen voor sociale zaken en armoede, schepen voor gezinsbeleid en kinderopvang en het afdelingshoofd sociale dienstverlening.

In 2018 maakte het gemeentebestuur 250.000 euro vrij specifiek gericht op kinderarmoede. Het budget ging voornamelijk naar het aanstellen van nieuwe brugfiguren en het evalueren van de huidige beleidsuitvoering via het markt bureau M.A.S.

“We waren allemaal zeer blij met dit initiatief, maar we bleven realistisch. Het ging om een eenmalige financiële injectie, maar het was geen structureel beleid” (Persoonlijke communicatie actor, november 2019).

In 2019 bestelde de gemeente een extern onderzoek bij het markt bureau Market Analysis & Synthesis (of M.A.S.) met de specifieke opdracht om haar kinderkansarmoedebeleid te evalueren. Extra aandacht ging uit naar het cijfermatig bestuderen van het bereik en gebruik van huidige projecten of initiatieven, het bevragen van het middenveld en gezinnen met jonge kinderen, en het detecteren van 'missing links', namelijk zaken die het bestuur nog kan realiseren (M.A.S., 2019). Via een bevolkingsbevraging bereikte

het M.A.S. 802 gezinnen met minstens één kind jonger dan 4,5 jaar (geboren tussen 1 januari 2015 en 22 maart 2019). Deze studie evalueerde de werking van Boempetat!, Huis van het Kind, Loket kinderopvang, Tuin van de kleine Chef, brugfigurenwerking, jeugd- en sportactiviteiten en plus- en andere projecten (zie 4.2 voor een korte omschrijving).

De nieuwe legislatuur (2019-2024) introduceert een commissie Wonen en Armoedebeleid. Deze commissie komt om de twee maanden samen en hierin zetelen leden van elke politieke fractie. De inhoud van de vergaderingen baseert zich op de resultaten van de beleidsevaluatie die het M.A.S. in 2019 uitvoerde. Het recent opgestelde meerjarenplan van Boom (2020-2025) benadrukt te willen investeren in personen. 2,8 miljoen euro per jaar wordt voorzien om de kansarmoede in de eigen gemeente aan te pakken. Het plan stelt verder een sterk sociaal beleid uit te dragen waardoor alle Boomenaars toegang hebben tot sociale grondrechten, men wil bouwen aan een geïntegreerd breed onthaal, en investeren in een gezamenlijke vrijetijdspas (de UiTPAS) met verminderde tarieven voor kwetsbare gezinnen (Gemeente Boom, 2019).

2 Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met jonge kinderen

Om een zicht te krijgen op het landschap van welzijnsvoorzieningen voor gezinnen met (jonge) kinderen, werden interviews afgenomen met lokale beleidsactoren die inhoudelijk, projectmatig of beleidsmatig betrokken zijn bij het Lokaal Netwerk Kinderarmoede (zie 4.3). We bespreken in volgorde het OCMW Boom, CAW, het Huis van het Kind, Boempetat!, het Loket Kinderopvang en Gezinsbeleid, kinderopvang, onderwijs, en enkele andere initiatieven.

Allereerst kunnen gezinnen in armoede beroep doen op de reguliere dienstverlening van het **OCMW Boom**. Gezinnen vinden zelf hun weg naar het OCMW, of worden doorverwezen via andere kanalen zoals de medewerkers van Kind en Gezin of het Huis van het Kind. Het OCMW biedt een ruime waaier aan dienstverlening aan via deskundige medewerkers die zich bezighouden met allerlei levensdomeinen zoals inkomen, tewerkstelling en huisvesting, enzovoort. Naast individuele dienstverlening, zet het OCMW zich actief in om armoede te bestrijden in haar gemeente door projectsubsidies aan te vragen, door mee het Lokaal Netwerk Kinderarmoede te coördineren, mee initiatieven op te zetten via dit Netwerk, enzovoort.

Daarnaast biedt ook het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (**CAW**) van Boom deskundige hulp- en dienstverlening aan personen in een kwetsbare leefsituatie. Naast informeren, kunnen deze experts ook hulp bieden bij vragen over bijvoorbeeld schuldbemiddeling, gezins- en relatiebegeleiding, daklozenopvang, crisisopvangcentra, justitieel welzijnswerk, enzovoort.

Kind en Gezin heeft, onder coördinatie van het Lokaal Team Rivierenland in Puurs- een consultatiebureau in Boom, gevestigd naast het OCMW Boom. Hier kunnen alle (aanstaande) gezinnen terecht met een kind van 0 tot 3 jaar.

Huis van het Kind – Boempetat! – Loket Kinderopvang en Gezinsbeleid

In 2011 startte de ruilwinkel **Boempetat!** via een samenwerking van de gemeente Boom, OCMW Boom, Kind en Gezin, Welzijnsschakel en Gezinsbond, door middelen verkregen via een projectsubsidie van toenmalig Vlaams minister van armoedebeleid, Ingrid Lieten (sp.a)(zie Hoofdstuk 3). Deze winkel wil ouders met kinderen tot en met vijf jaar ondersteunen, via zowel een materieel als een immaterieel aanbod. Het gaat niet enkel om het ruilen van kledij, maar ook om speelgoed, boekjes, luiers, maxi-

cosi's, bedjes, en dergelijke. Het ruilen vindt plaats via jetons die de gezinnen op allerlei manieren kunnen verkrijgen: via Kind en Gezin, via partnerorganisaties, het OCMW of door zelf spullen binnen te brengen. Achter de winkel bevindt zich een ontmoetingsruimte waar ouders een babbeltje kunnen maken met de medewerkers en het kind of de kinderen kunnen spelen.

“De ruilwinkel op zich is een deel van het Huis van het Kind. De ruilwinkel is bedoeld om mensen via het materiële te lokken, om immateriële noden te detecteren”. (Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

Boempetat! ondersteunt gezinnen in de opvoeding, organiseren activiteiten om de band ouder-kind te versterken en verwijzen door naar partnerorganisaties of andere instanties indien nodig. Andere lokale actoren, zoals medewerkers van de buitenschoolse kinderopvang, zijn hier regelmatig aanwezig. De coördinator van het kinderdagverblijf de Troetelboom volgt het Huis van het Kind en het Loket Kinderopvang mee op. De gemeente Boom financierde het onderzoeksbureau M.A.S. (zie ook 4.1) om (onder andere) de werking van Boempetat! te evalueren. Uit dit rapport blijkt dat de ruilwinkel algemeen bekend is bij de inwoners in Boom. Bovendien slagen ze erin om, volgens de principes van het proportioneel universalisme, een breed publiek te bereiken met bijzondere aandacht voor kwetsbare gezinnen. Tot slot rapporteren de onderzoekers dat Boempetat! dient als laagdrempelige ontmoetingsruimte in Boom die meerdere kwetsbare gezinnen bereikt dan enkel de cliënten van het OCMW die doorverwezen worden.

Daarnaast zet men ook in op enkele **plusprojecten**⁸, die bijzondere aandacht schenken aan kwetsbare gezinnen en inzetten op opvolging van de (aanstaande) gezinnen door hen te ondersteunen met leeftijdsgerichte initiatieven. Enkele bekende plusprojecten zijn het geboortepakket, het rugzakproject en de pamberbank. Ten eerste biedt de gemeente een geboortepakket aan zwangere vrouwen om hen informatief en financieel te ondersteunen. In Boempetat! wordt een pakket opgemaakt met daarin kledij en producten, het zijn de verpleegkundigen en gezinsondersteuners van Kind en Gezin die deze aan huis afleveren om samen de inhoud ervan te overlopen, en om een vinger aan de pols te houden bij de gezinnen of er nog vragen of bezorgdheden zijn, of ze administratief in orde zijn (bijvoorbeeld voor hun mutualiteit, kraamgeld en kinderopvang), of het nodig is om het gezin door te verwijzen, enzovoort. Ten tweede is er het rugzak- of boekentasproject. Deze rugzak wordt, eveneens via doorverwijzing van diverse actoren, voor 1 euro aangeboden aan kwetsbare gezinnen van wiens kind instapt in de eerste kleuterklas (of instapklas). Deze rugzak voorziet materiële ondersteuning voor de kinderen (bijvoorbeeld een brooddoos en kleurboek) en ouders (bijvoorbeeld informatie over infosessies, activiteiten, het tijdstip waarop brugfiguren aanwezig zijn in de school van de kleuter, en dergelijke). Voor zowel het rugzakproject als het geboortepakket krijgen kwetsbare gezinnen een tegoedbon via een doorverwijzende instantie. Dit kan vanuit Kind en Gezin zijn, het OCMW, Boempetat!, Welzijnsschakel, kinderdagverblijf of Kobo⁹. Ten derde is er de pamberbank waarbij pampers voor 1 euro aangeboden worden op vertoon van een pamberkaart.

⁸ Andere plusprojecten in Boom zijn 't Bos, de boekbaby en de zindelijkheidskoffer. 't Bos of de Boempetat! Ontleen Service richt zich op cliënten van het OCMW die leefloongerechtigd zijn of cliënten die schuldhulpverlening ontvangen. Aan hun wordt de mogelijkheid geboden om materieel te ontlenen, bijvoorbeeld een ploobuggy. De 'boekbaby' en de zindelijkheidskoffer worden aangeboden via een 'opvolgboekje' dat men voorziet in het geboortepakket. Na x aantal maanden ontvangt het gezin enkele boekjes geschikt voor de leeftijd van het kindje op dat moment, en een pakket met een potje, slippjes, boekjes over 'op het potje gaan', etc. Meer informatie via www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/Boempetat%21%20Ruilwinkel_0.pdf

⁹ Kobo is een dienst voor onthaalouders. Meer informatie via www.kinderopvangkobo.be

Sinds 2015 heeft de gemeente ook een **Huis van het Kind**¹⁰ op dezelfde locatie als Boempetat! Middels het centraliseren van de activiteiten onder de naam Huis van het Kind willen ze het bestaande aanbod meer herkenbaar en toegankelijk maken voor gezinnen met kinderen. Tijdens de openingsuren van Boempetat! is er steeds een medewerker van het Huis van het Kind aanwezig waarbij ouders met hun vragen terecht kunnen. Niettemin stelt het rapport van M.A.S. (2019) dat er nog sterker moet worden ingezet op het bekendmaken van het Huis van het Kind. Boomenaars lijken Boempetat! te kennen als een laagdrempelig aanspreekpunt, maar kennen minder de werking van het Huis.

Sinds 2016 heeft de gemeente Boom op diezelfde locatie als Boempetat! en het Huis van het Kind ook een **Loket Kinderopvang en Gezinsbeleid (LOKG)** als aanvullende dienstverlening. Dit Loket informeert de ouders over het bestaande aanbod van kinderopvangplaatsen en biedt hulp met het indienen van de aanvraag. Om efficiënt in te spelen op de noden van de gezinnen, verkrijgt het Loket Kinderopvang regelmatig een stand van zaken van de verschillende opvanginitiatieven over open plaatsen.

“Nu wordt het erkend en gesubsidieerd door Kind en Gezin, sinds dit jaar. Maar we doen dat al een aantal jaren. In Boom merken we dat we een hele grote doelgroep hebben die dat zelf niet kunnen. Die geen aanvraag doen, die dat niet correct invullen, niet kunnen, die geen computer hebben of geen internet. Dus hier [Boempetat!] kwamen mensen dan ‘Ik zoek kinderopvang, kun je mij helpen?’. [...] In Boom is het nog steeds niet verplicht om via het Loket te gaan. Het is nog altijd mogelijk om dit rechtstreeks te doen. Maar hier komen vaker mensen met een complexere aanvraag. Mensen die het zelf niet kunnen. Wij doen ook die inschrijvingen, maar dan met een klein beetje nazorg. We gaan wel eens extra een organisatie contacteren waarbij we zeggen ‘die vraag, dat gezin, kun je daar iets voor bieden?’ Wij berekenen ook de attesten van het inkomenstarief. Wij leggen uit dat ze sociaal tarief kunnen aanvragen. Maken eventueel een afspraak bij de Sociale Dienst. Het kan zijn dat de mama Frans spreekt, en dat ik even mee ga bij de inschrijving om te helpen vertalen” (Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

Het Loket Kinderopvang speelt eerst en vooral een belangrijke rol in de ondersteuning van kwetsbare gezinnen in hun zoektocht naar een geschikte opvangplaats, maar kan ook inzetten op rechtentoe-kening, opvolging en doorverwijzing van kwetsbare gezinnen. Het aantal aanvragen in het Loket stegen van 42 in 2016 tot 75 gezinnen met voorrangregeling in 2018. Dit wijst niet zozeer op een stijgende behoefte, maar kan ook een verbetering in doorverwijzing naar het Loket betekenen. Tegelijkertijd steeg het aantal kinderen waarvoor men geen opvang vond, van 4 op 42 in 2016 naar 14 op 75 in 2018 (M.A.S., 2019).

Kinderopvang

Het OCMW en de gemeente Boom startten het kinderdagverblijf Troetelboom op om in te spelen op de nood van jonge, werkende gezinnen naar kwaliteitsvolle en betaalbare opvang. Omdat de prijs nog te hoog lag voor enkele gezinnen, verwezen medewerkers van het Huis van het Kind en medewerkers van het kinderdagverblijf proactief door naar de sociale dienst. Het comité sociale dienst kan daaropvolgend,

¹⁰ De partners van het Huis van het Kind Boom zijn de Basisschool De Hoeksteen, Basisschool 't Krekeltje, Basisschool OLVI De Kade, Basisschool OLVI De Reuzenboom, BSGO Boom Park, CBE Open School vzw, CGG De Pont, CKG Willebroek, CLB Rivierenland, Gemeente en OCMW Boom (sportdienst, BKO, bibliotheek, jeugdendienst, Troetelboom, sociale dienst, Go! Atheneum Boom, CC De Steiger), Gezinsbond Boom, Kind en Gezin regio Puurs (consultatiebureau Boom), Kobo, Mediboorn, LOP basis, LOP secundair, Samenlevingsopbouw, CLB Het Kompas, vzw De Touter, dagcentrum De Tichel en Welzijnsschakel Boom. Meer informatie via www.boom.be/huisvanhetkind. Deze actoren zijn eveneens vertegenwoordigd in het lokaal netwerk kinderarmoede (zie verder).

na een financieel onderzoek door een maatschappelijk assistent, een verminderd tarief toekennen. Andere inkomensgerelateerde opvanginitiatieven vinden we ook bij de Mediboom en 't Babypaleis. Vanaf 2016 werden er in de buitenschoolse kinderopvang ook goedkopere tarieven toegekend als aanvulling op het gewone tarief, eveneens te verkrijgen via een sociaal en financieel onderzoek vanuit het OCMW. Buitenschoolse kinderopvang wordt georganiseerd voor alle kinderen tussen 2,5 en 12 jaar, in twee opvanglocaties: 't Kersenpitje en 't Beukenootje. De evaluatie van het M.A.S. (2019) stelt niettemin dat er nood is aan bijkomende betaalbare kinderopvangplaatsen, voornamelijk met het oog op de verhouding van de tewerkstellingskansen van de ouders.

Onderwijs

In 2014 startte Boom met **een brugfiguur** die afwisselend op de lagere scholen een half uur in de ochtend als laagdrempelig aanspreekpunt aan de schoolpoort stond. In 2018 werden hiervoor drie personen aangeworven, die zowel aan de schoolpoort, de buitenschoolse kinderopvang als op de speelpleinwerking te vinden zijn. Brugfiguren worden ingezet om armoedebestrijding in het onderwijs tegen te gaan, door laagdrempelige ondersteuning te bieden aan de ouders en scholen (bijvoorbeeld bij de aanvraag naar studietoelagen) en door kwetsbare gezinnen te detecteren en te begeleiden naar andere relevante initiatieven. Het zijn dus niet enkel schakels tussen de ouders en de school, maar ook tussen de ouders en de gemeente en het gehele hulpverleningsaanbod.

Een ander initiatief dat plaatsvindt op onderwijsniveau, is dat van de **Alphaklassen** waarin huiswerkbegeleiding wordt aangeboden aan kinderen zonder een rustige thuiswerkplek.

Andere

Welzijnsschakel in Boom voorziet naast voedselbedeling ook enkele activiteiten zoals praatgroepen voor anderstaligen, leesclubs, knutselateliers, enzovoort.

De tuin van de kleine chef is een buurtrestaurant waar alle gezinnen met kinderen een gezonde en betaalbare maaltijd aangeboden krijgen. Kwetsbare gezinnen kunnen daarbij beroep doen op een voordeeltarief. Naast eten kunnen kinderen hier ook terecht in de 'huiswerkplek' waar computers voorzien zijn. Niettemin concludeert de beleidsevaluatie van het M.A.S. (2019) dat dit restaurant slechts in beperkte mate erin slaagt om kwetsbare gezinnen met kinderen te bereiken.

3 Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren

Profiel deelnemende lokale actoren

Voor deze studie namen we contact op met vier stakeholders, waarvan drie personen toestemden deel te nemen. Het gaat om de afdelingsmanager sociale dienstverlening bij OCMW Boom, de coördinator van Boempetat! en de coördinator van kinderdagverblijf De Troetelboom. Deze drie lokale actoren zijn zeer actief en betrokken in de lokale armoedebestrijding, en spreken elkaar regelmatig op informele wijze of formele wijze via het Lokaal Netwerk Kinderarmoede. Het zijn alle drie personen die al enkele jaren in Boom werken en zich blijvend engageren voor kwetsbare gezinnen met kinderen.

Profiel deelnemende gezinnen

Hier gaan we na wat enkele algemene kenmerken zijn van de gezinnen die aan het interview hebben deelgenomen, en reconstrueren we, op basis van de verkregen informatie, op retrospectieve wijze de levenstrajecten die ze hebben afgelegd.

We starten met een profielschets van de bevraagde gezinnen (Tabel 2). Alle interviews vonden plaats met de moeders. In één gezin nam ook de vader deel aan het gesprek. Vier van de vijf gezinnen zijn (al dan niet gehuwde) koppels, één gezin is een alleenstaande moeder. Eén moeder is geboren en opgegroeid in Boom, de andere gezinnen hebben allen een migratieachtergrond. Hoe lang deze gezinnen met een niet-Belgische herkomst reeds wonen in de gemeente Boom varieert van zes tot 17 jaar. Alle deelnemende gezinnen hebben meerdere kinderen, al dan niet geboren in Boom.

Tabel 2 Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Boom

	Gezin A	Gezin B	Gezin C	Gezin D	Gezin E
Interview met	Moeder	Moeder en vader	Moeder	Moeder	Moeder
Duur interview	55 min.	51 min.	1 uur	1 uur 15 min.	58 min.
Ouders					
Gezinstype	Koppel	Koppel	Alleenstaand	Koppel	Koppel
Migratie-achtergrond	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja
Kinderen					
Aantal	Vier	Drie	Drie	Twee	Drie
Leeftijd jongste kind	5	5	5	6	6
Wonen in Boom	17 jaar	6 jaar	8 jaar	29 jaar	13 jaar

In Tabel 3 geven we een overzicht van enkele kenmerken die vier levensdomeinen (inkomen, tewerkstelling en huisvesting) betrekken. Anno 2020 zijn drie gezinnen tweeverdienersgezinnen, twee gezinnen beschikken over één inkomen uit arbeid. Om de inkomens van de verschillende huishoudtypes onderling vergelijkbaar te maken, maken we gebruik van equivalentieschalen. Een inkomen van, bijvoorbeeld, 1.000 euro laat immers een hogere levensstandaard toe voor een alleenstaande dan voor een koppel met drie kinderen. Om ervoor te zorgen dat gelijke gezinsinkomens een gelijkaardige levensstandaard weerspiegelen, delen we het beschikbare gezinsinkomen door de gemodificeerde OESO-schaal (Hagenaars & Zaidi, 1994). Dit betekent dat het gezinshoofd een gewicht van 1 krijgt, elke bijkomende persoon vanaf 14 jaar een gewicht van 0,5 en elk kind jonger dan 14 jaar een gewicht van 0,3. De armoedegrens van dit equivalent inkomen ligt op €1.187/maand. Wanneer we de berekening van de equivalentieschaal toepassen op de geselecteerde gezinnen wordt duidelijk dat enkel gezin E een gezinsinkomen uit arbeid heeft dat net boven de armoedegrens ligt (zie Tabel 3). Naast minstens één inkomen uit arbeid, ontvangen alle gezinnen kinderbijslag. Daarbij wist niet elk gezin of het om een

verhoogde kinderbijslag ging of niet. Twee gezinnen kunnen terugvallen op een extra inkomen, namelijk een invaliditeitsuitkering en een inkomensgarantie-uitkering voor een deeltijds werkende moeder¹¹.

Tabel 3 Levensdomeinen gezinnen Boom

	Gezin A	Gezin B	Gezin C	Gezin D	Gezin E
Inkomens uit arbeid	Eén	Twee	Eén	Twee	Twee
Gezinsinkomen¹	€2.900	€2.000	€1.100	€1.500 ²	€3.000
Andere inkomsten	Kinderbijslag en ziekte- en invaliditeits-uitkering	Kinderbijslag	Kinderbijslag en de inkomensgarantie-uitkering	Kinderbijslag	Kinderbijslag
Equivalent beschikbaar gezinsinkomen	€1.074	€833	€579	€714	€1.250
Tewerkstelling					
Moeder	Geen	Deeltijds	Deeltijds	Deeltijds	Voltijds
Vader/Partner	Voltijds	Deeltijds	Nvt	Voltijds	Voltijds
Opleidingsniveau³					
Moeder	Laag	Laag	Laag	Laag	Laag
Vader/Partner	Laag	Laag	Nvt	Laag	Laag
Huisvesting	Eigenaar	Eigenaar	Privaat huren	Privaat huren	Eigenaar

Deze gegevens hebben betrekking op het moment van de bevraging (januari-februari 2020).

¹ Het gaat hier om een schatting van het netto beschikbare gezinsinkomen per maand. ² Dit is het inkomen van de moeder, het inkomen van de partner is onbekend. ³ We maken een onderscheid volgens de internationale ISCED 2011-onderwijsclassificatie tussen laaggeschoold (geen diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs), midden geschoold (hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma postsecundair niet- hoger onderwijs) en hooggeschoold (minstens een diploma hoger- of universitair onderwijs)(Eurostat, 2017).

Op vlak van tewerkstelling bevinden alle gezinnen zich in een precaire arbeidsmarktpositie. De ouders bevinden zich momenteel deeltijds of voltijds in interim jobs, jobs via het OCMW (artikel 60¹²) en fysiek zware jobs (poetsen of strijken), vaak gekenmerkt door tijdelijke contracten, weinig flexibele werkuren en geen werkzekerheid. Door hun laaggeschoold profiel zien de ouders zich niet meteen in staat om op te klimmen naar een minder fysiek zware job. De ouders zijn niettemin actieve actoren om de maatschappelijk kwetsbare positie trachten te verbeteren, door bijvoorbeeld Nederlandse lessen of een opleiding poetshulp te volgen. Op vlak van wonen kon de meerderheid een woning kopen, maar hierbij

¹¹ Het gaat om een inkomensgarantie-uitkering aanvullend op een deeltijdse tewerkstelling. Werklozen die het werk deeltijds hervatten, krijgen onder bepaalde voorwaarde een uitkering bovenop het deeltijdse nettoloon. Meer informatie: www.vlaanderen.be/inkomensgarantie-uitkering.

¹² Tewerkstelling via artikel 60 § 7 is een vorm van maatschappelijke dienstverlening waarbij een persoon een job vindt via het OCMW, met als doel deze (opnieuw) te activeren op de arbeidsmarkt (POD MI, z.d).

zijn steeds zeer grondige renovaties vereist. Bovendien woonden deze huiseigenaars voordien allen voor enkele jaren in een sociale woning. Ook de kwaliteit van de woning wordt veeleer betwist: gezin E kampt met een enorm vochtprobleem, gezin C kent vaak problemen met de verwarming en de elektriciteit, en heeft moeite om het huis te verwarmen.

Tot slot bestudeerden we de gezondheid van de ouders en de kinderen en het stimulatie-niveau van het kind. Enkel gezin B gaf aan zich in goede gezondheid te begeven, de andere gezinnen spraken allen van mentale of fysieke gezondheidsklachten. De gezondheidsproblemen lijken samen te hangen met het fysiek zware werk dat drie moeders in kwestie uitvoeren: dozen inpakken in een fabriek, poetsen of strijken. Diezelfde ouders getuigen ook last te hebben van stress. Daarnaast spreekt de moeder van gezin D expliciet over mentale gezondheidsproblemen die zij ervaarde en ervaart. Hulp werd haar geboden via haar huisdokter en via het CAW door middel van crisisbegeleiding. Het stimulatie-niveau en de gezondheid van de kinderen werd algeheel als voldoende aanzien. Algemeen stellen de jongste kinderen het goed en zitten ze allemaal in de kleuterklas. Eén gezin doet beroep op een logopedist, een ander gezin doet beroep op een psycholoog voor het jongste kind omwille van slaap- en gedragsproblemen.

Retrospectieve reconstructie van de trajecten

De bevroegde gezinnen werden ongeveer vijf jaar geleden door Kind en Gezin geïdentificeerd als levend in kansarmoede. In deze sectie bekijken we de levenstrajecten van deze gezinnen en in welke mate de maatschappelijk kwetsbare positie verbeterde over de jaren heen.

De moeder van gezin A stopte vijf jaar geleden met werken vanwege rugklachten, waarna ze te horen kreeg dat ze zwanger was. Aangezien het gezin slechts op één arbeidsinkomen van de vader kon terugvallen, kwam het gezin hierdoor in een financieel moeilijke situatie terecht. Vanaf het moment dat de moeder een invaliditeitsuitkering ontving, slaagde het gezin er net in om maandelijks rond te komen. Het sociaal netwerk was daarbij cruciaal: ze konden beroep doen op familie die eveneens in Boom wonen voor zowel immateriële als materiële steun, en op een buurvrouw die hielp met zorgtaken. Ze waren reeds enkele jaren huiseigenaars van een bescheiden woning, maar door een tekort aan middelen is er vandaag nog steeds nood aan verdere grondige renovatie. Omwille van haar gezondheidsproblemen is het bovendien niet mogelijk voor de moeder om het werk te hervatten en het blijft een uitdaging voor het gezin om de eindjes aan elkaar te knopen.

Gezin B leefde in een schrijnende woonsituatie toen hun derde kind werd geboren. Op dat moment werkte de moeder niet. De vader vond een job via het OCMW van Boom (artikel 60). Met vijf woonden ze in een sociale woning, in een eenslaapkamerappartement. Twee jaar daarna verhuisden ze naar een andere sociale woning met twee slaapkamers, en kochten nadien een bescheiden woning in een buurgemeente die grondige renovatie vereiste. De vader startte op dat moment met enkele interim jobs, terwijl de moeder een opleiding volgde om als poetsvrouw van start te kunnen gaan. Beiden hebben vandaag een inkomen uit arbeid. Voor een gezin met drie kinderen blijft dit gezinsinkomen laag, en blijven ze het moeilijk hebben om te kunnen rondkomen. Beide ouders kunnen geen beroep doen op flexibele werkuren, waardoor de organisatie van het gezinsleven een uitdaging vormt. Het gezin keert op regelmatige basis terug naar Boom omdat ze hier een sociaal weefsel hebben uitgebouwd.

Gezin C is een alleenstaande moeder met drie kinderen. Vijf jaar geleden, toen haar derde kindje werd geboren, werkte ze voltijds via het OCMW (Artikel 60). Daarna startte ze deeltijds als poetsvrouw. In de acht jaren dat ze in Boom woont, sliep het gezin drie jaar in een eenslaapkamerappartement en reeds

voor vijf jaar in een privaat appartement met twee slaapkamers. Al acht jaar staat het gezin op de wachtlijst om een sociale woning te kunnen betrekken. Zonder terug te kunnen vallen op een netwerk van familieleden in Boom, bouwde ze over de jaren heen een sociaal netwerk uit van vrienden en burens in de gemeente. Vandaag is het nog steeds een opgave om het hoofd boven water te houden.

Gezin D, een alleenstaande moeder van twee kinderen, bevond zich vijf jaar geleden in een erg moeilijke leefsituatie. Ze was werkloos en woonde in bij haar ouders. Mentaal en financieel kreeg ze het moeilijk toen de wettelijke vader van haar beide kinderen geen alimentatie wilde betalen. Door haar woonsituatie kon ze geen beroep doen op OCMW-steun. In de daaropvolgende jaren verbeterden de levensomstandigheden langzamerhand: de moeder vond een vaste, deeltijdse job en een nieuwe partner. Het gezin woont nu samen in een huurappartement, kan beroep doen op twee inkomens uit arbeid en ook de zorgtaken voor de kinderen worden verdeeld. Omwille van stress en een depressie verwees haar huisarts haar door naar het CAW waar ze crisisbegeleiding kreeg. De moeder geeft zelf aan dat haar individuele situatie verbeterd is, nu ze samenleeft met haar nieuwe partner. Het gezin blijft echter moeilijkheden ondervinden om elke maand de eindjes aan elkaar te kunnen knopen.

De moeder van gezin E verhuisde meer dan tien jaar geleden van Brussel naar Boom. Ze geeft aan dat de eerste jaren in Boom zeer zwaar waren: ze was zwanger en alleen, omdat haar man nog in Brussel woonde. Ze kon niet meteen het recht uitoefenen op een leefloon, wat stress veroorzaakte. Al gauw startte ze via het OCMW (Artikel 60) in een voltijdse job, maar kreeg hier last van fysieke gezondheidsklachten. Beide ouders vonden een voltijdse job in Boom. Het gezin kocht een bescheiden woning waarvan de grondige renovaties nog steeds niet werden afgerond omwille van een gebrek aan middelen. Omwille van vochtproblemen is dit echter dringend nodig. De moeder geeft te kennen blijvend last te hebben van mentale en fysieke gezondheidsproblemen, wat lijkt samen te hangen met het fysiek zware werk dat zij moet uitvoeren. Het gezin geeft aan dat het beschikbare gezinsinkomen dat zij hebben per maand onvoldoende is om van rond te komen.

Algemeen leggen deze levenstrajecten het dynamische karakter van de kwetsbare positie bloot. Over vijf jaar tijd doorgingen enkele levensomstandigheden van de bevraagde gezinnen een zekere evolutie, terwijl andere ongewijzigd bleven. Gezin A en E ondervonden geen specifieke evolutie over deze tijdsperiode heen. Gezin B en C zagen de woon- en werksituatie geleidelijk aan verbeteren. Gezin D ervaarde een evolutie op vlak van huisvesting, werk en wonen, maar blijft niettemin hindernissen ondervinden op financieel vlak en op vlak van gezondheid. Opvallend is dat alle gezinnen aangeven het moeilijk hebben om rond te kunnen komen.

4 Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders

In wat volgt verkennen we de ervaringen van ouders met jonge kinderen met de lokale sociale voorzieningen: in welke mate werkt het contact met sociale voorziening als ondersteunend? In deze sectie koppelen we de perspectieven van de ouder(s) aan de perspectieven van betrokken lokale beleidsmakers via enkele steeds terugkerende vaststellingen.

Fysieke nabijheid van de verschillende diensten

Boom is een kleine, dichtbevolkte gemeente waarin verschillende sociale organisaties en lokale voorzieningen relatief dicht bij elkaar te vinden zijn. Deze fysieke nabijheid zorgt ervoor dat ouders vlot doorverwezen kunnen worden: de maatschappelijke assistent van het OCMW kan bijvoorbeeld even mee wandelen naar het kinderdagverblijf De Troetelboom. De locatie en de daaraan gekoppelde nabijheid en frequentie van de contacten die de verschillende medewerkers hebben zorgen voor een regelmatig overleg. Diezelfde maatschappelijke assistent kan, bijvoorbeeld, een maand na de eerste aanmelding contact nemen met de kinderbegeleiders van het kinderdagverblijf en peilen naar het welzijn van het kind en de ouders.

Hoewel het centrum van Boom vlot bereikbaar is, is het duidelijk dat gezinnen die niet in dit centrum wonen moeilijker te bereiken zijn. De laatste jaren merkt men een toenemende geografische segregatie vanwege de snelweg A12 die midden door de gemeente loopt. Verschillende kwetsbare gezinnen die net aan de overkant van deze snelweg wonen, leven verder van het centrum af, en kan men moeilijker bereiken. Eén gezin woonde tegen de grens van Terhagen en Reet, en vermeldt dat ze voor allerlei zaken eerder deze gemeenten bezoekt dan het centrum van Boom. Aangezien de lokale dienstverleners voornamelijk geconcentreerd zijn rond het centrum blijft het een uitdaging om inwoners van de rand bij het beleid te betrekken en voldoende te bereiken.

Boempetat!: een duidelijk gevestigde waarde

Doordat de ruilwinkel, Boempetat!, het Huis van het Kind en het Loket Kinderopvang op eenzelfde locatie vertoeven, zijn niet alle initiatieven bij naam gekend bij de gezinnen. De functies worden door deze gezinnen door elkaar gehaald, maar algemeen bekend is dat ze voor alle vragen over hun kind bij de winkel terecht kunnen. Boempetat! is duidelijk een gevestigde waarde in de gemeente. De locatie speelt daarbij een onmiskenbare rol: het gebouw bevindt zich in het centrum van Boom, op wandelafstand van het OCMW, het kinderdagverblijf De Troetelboom. Dat het Huis van het Kind en het Loket Kinderopvang eveneens gevestigd zijn in ditzelfde gebouw, is echter minder bekend.

Elk gezin geeft aan de winkel te kennen vanuit het materiële aanbod, namelijk het ruilen van kleding en speelgoed. Enkele ouders spraken ook over het aanbod voor specifiek de ouders, zoals de cursussen die worden gegeven. Eén ouder benoemde het letterlijk als haar toevluchtsoord. Ze verhuisde met haar gezin in 2017 naar een buurgemeente, maar mist Boom en specifiek daarbij ook Boempetat!. Sterker, ze keert er regelmatig naar terug omdat ze dit aanbod mist in haar huidige woonplaats.

“Toen mijn kinderen opgroeiden, ging ik er ook voor kledij. Ik zocht dingen die ze nodig hadden, kleding, schoenen, speelgoed. ‘Every time I’m there, they still know me’. [...] ‘it was really helpful!’. Ik deed er een cursus, hoe je kon koken voor kinderen, hoe je groenten kon klaarmaken in je eten. Ik werkte toen niet, ik ging er naartoe zodat ik eens weg ging van huis”. (Persoonlijke communicatie gezin, januari 2020).

Een kookcursus is slechts één voorbeeld van de activiteiten die Boempetat aanbiedt. Zowel activiteiten specifiek gericht naar de ouders als activiteiten voor de ouders samen met hun kind worden georganiseerd, vaak in samenwerking met andere lokale partners. Niet onbelangrijk is dat gebruikers de medewerkers percipiëren als én een aanspreekpunt én een vertrouwenspersoon. Omdat de coördinator van Boempetat zowel de spilfiguur is van de ruilwinkel als van het Loket Kinderopvang en het Huis van het Kind, zien ouders B en C deze persoon als iemand die een antwoord kan bieden op alle vragen gerelateerd aan hun kind. Bovendien werkt de coördinator van kinderdagverblijf Troetelboom mee aan

het Loket Kinderopvang, waardoor zij eveneens gekend is door gezin B en C. In Boempetat! wordt een luisterend oor geboden aan alle gezinnen, in het bijzonder aan kwetsbare gezinnen. Deze gezinnen worden extra opgevolgd en begeleid.

Het belang van kinderopvang in de armoedestrijd

Kinderopvang wordt in Boom gezien als een van de belangrijkste schakels in de armoedebestrijding. Wanneer de kinderen in de kinderopvang terecht kunnen, kan de moeder een opleiding volgen, of deeltijds of voltijds werken en het beschikbare inkomen verhogen. Dat biedt kansen voor betere huisvesting. Bovendien zijn de kinderen over het algemeen beter voorbereid voor hun latere schooltraject. Volgens de perceptie van de bevroegde stakeholders is kinderopvang dan ook cruciaal in de lokale armoedestrijd. Boom beschikt echter over een groot tekort aan betaalbare kinderopvang. De Vlaamse Overheid wijst subsidies voor opvangplaatsen toe aan de hand van een aantal criteria zoals kenmerken van de gemeente, het aantal kinderen dat de kinderopvang gebruikt, het aantal plaatsen in vergunde kinderopvanglocaties en de bezetting in deze locaties, maar men houdt ook rekening met de werksituatie van gezinnen met niet-schoolgaande kinderen om in te zetten op activering (Kind en Gezin, 2018). Dit is problematisch voor Boom, waar de werkloosheidscijfers relatief hoog liggen. Volgens cijfers van het lokaal loket kinderopvang in Boom kon men in 2019 voor 70% van de aanvragers (meteen of na verloop van tijd) een opvangantwoord bieden, voor 30% was dit niet het geval.

“Wij kaarten al jaren aan dat het [kinderopvang] hier een heel groot probleem is [...] Er worden letterlijk mensen ontslagen omdat ze geen opvang hebben en niet kunnen gaan werken” (Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

Via het loket kinderopvang ontleedt men zo goed mogelijk de opvangvraag en in welke mate de opvanglocatie hier tegemoet aan kan komen. Kwetsbare gezinnen worden vaak immers gekenmerkt door complexe opvangvragen omdat ze aan het solliciteren zijn, of ze werken in wisselende shiften, of ze weten niet wanneer en waar ze van start kunnen gaan.

“Een voorbeeld van een opvangvraag is ‘ik ben thuis in zwangerschapsverlof. In januari begin ik terug met werken, omdat ik een vast contract heb, maar ik weet pas de laatste week van december welke klanten ik heb en op welke dagen en uren ik zal moeten werken’. is heel complex. Het is ook niet altijd puur werk. Het kan ook een moeder zijn die Nederlandse les volgt, en naargelang ze erdoor is of niet, per module andere dagen en uren zal krijgen. Dat is niet op maat van de opvang. En als je dan geen kinderopvang die er heel flexibel mee omgaat, dan heb je een groot probleem” (Persoonlijke communicatie actor, november 2019).

Het is aan de kinderopvangvoorzieningen om zich flexibel op te stellen wanneer ze deze kwetsbare gezinnen willen bereiken. In kinderopvang De Troetelboom krijgen ouders die door het OCMW worden begeleid voorrang wanneer ze kunnen aantonen werkbereid te zijn, bijvoorbeeld aan de hand van een aanwezigheidsbrief van de Nederlandse les of een sollicitatiebewijs.

Het Loket Kinderopvang zet sterk in op het detecteren, registreren en opvolgen van kwetsbare gezinnen met een nood aan kinderopvang. De meerwaarde van de opstart van het Loket komt hierbij naar boven: wanneer ze voordien geen plaats hadden, werden ze geweigerd en amper opgevolgd, maar sinds de opstart van het Loket zet men sterker in op registratie, dataverzameling en opvolging. Wanneer de ruilwinkel open is, kunnen gezinnen tijdens diezelfde openingsuren ook terecht bij het Loket. Dit Loket Kinderopvang dient voornamelijk voor de gezinnen die geen wegwijs vinden uit de inschrijvingsproce-

dures van de verschillende opvanglocaties, voor gezinnen die niet beschikken over een internetverbinding of de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn. Gezinnen kunnen hun vraag rechtstreeks stellen door langs te gaan, maar kunnen ook telefonisch of via mail contact opnemen. In 2018 ontving het Loket 160 vragen, in november 2019 waren dit er al 200. Door deze dataverzameling kan men beter de stijgende vraag, de profielen van de aanvragers en het tekort aan aanbod in beeld brengen.

In de kinderopvanginitiatieven schenkt men niet enkel aandacht aan de activiteiten voor de kinderen, maar eveneens aan de sociale functie gericht op de ouders. De medewerkers worden namelijk opgeleid om een luisterend oor te bieden aan de ouders. Om dit te kunnen realiseren, schenkt de kinderopvang aandacht aan het behouden van diversiteit in het personeel. Het personeel leert van elkaar en verwijst door indien nodig.

“Er was hier van de week een mama, het gaat niet goed met haar kind in de opvang. Die weent enorm veel. En een collega van ons zei dat ze eens met de mama ging praten. Zij voelde dat er iets niet juist zat. Blijkbaar slaapt die al drie maanden, met heel hun gezin met twee kindjes, op een plastic zeil in de living. Hun appartement is van een huisjesmelker, die zit propvol schimmel. De mama had foto’s laten zien van het babybedje van dat kind. Dat bed, die matras, haar eigen matras... Dat was één grote schimmelplek. De enige manier om dat kind te laten slapen, was dus om dat kind tegen haar borst te houden hele nacht terwijl ze met heel dat gezin op een plastic zeil lagen. Zij slaapt daardoor niet, en dat kind eigenlijk ook niet. En dat is eigenlijk maar gewoon de vraag stellen ‘Hoe is het met u?’. En ruimte geven voor een antwoord te krijgen. En natuurlijk wist mijn collega helemaal niet wat ze daarop moest zeggen. Ze heeft dan gezegd dat ze het kei erg vond voor de mama, en dat ze eens ging rondhoren. En zij heeft nu een afspraak bij een woonbegeleider van de gemeente. Er zal een melding worden gedaan om een procedure te starten zodat die [huisbaas] niet zomaar verder kan verhuren. En die mama kan nu naar een doorgangswoning. Dat zijn voor ons kleine dingen, dat was een gesprek van een kwartier. Maar zelfs als er niet meteen een kant-en-klare oplossing is, dan hebben we gewoon al eens naar de mama geluisterd en heeft ze haar verhaal kwijt gekunnen. Ik denk dat dat soms ook heel veel doet (Persoonlijke communicatie actor, december 2019)”.

De kinderopvang dient dus als antennepunt om kwetsbaarheid te detecteren, en houdt de vinger aan de pols van de kinderen en de ouders.

Antennepunten om kwetsbaarheid te detecteren

Naast kinderopvang zijn er in Boom ook andere antennepunten die signalen van kwetsbaarheid bij (aanstaande) gezinnen kunnen opvangen. Een belangrijke partner hierbij is Kind en Gezin. Wanneer de bevroegde gezinnen spreken over Kind en Gezin gaat het veeleer over basisdienstverlening die deze voorziet aan alle gezinnen, zoals het wegen en meten van hun kindje, voorzien van vaccinaties en medisch onderzoek, enzovoort. Daarnaast zet deze lokale partner zich ook sterk in om, in samenwerking met bijvoorbeeld Boempetat!, kwetsbare signalen te detecteren. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het geboortepakket. De coördinator van Boempetat! vermeldt dat het pakket wordt opgemaakt door het Huis van het Kind en verspreid door de verpleegkundigen en gezinsondersteuners van Kind en Gezin. Hierbij beklemtoont ze dat dit een ideale manier is om signalen op te sporen doordat de medewerkers van Kind en Gezin samen met de ouders het pakket overlopen en hen vragen stellen zoals of ze in orde zijn met de mutualiteit. Volgens de coördinator van Boempetat! was Kind en Gezin vragende partij voor dit initiatief omdat ze opmerkten dat hun medewerkers constant in contact kwamen met kwetsbare gezinnen.

Volgens de lokale beleidsactoren zijn eigenlijk alle lokale partners, al dan niet deelnemend aan het Lokaal Netwerk Kinderarmoede, bevoegd om signalen op te vangen en door te verwijzen. De bevroegde personen vermelden alle drie in deze context, naast Kind en Gezin, het OCMW, de brugfiguren, Boempetat!, de kinderopvanglocaties, maar ook bijvoorbeeld de bibliotheek. Gezin E vermeldt dat ze via de RVA te horen kreeg dat een organisatie als Kobo vzw hen zou verder helpen met het zoeken van een onthaalmoeder voor haar jongste kind. Op die manier kon ze zich ook richten op solliciteren bij en het vinden van een job.

Laagdrempelige aanspreekpunten

De bevroegde actoren geven aan in te zetten op de laagdrempeligheid van sociale voorzieningen in Boom. Ouders moeten er op elk moment terecht kunnen voor allerlei vragen. Desalniettemin ervaren gezinnen al dan niet zichtbare drempels om aan te kloppen bij deze instanties. Op vlak van laagdrempeligheid werden voornamelijk het OCMW en Boempetat! besproken. Het OCMW is een organisatie waar de bevroegde gezinnen terecht kwamen in de meest wanhopige situaties. Daarom wordt het OCMW voor de gezinnen voornamelijk geassocieerd met enkel de meest dringende noden. Gezin C noemt een maatschappelijke assistent van het OCMW bij de voornaam en merkt op dat ze deze persoon nog vaak op straat tegenkomt en er dan een babbeltje mee maakt. Gezin B en C spreken daarnaast elk ook over een verpleegkundige van Kind en Gezin die ze op regelmatige basis nog tegenkomen en een informeel gesprek mee voeren over het leven in Boom, over de kinderen, en dergelijke. Gezin E vermeldt Kobo, een organisatie die kinderopvang aanbiedt bij een onthaalmoeder, als de organisatie die haar sterk vooruit heeft geholpen. Doordat Kobo het gezin verder hielpen met het vinden van een onthaalmoeder voor haar jongste kind, kon de moeder op zoek gaan naar werk.

In Boempetat! kan men, volgens de bevroegde stakeholders en gezinnen, daarentegen gewoon even binnenspringen zonder een afspraak te moeten maken. Dit ligt in lijn met wat de beleidsevaluatie van het M.A.S. (2019) stelde over de ruilwinkel als laagdrempelige ontmoetingsruimte.

“De bedoeling is wel dat ze hier [in Boempetat!] een laagdrempelig aanspreekpunt hebben. Al de medewerkers en vrijwilligers zijn op de hoogte van de sociale kaart. Ouders moeten zich hier veilig voelen, mogen geen drempel voelen om een vraag te stellen. Wij verwijzen door of proberen zelf een antwoord te formuleren op hun vragen. En daarnaast proberen we een aantal activiteiten te organiseren. Informatief, maar ook voor de band ouder-kind te versterken. We zien vaak middenklasse [...] daarom zetten we met de plusprojecten in op kwetsbare ouders”
(Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

De medewerkers handelen naar het principe van proportioneel universalisme. De winkel, het Huis en het Loket zijn namelijk toegankelijk voor iedereen¹³, maar daarnaast organiseren ze plusprojecten specifiek gericht op kwetsbare gezinnen. Daarbij stellen de medewerkers steeds dezelfde vragen: Is het laagdrempelig? Is het voor iedereen toegankelijk? Welk aanbod speelt in op de noden van de kwetsbare gezinnen? Gezin B en C die effectief gebruik maken van Boempetat! noemen de medewerkers bij hun voornaam, en vertellen dat de ruilwinkel hen verder heeft geholpen, niet enkel voor de kledij maar eveneens door de activiteiten. Gezin D stelt dat ze de winkel kent gewoon omdat deze oogt *“als een gewone kledingwinkel waar ik één dag in binnen wandelde”*. Gezin B en C die op regelmatige basis de

¹³ Boempetat! ontvangt veel bezoekers vanuit randgemeenten: 25% van de klanten woont niet in Boom. Eind 2019 kwam er dan ook een aanpassing in het reglement van Boempetat! dat niet-inwoners lidgeld moeten betalen (Persoonlijke communicatie actor, 11 december 2019).

ruilwinkel bezoeken, nemen ook deel aan de activiteiten, terwijl gezinnen A, D en E geen van beide doen. Die laatste drie gezinnen bespreken niet expliciet de reden waarom ze geen gebruik maken van deze winkel, het gaat veeleer om het 'liever zelf kopen van de kledij in plaats van het ruilen'. Gezin A meldt dat ze beroep kan doen op familie om kledij of speelgoed van te lenen. Ze spreken, met andere woorden, niet zozeer over de informele of formele drempels die ze opmerken bij Boempetat!, maar eerder over de beschikbaarheid van materiële en immateriële zaken via andere personen of diensten.

Wanneer de bevraagde gezinnen een vraag hebben rond een maatschappelijke of administratieve kwestie, zal elk van hen dit eerst trachten op te lossen door personen in hun persoonlijke kring aan te spreken. Omdat gezin B en C geen sociaal netwerk hebben in Boom enerzijds, en omdat ze reeds een band hebben gecreëerd met medewerkers van Boempetat!, Kind en Gezin en het OCMW anderzijds, zullen zij deze specifieke personen sneller durven aan te spreken. Gezin A en D lijken eerder terug te vallen op familieleden. Gezin E kan ook terecht bij familie, maar spreekt daarnaast ook van het zelf actief op zoek te gaan naar de passende personen voor de vraag waarmee zij zit. Toen de moeder, bijvoorbeeld, een juridische vraag had met betrekking tot haar verzekering, stapte ze zelf naar het vredegerecht die haar verder doorverwezen.

Proactief, outreachend en toeleidend werken

Uit de bevraging blijkt dat het nog steeds niet gemakkelijk is voor elk gezin om te gaan aankloppen bij alle dienstverleningsinstanties. Outreachende hulpverlening kan hierbij soelaas beiden: het uitgangspunt is dat sommige doelgroepen niet (meer) zelf de stap zetten naar de hulpverlening waardoor de hulpverlener zelf het initiatief moet nemen om hen actief te benaderen. Outreachend werken is steeds gericht op het verhogen van de zelfredzaamheid en participatie van kwetsbare gezinnen (Storms, 2019). Afgeleid uit de interviews lijken voornamelijk Kind en Gezin en het OCMW een belangrijke actor om een eerste toenadering te vinden bij kwetsbare gezinnen. Kind en Gezin slaagt erin om via huisbezoeken outreachend te werken, om met gezinnen in contact te komen en hen te informeren of door te verwijzen naar andere instanties. Via een initiatief zoals het geboortepakket krijgen de ouders een woordje uitleg over de werking van Boempetat! en het Huis van het Kind, maar wordt er ook een vinger aan de pols gehouden bij de gezinnen, wordt er gepolst of er nog vragen of bezorgdheden zijn, of ze administratief in orde zijn (bijvoorbeeld met hun hospitalisatie, kraamgeld, hun aanvraag voor de kinderopvang, de mutualiteit, enzovoort). Ook de brugfiguren spelen hierin een belangrijke rol.

“Deze brugfiguren zorgen voor een laagdrempelig contact met de ouders en kunnen zo kwetsbaarheid detecteren. Op die manier kunnen ze mee de trajecten van deze gezinnen opvolgen. Het OCMW bereikt namelijk veel kwetsbare gezinnen, maar ook niet allemaal. Hier [OCMW] komen enkel personen met een beperkt inkomen. Maar je hebt ook genoeg gezinnen die kwetsbaar zijn op andere vlakken, bijvoorbeeld als ze veel schulden hebben. Brugfiguren op school kunnen deze gezinnen detecteren” (Persoonlijke communicatie actor, november 2019).

De aanwezigheid van brugfiguren werd van bij de opstart breed gecommuniceerd naar de ouders. In de beleidsevaluatie van het M.A.S. (2019) werd gesproken over de brugfiguren als het belangrijkste rechtstreekse initiatief dat de gemeente de laatste jaren opzette in het kader van kansarmoedebestrijding. Deze brugfiguren spelen niet enkel een rol in het opsporen van kwetsbaarheid, maar vormen een belangrijke brug tussen de ouders, school, buurt en zorginitiatieven. Deze figuren kunnen verschillende hulpvragen krijgen, en ouders verder helpen, doorverwijzen en verder opvolgen. Ook het Loket Kinderopvang volgt de gezinnen met een complexe opvangvraag verder op. Een concreet voorbeeld is

dat men kwetsbare gezinnen informeert over het sociaal tarief, hen helpt om een afspraak te maken bij de sociale dienst, en eventueel zoekt naar een tolk wanneer de ouder anderstalig is.

Arm wonen in Boom

Volgens de lokale bevroegde stakeholders maken de lage woonprijzen in Boom het mogelijk om goedkoop een bescheiden woning te verwerven, die vaak grondige renovatie nodig heeft. Naast een tekort aan sociale woningen (zie sectie 4.1) is ook de kwaliteit van bestaande huurwoningen erg problematisch. De gemeente Boom verplichtte het conformiteitsattest voor elke nieuwe verhuring of terbeschikkingstelling, waardoor eigenaars ervoor moeten zorgen dat hun woning voldoet aan bepaalde normen. Maar in de praktijk weten verscheidene actoren dat deze door een groot aantal eigenaars niet worden nageleefd.

“Boom werkt met conformiteitsattesten, maar de praktijk toont aan dat private huurmarkt niet echt geeft om haar huurders. Op het lokaal sociaal comité gaat het bovendien ook vaak over dezelfde adressen waarvan men weet dat het krotten zijn” (Persoonlijke communicatie actor, november 2019).

Door de lage prijzen bieden ze een oplossing voor kwetsbare gezinnen die zich geen eigen woning kunnen permitteren. Deze woonproblematiek van Boom wordt in elk gesprek met elk gezin benoemd.

“Alleen iets huren? Nee. Voor alleenstaande ouders is dat bijna niet te doen. Voor toch iets fatsoenlijk te vinden. Dus eerlijk, als ik mijn vriend niet had leren kennen, woonde ik nog bij mijn ouders. Die druk is te hoog. Onder de 650 euro vind je toch bijna niets” (Persoonlijke communicatie gezin, januari 2020).

Gezin C en D stellen beiden dat dit moeilijk tot onmogelijk is om privaat te huren wanneer je een alleenstaande moeder bent met minstens twee kinderen. Gezin C staat zelfs al acht jaar op de wachtlijst voor een sociale woning en woonde in afwachting in twee private huurappartementen. Zoals eerder vermeld in 4.1 is dit uitzonderlijk lang voor een gemiddelde wachttijd van 3 jaar. De woonproblematiek is niet enkel zichtbaar bij privé of sociale huurders. De bevroegde gezinnen die een appartement of huis konden kopen, zijn allemaal genoodzaakt om lichte of grondige renovaties door te voeren. Door een tekort aan financiële middelen, verspreiden ze deze renovatieplannen waardoor ze vaak voor lange tijd in barre omstandigheden moeten leven, zonder elektriciteit of verwarming.

Het domein wonen bakent bijgevolg op zichtbare wijze de beslissingsmacht af van lokale besturen. Voornamelijk op gewestelijk niveau worden de meeste beslissingen getroffen op vlak van, bijvoorbeeld, sociale huisvesting.

“Huisjesmelkerij is hier zeer welvarend. Sociale woningen... Dat helpt mensen die in de problemen zitten, maar het helpt niet op de lange termijn. In die slechte woningen komen dan weer andere gezinnen. Moet dat aangepakt worden? Uiteraard. Dat kan via het lokale bestuur aangepakt worden. Maar ik vind dat ook een bovenlokaal iets.” (Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

Bovenstaand citaat verwijst niet enkel naar de grenzen van de lokale bevoegdheden, maar benoemt ook dat men op lokaal niveau wel degelijk enkele maatregelen kan treffen op vlak van huisvesting. Zoals eerder besproken in 4.1 stonden er in 2019 538 gezinnen op de wachtlijst bij een sociale huisvestingsmaatschappij in Boom, een relatief grote kwetsbare doelgroep die nood heeft aan ondersteuning en informatie. Zoals in Hoofdstuk 3 vermeld kan het lokaal bestuur de strijd aangaan tegen leegstand en huisjesmelkerij, en kan men kwetsbare gezinnen proactief benaderen en informeren over relevante

premies en tussenkomsten zoals o.a. de Vlaamse Huursubsidie¹⁴, de Vlaamse huurpremie voor kandidaat-huurders van een sociale woning¹⁵, de Vlaamse Verzekering gewaarborgd wonen¹⁶, enzovoort.

Sociaal netwerk

Gezin A, D en E beschikken over familie die in Boom of omliggende gemeenten wonen. Deze gezinsleden worden ingezet voor allerlei taken, zowel voor financiële steun als hulp in de opvang en opvoeding van de kinderen. De meerderheid praat over de familie als de belangrijkste schakel in hun netwerk, maar daarnaast wordt er ook gepraat over burens, collega's of moeders die men leert kennen via de school. Deze personen fungeren voornamelijk als luisterende oor wanneer de moeders nood hebben aan een vertrouwenspersoon. Gezin B en C beschikken niet over familiale steun maar, zoals eerder vermeld, vonden voornamelijk steun en hulp via medewerkers van Boempetat!, Kind en Gezin en het OCMW.

“Ik heb geen familie hier, ik heb gewoon enkele kennissen dat ik hier heb leren kennen. Maar bon, alle mensen dat ik hier ontmoet, op school of die hier ook wonen, die zijn allemaal familie. [...] ‘J’ai trouvé ma famille ici’. Ik moest mijn familie niet uit Afrika laten komen, ik heb hier een familie gevonden” (Persoonlijke communicatie gezin, januari 2020).

Deze gezinnen leerden vanuit Boempetat! andere moeders kennen, niet enkel door zelf naar de ruilwinkel te gaan maar ook door deel te nemen aan allerlei activiteiten. Daarnaast haalt gezin C ook aan ondersteuning te krijgen van Booms Welkom. Deze organisatie in Boom richt zich niet zozeer enkel op gezinnen, maar zet breed in op een laagdrempelig onthaal en groepsactiviteiten. voor kwetsbare groepen uit etnisch-culturele minderheden (Booms Welkom, z.d.).

Tewerkstelling

Alle bevraagde gezinnen worden gekenmerkt door een precare arbeidsmarktpositie. Ze werken of werkten op basis van artikel 60, via interim jobs, voltijds of deeltijds, met vaak tijdelijke contracten en weinig werkzekerheid. Wanneer het gezin een positieve relatie heeft met de werkgever, kunnen ze flexibel het gezinsleven organiseren. Maar de meerderheid kan geen beroep doen op deze flexibiliteit. Dit eveneens omwille van het mobiliteitsaspect dat samenhangt met deze tewerkstelling. Moeders uit gezin B en C werken als poetsvrouw en beschikken niet over een wagen. Hun job vereist echter dat ze mobiel zijn en zich verplaatsen naar verschillende locaties (vaak op diezelfde dag). Beide moeders nemen de bus en ervaren hierdoor stress.

“Wanneer je gedaan bent [met werken] en je wilt de bus om 13 uur nemen en hij rijdt niet, dan moet je de bus van 14 uur nemen. Dat is ook stresserend. De stress komt wanneer er problemen zijn met de bus” (Persoonlijke communicatie gezin, januari 2020).

¹⁴ Gezinnen met een laag inkomen die verhuizen naar een nieuwe huurwoning kunnen in aanmerking komen voor een tegemoetkoming in de huurprijs, de zogenaamde Vlaamse huursubsidie.

¹⁵ Gezinnen met een laag inkomen die reeds voor vier of meer jaren op de wachtlijst voor een sociale woning staan, en ondertussen gedwongen werden een private huurwoning te huren met een huurcontract, kunnen in aanmerking komen voor een maandelijkse huurpremie.

¹⁶ Gezinnen kunnen een Vlaamse Verzekering gewaarborgd wonen afsluiten wanneer men een hypothecaire lening is aangegaan maar plots onvrijwillig werkloos of arbeidsongeschikt wordt.

Dat de gezinnen zich in een kwetsbare arbeidsmarktsituatie omgeven, wordt niet enkel door het OCMW of de VDAB opgemerkt, maar wordt ook opgevangen door de kinderopvanglocaties. Een lokale beleidsmaker stelt dat ze regelmatig te maken heeft met gezinnen die een kwetsbare arbeidsmarktpositie innemen.

“Ik ken er die sinds 2013 kinderen hebben, en die sinds 2013 al bij dezelfde werkgever via interim contracten werken. Zijn die zwanger, of ziek, dan hebben ze die week geen contract. Ze hebben geen recht op loopbaanonderbreking, geen recht op ouderschapsverlof” (Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

De bevraagde stakeholders geven aan het gevoel te hebben dat de laatste jaren sterk op activering werd ingezet, en dat ze de impact hiervan vandaag zien. De gezinnen die werden bevraagd hebben allen een deeltijdse of voltijdse job. Wanneer de moeders dit niet hebben, is dit in geval van de bevraagde moeders, omwille van gezondheidsproblemen.

Opnemen van sociale rechten

Een laatste thema dat van belang is voor de levensomstandigheden van de gezinnen met kinderen is het opnemen van de sociale rechten. Het niet-gebruik van rechten vormt vandaag namelijk een enorme uitdaging voor het (lokaal) sociaal beleid. In Vlaanderen beschikken gezinnen over een ruim aanbod aan sociale tegemoetkomingen, maar ze weten vaak zelf niet waar ze recht op hebben of waar ze terecht kunnen voor informatie over deze rechten. Wanneer ze niet alle sociale rechten realiseren waar men recht op heeft, spreken we van onderbescherming of niet-gebruik van sociale rechten (Van Regenmortel, 2013). Dit niet-gebruik wijst vaak op een gebrek aan effectiviteit van het sociaal beleid (Hermans, 2019a). In de interviews ging het specifiek over de onduidelijkheid van bepaalde dienstverleningen, miscommunicatie, of complex woordgebruik. Lokale actoren, zoals Boempetat!, trachten de ouders zo goed mogelijk te screenen om te detecteren waar ze nood aan hebben, en waar ze recht op hebben. Op die manier springen ze te hulp voor gezinnen die vragen hebben over allerlei zaken, en verwijzen ze door indien nodig. De meest voorkomende vragen hierbij zijn gelinkt aan brieven die ze krijgen, maar niet begrijpen.

“Ik moet heel veel brieven uitleggen. Vooral rechten verkenning, studietoelagen, kinderbijslag, aanvragen. Het OCMW bereikt een bepaalde doelgroep, die cliënten hebben ze. Maar ik ben ervan overtuigd dat ernaast nog een hele grote groep mensen zijn die het water aan de lippen hebben. En die geholpen zijn met een klein beetje steun. Het uitleggen van een brief is daar een voorbeeld van. Ik heb een mama bij mij gehad die een aanvraag kreeg voor de provinciebelasting, en die zei ‘Ik doe die brief weg, want ik heb nooit in Antwerpen gewoond. Dus ik moet dat niet betalen’. Gelukkig heeft zij dat gevraagd. Maar als je dat drie keer op rij niet betaalt, dan heb je een deurwaarder aan je deur. Dus ik heb dat met hand en tand moeten uitleggen wat een provincie is, een gemeente. Dat zijn mensen die niet bij het OCMW komen, die brieven krijgen, en die gewoon even een woordje uitleg nodig hebben daarover. Dus heel vaak brieven uitleggen, ook brieven van het school of CLB. Ze sturen een vragenlijst van tien bladzijden, of het kind oogproblemen heeft, allergieën, ... Die begrijpen dat niet. Dan help ik dat mee invullen. Want anders denken de scholen ‘De mama heeft het niet ingevuld, die is niet geïnteresseerd’. En dat is een verloren doelgroep, die er zowat tussen in zit, waar we ons op richten” (Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

Kwetsbare gezinnen botsen vaak op administratieve drempels en ondervinden moeilijkheden om deze te overbruggen. Deze vragen en ervaringen leggen de pijnpunten van enkele zaken bloot en maken

duidelijk dat er blijvend moet worden ingezet op onderbescherming. Een moeder deelde haar frustraties terwijl ze terugblikte op het moment dat ze aankwam in Boom. Haar man woonde nog steeds in Brussel, maar zij kwam naar Boom, zwanger en met een kind van drie jaar aan de hand. Ze klopte aan bij het OCMW voor hulp, maar daarop volgde enige onduidelijkheid waardoor de moeder in een precare positie terecht kwam, iets waar ze zich vandaag nog onzeker over voelt.

“Bij het OCMW hebben ze mij zes maanden niet betaald. Ik was zwanger, alleen, mijn man was er niet bij. Hij was in Brussel. Ik was alleen, met mijn meisje, zwangere buik. Het OCMW heeft gevraagd naar papieren van mijn man, maar mijn man wou dat niet geven. [...] Dan heb ik advocaat genomen. Na zes maanden mocht ik pas terugkomen, maar daarvoor kon ik niet eens huur betalen, niets. [...] Dan hebben ze mij direct werk gegeven, onder Artikel 60. Ik heb nooit geld van hun gekregen” (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020).

Voornamelijk door haar eigen doorzettingsvermogen kwam er schot in de zaak. De lokale beleidsactoren vermelden tijdens de interviews dat degene die aankloppen bij lokale diensten om wegwijs te vragen in de sociale dienstverlening zeer uiteenlopende profielen hebben. Nieuwkomers in de gemeente of ouders die het Nederlands niet of onvoldoende machtig zijn, voelen daarbij een extra drempel. Maar ook de moeder van gezin D, die geboren en opgegroeid is in Boom, botst hier op een drempel. Toen zij zwanger was en haar contract werd stopgezet, zocht ze toenadering bij het OCMW. Ze kreeg geen financiële steun, maar wel materiële steun zoals luiers.

De moeder van gezin E had het onrechtstreeks over haar sociale rechten, toen ze haar loonbrieven bovenhaalde tijdens het interview. De moeder legt uit dat haar deeltijdse tewerkstelling zorgt voor een deel van haar inkomsten en dat de vakbond haar aanvullend op deze som ook een uitkering geeft. Uit deze uitleg blijkt dat ze niet volledig begrijpt hoe haar inkomen wordt samengesteld. Ze heeft het steeds over ‘geld voor werkloosheid’ terwijl het gaat over een inkomensgarantie-uitkering. Vooraleer zij deeltijds aan het werk ging, ontving ze namelijk werkloosheidsuitkeringen. Nadat ze zich had ingeschreven bij de VDAB als deeltijds werkende, opende ze het recht op een inkomensgarantie-uitkering. Ook het systeem van uitbetaling is voor haar niet geheel duidelijk.

“Het werk betaalt een beetje en de werkloosheid vult het aan, de vakbond vult het aan. Dus met mijn werk word ik in twee keer betaald. Op de 20ste krijg ik een voorschot, ongeveer 200€ en dan op de 12de krijg ik nog een beetje en dan de rest hier is wat de werkloosheid bijlegt. Mijn baas stuurt een brief als bewijs naar de werkloosheid als bewijs dat hij mij betaald heeft en ik heb ook een papier dat ik ga tekenen voor de werkloosheid. En de werkloosheid gaat dan de twee papieren vergelijken, denk ik. [...] Samen met de werkloosheidsuitkering en het loon heb ik dan elke maand geld” (Persoonlijke communicatie gezin, januari 2020).

Het ging ook over onderbescherming op vlak van werken en wonen. Diezelfde moeder van gezin E botste op drempels bij het realiseren van haar rechten op de werkvloer. Toen haar babysitter zich ziekmelde, wilde zij haar overuren opnemen om thuis te blijven en de zorg van haar kind op zich te nemen. Niet mogelijk, vertelde haar werkgever.

“Ik vroeg aan mijn baas om mijn uren op te pakken, zodat ik naar huis kon gaan. En ik mag dat niet. Dan hebben ze de sociale assistente erbij gehaald, ik heb ook met haar gepraat. Ik heb gezegd hoe de dingen waren, en zij heeft gepraat met de grote baas. Hij heeft ook ‘nee’ gezegd. Ik kreeg stress, paniek. Dat is normaal, mijn kind is te klein, hij moest alleen blijven. Normaal mag dat toch niet? Ik heb ook sociaal verlof, dat niet betaald is enzo. Ik weet welke rechten ik heb en welke niet” (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020).

Op de werkvloer schoot de moeder vervolgens in paniek waarna ze op doktersbezoek ging en naar huis keerde. Vooraleer ze vertrok, maakte de sociale assistente haar duidelijk dat ze in dat geval niet werd betaald. Enkele dagen later vond de moeder een getekende brief van haar werkgever in de bus die een doktersattest opvroeg. Dus stapte zij naar de vakbond.

“Ik ben direct naar de vakbond gegaan en zo uitgelegd, gepraat en gevraagd of ik recht heb of niet. De vakbond weet het beter, hé, ik weet dat niet. Nadat de vakbond mijn baas een brief stuurde, was het in orde. Maar op die moment... Als je niet weet, je vraagt aan het werk, normaal vertrouw je dat. Je moet durven vragen, gewoon durven, anders heb je pech” (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020).

Hierbij gaat het niet enkel over het verwezenlijken van sociale grondrechten, maar ook over de nood voor flexibiliteit op de werkvloer die gezinnen nodig hebben, en de communicatie met de werkgever om een gezond evenwicht tussen het gezinsleven en het werk te kunnen realiseren. Diezelfde moeder kreeg eveneens te maken met drempels toen de kwaliteit van hun gezinswoning het leek te begeven onder een vochtprobleem. Zes jaar geleden kocht zij en haar man het huis, maar al snel kwam het gezin onder druk te staan.

“Er komt van ergens water. Het plafond. Hier beneden komt water. Dat gaat in de elektriciteit, waar de meter staat enzo. Ik heb echt schrik. Er kan iets gebeuren. Ik heb gebeld naar de verzekering. Die waren met iets bezig, en dan stopte ze. En nu opeens niets. Ik ben in Boom bij de vrederechter geweest. En daar heb ik alles uitgelegd. Zij hebben mij een adres gegeven, een vrouw die me gaat helpen. Zij heeft contact opgenomen met de verzekering. Maar zij kan ook niet meer doen, dus ik moet nu blijkbaar een advocaat nemen (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020)”.

Structurele armoedebestrijding op lokaal niveau?

Door de opstart van het Lokaal Netwerk Kinderarmoede worden er verschillende instanties betrokken bij het lokaal armoedebeleid in Boom: 30 afgevaardigden van de gemeente, het OCMW, de scholen, CLB's, de sportdienst, kinderopvang, het cultuurcentrum, het maatwerkbedrijf Vlotter, en dergelijke zijn betrokken. Dit betekent dat ook bijvoorbeeld de bibliotheek of een sportvereniging signalen van kwetsbaarheid kan opvangen en dit verder signaleren aan het Huis van het Kind of de brugfiguren. Een opvallende afwezigheid in dit netwerk zijn andere tewerkstellings- en wooninstanties, die eveneens actief zijn in het ondersteunen van kwetsbare gezinnen. Denk daarbij aan de VDAB of sociale huisvestingsmaatschappijen of sociale verhuurkantoren. Volgens een bevroegde actor zitten zij niet aan de tafel van het netwerk, maar is er wel een zekere informele relatie met beide lokale partners. De VDAB geeft, bijvoorbeeld, occasioneel een toelichting over een thema relevant voor het netwerk.

De betrokken actoren blijven reflecteren over wat men structureel op lokaal niveau kan betekenen voor kwetsbare gezinnen. Algemeen stellen de bevroegde stakeholders dat de armoedeproblematiek wel degelijk op de politieke agenda staat, voornamelijk ook door de druk die men voelt als gemeente met het hoogste kansarmoedecijfer in Vlaanderen. Ook de beleidsevaluatie van M.A.S. (2019) concludeert dat er zeer veel gebeurt in het kader van kinderarmoede in Boom. De bedenking die men hierbij maakt is dat men vaak te vraaggestuurd werkt, eerder dan proactief te werk gaan. We stellen vast dat naast ad hoc initiatieven, ook veel structurele zaken op gang werden gezet over de jaren heen. Het engagement en doorzettingsvermogen van gedreven actoren in Boom om een lokaal netwerk en armoedebeleidsplan op poten te zetten en te onderhouden, is daar een essentieel element van. Bovendien gaat men in de

nieuwe legislatuur verder met de lessen die men heeft geleerd op vlak van armoedebestrijding, en blijft het lokale bestuur middelen inzetten. Men zet een nieuwe commissie Wonen en Armoedebeleid op, en via het recent opgestelde meerjarenplanning (2020-2025) vermeldt het lokaal bestuur verder te willen werken aan een sterk sociaal beleid die de Boomenaars toegang geeft tot sociale grondrechten, men investeert in een gezamenlijke vrijetijdspas, de UitPAS, die bijzondere aandacht schenkt aan kwetsbare gezinnen, men zet sterker in op burgerparticipatie en wijkwerkingen, etc.

De door ons bevroegde actoren stellen niettemin dat kwetsbare gezinnen nog meer als prioritair moeten worden beschouwd. De lokale stakeholders worden daarbovenop geconfronteerd met de grenzen van de middelen en bevoegdheden van het lokale beleid.

“Ik denk wel dat er te weinig budgetten zijn om een lange termijnvisie te ontwikkelen. En ik ben ervan overtuigd dat in eerste instantie het bovenlokaal nodig is om daar aandacht aan te besteden. Er wordt heel veel in de boot geschoven van lokale besturen. Maar als je zit met heel weinig budget... Bijvoorbeeld Kind en Gezin die geen extra opvangplaatsen aanbiedt, daar kunnen wij niets aan veranderen. Ik zou heel graag nog een gemeentelijk kinderdagverblijf hebben in Boom, ik ben ervan overtuigd dat dat heel veel kwaliteit kan garanderen. Maar het begint met subsidies en plaatsen. En dat is heel frustrerend. Er moet heel veel bovenlokaal gebeuren, voor je lokaal aan de slag kunt. Er gebeuren hier heel veel zaken, maar dat zijn heel vaak plakkers op de wonden. Je kunt niet structureel bijdragen aan een gigantische wijziging binnen een gezin dat geconfronteerd wordt met kinderarmoede. Dat mensen een beetje op weg zet. We helpen ze wel altijd hoor, altijd met kleine dingen. Maar het blijft water dragen naar de zee, als je niet bovenlokaal naar verandering toe werkt” (Persoonlijke communicatie actor, december 2019).

Voornamelijk op vlak van wonen, kinderopvang en tewerkstelling, botsen de lokale actoren op grenzen. Omwille van externe factoren en maatregelen blijft het een uitdaging voor de lokale partners om gezinnen op structurele wijze verder te helpen. Het aantal kinderopvangplaatsen en het aantal sociale woningen zijn hier duidelijke voorbeelden van. Het is duidelijk dat er verschillende krachten inwerken die structurele armoedebestrijding op lokaal niveau zeer moeilijk maken. De relatie tussen het lokaal beleid en de lokale armoedecijfers van Boom is bijgevolg moeilijk te achterhalen. Hoewel de lokale initiatieven verscheidene kwetsbare en niet-kwetsbare gezinnen bereiken, blijft het armoedecijfer zeer hoog liggen. De lage woonprijzen vormen een gedeeltelijke verklaring waarom Boom kwetsbare gezinnen blijft aantrekken.

Samenvattend

Boom heeft sinds enkele jaren het hoogste kansarmoedecijfer in Vlaanderen. Uit de bevraging bij de gezinnen stellen we vast dat de gezinnen die ongeveer vijf jaar geleden als kansarm geregistreerd werden zich allemaal nog steeds in een kwetsbare positie bevinden. Terwijl slechts een van de vijf bevroegde gezinnen beschikt over een gezinsinkomen dat hoger is dan de armoedegrens, geven alle gezinnen te kennen dat ze moeilijkheden ondervinden om rond te komen. Alle gezinnen ervaren evoluties op een of meerdere levensdomeinen. Voor twee gezinnen kan deze evolutie in het traject letterlijk genomen worden: ze verhuisden van de ene huurwoning naar de andere op korte tijd. Eén gezin staat dan weer reeds voor acht jaar op de wachtlijst voor een sociale woning. Hoewel drie van de vijf gezinnen ondertussen een eigen woning hebben verworven, lijkt het steeds te gaan om kwaliteitsarme woningen die een grondige renovatie vereisen. Daarnaast valt op dat drie van de vijf gezinnen toegang vonden tot de arbeidsmarkt middels een tewerkstelling via Artikel 60. Daaraan gekoppeld werd duidelijk dat de gezinnen actieve actoren zijn in het eigen traject. Ze bleven zelf op zoek naar kwalitatieve woningen over de jaren heen, naar een betere arbeidsmarktpositie, en naar een groter sociaal netwerk om op te leunen.

De rol die de lokale dienstverlening speelde in belangrijke momenten van transitie is expliciet zichtbaar voor twee gezinnen. Voor beiden was Boempetat! een opstap naar andere diensten. Belangrijk daarbij is dat het niet enkel gaat om materiële maar ook immateriële steun die ze krijgen bijvoorbeeld door personen die hen benaderen, mee helpen bouwen aan een sociaal netwerk en hen daardoor doen 'welkom' voelen in de gemeente. De drie overige gezinnen konden in deze periode steeds ondersteuning vinden bij het eigen uitgebouwde sociaal netwerk.

Uit de bevraging bij de lokale stakeholders bleek dat het lokale welzijnslandschap en het lokaal sociaal beleid eveneens evolueerden gedurende deze periode. In 2014 werd een kinderarmoedebestrijdingsplan opgesteld en het Lokaal Netwerk Kinderarmoede opgericht die over de jaren heen alle betrokken lokale diensten rond de tafel bracht (en nog steeds brengt) die rechtstreeks of onrechtstreeks in contact komen met kwetsbare gezinnen. Dit netwerk zorgt ervoor dat alle lokale welzijnspartners elkaar op formele en informele wijze leren kennen, waardoor men het overzicht kan bewaren wie wat doet. Niettemin zijn er opvallende afwezigen in dit netwerk, namelijk andere tewerkstellings- en wooninstanties. De meerwaarde van de opstart van het lokaal loket kinderopvang werd ook snel duidelijk. Via dit Loket zet men sterker in op het verzamelen van lokale statistieken en het opvolgen van kwetsbare gezinnen.

Algemeen stellen we dat armoede een plaats heeft op de beleidsagenda van het lokale bestuur. Toch botst men lokaal op structurele grenzen, vooral op vlak van kinderopvang en huisvesting. Wanneer het gaat om het aantal opvangplaatsen en het aantal sociale woningen wijzen de lokale actoren op de bovenlokale, Vlaamse verantwoordelijkheden om de armoede structureel te bestrijden.

Hoofdstuk 5

Hasselt

1 Cijfers en beleid

In Hoofdstuk 2 zagen we eerder dat Hasselt, net zoals Boom, een sterke toename kende van de kansarmoedecijfers. Deze toename is voornamelijk zichtbaar in de laatste jaren: van 2001 tot en met 2011 schommelden de cijfers tot rond de 10%, om vanaf 2015 te stijgen tot 16,0% in 2018. De meest voorkomende criteria bij deze kwetsbare gezinnen zijn het inkomen (78,4%), het opleidingsniveau (78,4%) en de tewerkstelling (70,0%). In Hasselt ligt de kansarmoede-index van kinderen met een moeder met een niet-Belgische herkomst aanzienlijk hoger dan voor kinderen met een moeder van een Belgische herkomst (Kind en Gezin, 2019a).

Meer cijfers vinden we via de interactieve webtoepassing 'hasselt.incijfers.be' van de stad Hasselt, met cijfers over de stad en de verschillende wijken afkomstig van verschillende databanken (zoals fiscale statistieken, administratieve gegevens, gegevens van Kind en Gezin, et cetera). Hierin vinden we enkele indicatoren die een eerste inzicht verschaffen wat betreft de kwetsbare gezinnen in Hasselt. Zo deden in 2018 552 of 7,1% van de Hasseltse inwoners beroep op een leefloon, gemiddeld 42 Hasselaars of 0,6% deed beroep op een equivalent leefloon. Dit percentage van leefloongerechtigden ligt relatief hoog wanneer we weten dat gemiddeld 3,6% van de Limburgers beroep doen op een leefloon. In datzelfde jaar hadden 3,4% Hasselaars minstens één achterstallig krediet en 6,0% hadden minstens één achterstallige lening op afbetaling. Naast schulden is ook het aandeel van Hasselaars met een verhoogde tegemoetkoming eveneens een indicatie voor de aanwezige financieel kwetsbare gezinnen in Hasselt. In 2017 hadden 17% van de Hasselaars een verhoogde tegemoetkoming voor hun ziekteverzekering. Deze inkomensgerelateerde tegemoetkoming maakt o.a. geneesmiddelen, raadplegingen en ziekenhuisopnames toegankelijker.

Ook de Gemeente- en Stadsmonitor 2017¹⁷ besteedt aandacht aan de kwetsbaarheid van de Hasselaars. In 2017 gaven 14,6% van de Hasselaars aan moeilijkheden te ondervinden om rond te komen. 13,1% behoren tot een huishouden met betalingsmoeilijkheden. Dit betekent dat ze het afgelopen jaar problemen ondervinden om één of meerdere rekeningen te betalen (energiekosten, huishuur, schoolkosten, gezondheidskosten, ...).

Daarnaast zijn er ook cijfers beschikbaar over de sociale woonsituatie van gezinnen in Hasselt. In 2019 waren er 2.391 unieke kandidaat-huurders voor een sociale woning, waarvan 52% alleenstaanden zijn, 16% zijn eenoudergezinnen, 8% zijn koppels en 18% koppels met kinderen. In datzelfde jaar waren er enkel 1.797 woningen beschikbaar (62% daarvan zijn appartementen). De gemiddelde wachtduur voor een sociale woning in 2019 is ongeveer vijf jaar (Wonen Vlaanderen, 2020).

¹⁷ Deze driejaarlijkse burgerbevraging wordt georganiseerd door het Agentschap Binnenlands Bestuur om op lokaal niveau de vinger aan de pols te houden. De resultaten van deze bevraging verschaffen lokale besturen informatie over cultuur en vrije tijd, mobiliteit onderwijs en vorming, wonen, zorg en gezondheid, armoede, enzovoort. Meer informatie via www.gemeente-en-stadsmonitor.vlaanderen.be. Deze cijfers zijn eveneens beschikbaar in de online tool hasselt.incijfers.be

Daarnaast kende Hasselt ook enkele beleidsmatige ontwikkelingen wat betreft de armoedebestrijding. Tot voor 2014 was armoede vooral een thema dat besproken werd in de Kerngroep Kansarmoede. De kerngroep fungeert al meer dan vijftien jaar als een lokaal netwerk waarin professionelen en vrijwilligersorganisaties zich verzamelen, en dient als uitwisselingsplatform waar nieuwe projecten worden toegelicht en informatie wordt gedeeld.

Vanaf 2014 verschoof de focus van ‘armoede’ naar ‘kinderarmoede’. Deze nieuwe focus werd gestuurd door de Vlaamse Regering via verschillende geldstromen. De eerste stroom van middelen was afkomstig vanuit het Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat (SALK) om projecten te realiseren tussen 2013-2019. Deze middelen waren echter van tijdelijke duur (stopgezet in 2017), waardoor de Stad Hasselt deze middelen in een subsidiereglement integreerde. Een tweede stroom zijn de middelen die de toenmalige Minister van Armoedebestrijding Ingrid Lieten (sp.a) vrijmaakte vanuit het Vlaamse actieprogramma kinderarmoede, om op lokaal niveau armoede aan te pakken bij kinderen tussen 0 en 3 jaar. In Limburg werden hiervoor 14 gemeenten geselecteerd, waaronder Hasselt¹⁸.

Vanuit de eerste stroom werd in 2016, door de Kerngroep Kansarmoede Hasselt, onder andere de website Hulpwijzer Hasselt¹⁹ gerealiseerd. Deze hulpwijzer biedt wegwijs in de hulp- en dienstverlening op vlak van wonen, eten, gezondheid, gezinsleven, geld, hulpverlening, werk, vrije tijd en ontspanning, kleding en onderwijs. Het domein ‘gezin’ verzamelt, bijvoorbeeld, informatie over de opvoeding van het kind, zwangerschap, relaties, huisdieren en overlijden. Wanneer de websitebezoeker een vraag heeft over, bijvoorbeeld, zwangerschap, krijgt deze een informatiefiche te zien van elke Hasseltse organisatie die hierin hulp of ondersteuning biedt.

Vanuit de tweede stroom werd de ruilwinkel het Wisselke (zie 5.2), de drempelmeter en de pamperbank gefinancierd. De drempelmeter²⁰ werd ontwikkeld vanuit de Dienst Wijkopbouw als instrument om de drempels van mensen in armoede in kaart te brengen, en bijgevolg de toegankelijkheid en de diversiteit van de organisatiewerking. Deze drempelmeter riep interesse op bij andere gemeenten, diverse welzijnspartners, alsook bij het VVSG, waardoor de stad een samenwerking aanging met hogeschool UC Leuven-Limburg (UCLL) om deze verder te ontwikkelen en gebruiksvriendelijk te maken voor andere locaties. De pamperbank²¹ verzamelt luierverschotten en herverdeelt ze, via Kind en Gezin of het OCMW Hasselt, aan gezinnen met financiële moeilijkheden.

In ruil voor de middelen uit de tweede bron werd van de gemeente verwacht dat ze een lokaal netwerk voor kinderarmoede uitbouwen. In Hasselt kwamen hiervoor meer dan 70 personen samen in een lokaal platform (of netwerk) kinderarmoedebestrijding, wat uiteindelijk leidde tot het opstellen van een kinderarmoedebestrijdingsplan in 2014.

“We kozen ervoor om te vertrekken vanuit een breed netwerk, omdat we ervan overtuigd waren dat hoe meer lokale actoren betrokken worden, hoe meer mensen nadenken, hoe beter het thema zichtbaar wordt en in de picture komt, en draagvlak krijgt. Het idee daarachter is het olievlekprincipe: wij lanceren iets en mensen nemen dat over, gaan daarmee aan de slag. Die verbinding vonden wij belangrijk (Persoonlijke communicatie actor, 5 juni 2020)”.

¹⁸ Let wel, dit bedrag werd toegevoegd aan het gemeentefonds. Hoewel dit budget dus aan de stad werd toegekend, wordt het stadsbestuur niet verplicht om dit prioritair te besteden aan kinderarmoedebestrijding.

¹⁹ Meer informatie via www.hulpwijzerhasselt.be

²⁰ Meer informatie via www.hasselt.be/nl/drempelmeter

²¹ Meer informatie via www.hasselt.be/nl/pamperbank

De nieuwe focus op 'kinderarmoede' bracht allerlei lokale actoren rond de tafel. Tijdens de bijeenkomsten van het platform kwamen een 70-tal lokale actoren samen. In het kinderarmoedebestrijdingsplan kwamen vier pijlers centraal te staan (Minsen, 2014): 1) betrokkenheid en participatie van de doelgroep, 2) afstemming van het beleid OCMW en stad Hasselt, 3) samenwerking tussen de actoren die werken rond kinderarmoede en 4) sensibilisering van lokale actoren en burgers. Deze pijlers dienen als kapstokken waaraan meer concrete doelstellingen worden opgehangen, zoals het realiseren van participatie van de doelgroep, het versterken van de participatie van lokale actoren, inzetten van brugfiguren en sleutelfiguren, enzovoort. De thema's waarrond het platform samenwerkte, waren kinderopvang, opvoedingsondersteuning, onderwijs, gezondheid, taalstimulering en vrije tijd, en dit door zoveel mogelijk belanghebbenden rond de tafel te krijgen. In een bijeenkomst van het platform werd deze laatste nood als volgt geformuleerd: *"We moeten naast de mensen gaan zitten, niet tegenover ze"* (Minsen, 2014, p. 20).

Het lokaal netwerk kinderarmoedebestrijding was niet het enige netwerk dat het licht zag, ook het Netwerk van het Huis van het Kind en een interne beleidsgroep kinderarmoedebestrijding startte op. In het netwerk van het Huis van het Kind zetelen meer dan 70 lokale partners die verscheidene topics bespreken die gezinnen met kinderen aangaan. De interne beleidsgroep kinderarmoedebestrijding werd in de schoot van het OCMW en de Stad Hasselt gecreëerd. Om het thema formeel in te bedden in het lokaal beleid, wou men met deze beleidsgroep nog structureler te werk gaan en ijveren om kinderarmoede een agendapunt te maken binnen elk bestaande overlegstructuur (LOP, stuurgroep Huis van het Kind, het LOK, de integratieraad, ...) die door het lokaal bestuur wordt georganiseerd of waaraan het lokaal bestuur deelneemt.

In 2018 werd de werking van het lokaal netwerk kinderarmoedebestrijding en de interne beleidsgroep kinderarmoedebestrijding stopgezet. De besproken topics van het lokaal netwerk kinderarmoedebestrijding overlaptten namelijk met het netwerk van het Huis van het Kind waardoor diens meerwaarde in twijfel werd getrokken. Sinds 2019 werd een nieuw netwerk, het Lokaal Netwerk Vrijetijdsparticipatie, opgericht. Dit netwerk richt zich op de participatie van Hasselaars, met specifieke aandacht voor kwetsbare gezinnen. Via een Lokaal Fonds Vrijetijdsparticipatie krijgen verscheidene kinderen en jongeren in Hasselt korting op lidgeld van een sportvereniging, jeugdbeweging of cultuuractiviteit. Hasselt beschikt ook over een UiTPAS, een spaar- en voordeelkaart voor vrijetijdsactiviteiten in de stad. Momenteel werkt de stad aan een vernieuwing van deze pas specifiek gericht op kwetsbare doelgroepen, waardoor zij automatisch aan de kassa een korting van 80% krijgen. Daaropvolgend werkt de Stad Hasselt ook sterk rond jeugdwelzijn in samenwerking met twee middenveldorganisaties, Arktos en Habbekrats²². Naast het netwerk van het huis van het kind, het netwerk rond vrijetijdsparticipatie en het netwerk rond jeugdwelzijnsbeleid, is er eveneens het netwerk platform gelijke kansen. Tot slot beschikt elke wijk over een wijkoverleg met lokale actoren waarin thema's zoals veiligheid, mobiliteit, wonen, zorg, enzovoort worden besproken.

Enkele projecten die werden uitgetekend in het lokaal armoedebestrijdingsplan van 2014 en nog steeds lopende zijn, zijn de ruilwinkel het Wisselke, ontmoetingsruimtes (repaircafés, Halte 24, buurtontwikkelingstraject Ter Hilst, wijkrestaurants, e.d.), diverse projecten rond taalbeleid, brede school, project

²² Arktos en Habbekrats zijn jongerenwelzijnsorganisaties in Hasselt. Meer informatie via: www.habbekrats.be/hasselt.php en www.arktos.be

rond voeding en pesten op school, versterken van communicatie rond kinderarmoede (via nieuwsbrieven en wijkkrantjes), promoten van samenwerking tussen verschillende projecten en gezinsgericht werken met het Huis van het Kind.

In 2018 nam de stad ook deel aan een projectaanvraag bij Vlaanderen in het kader van subsidieoproep KOALA²³. Via deze middelen werd Kaza Koala opgericht in de wijk Ter Hilst, een proeftuin kinderopvang voor 0- tot 3- jarigen die de overstap naar reguliere opvang moet vergemakkelijken voor maatschappelijk kwetsbare kinderen. Tegelijkertijd legt dit initiatief verbindingen naar andere lokale diensten zoals o.a. de scholen, het Huis van het Kind en de bibliotheek.

Daarbij vermelden we ook dat de Hasseltse sociale kaart geografisch sterk is gewijzigd sinds 2018. Terwijl de administratieve diensten van het OCMW Hasselt en het stadsbestuur voordien aparte vestigingen hadden, verhuisden ze nu samen naar een nieuw stadhuis. De oude OCMW-gebouwen werden toegevoegd aan een nieuwe Welzijns-campus, waar men enkele lokale welzijnsactoren wil vestigen met een specifieke werking naar specifieke doelgroepen waaronder kwetsbare gezinnen. Open School Hasselt, of centrum voor basiseducatie, verhuist bijvoorbeeld naar deze nieuwe locatie.

Het nieuwe bestuursakkoord (2019-2024) schenkt uitgebreid aandacht aan het welzijnslandschap van de Hasselaars en staat regelmatig stil bij de armoedeproblematiek van de stad. Specifiek wat betreft kinderarmoede richt het bestuur een nieuw subcomité op binnen de schoot van het Bijzonder Comité van de Sociale Dienst (BCSD) die een spreekwoordelijke ‘kinderkansenfabriek’ ontwikkeld. Verder wil men zoeken naar “*maatregelen die bijdragen aan een integrale kinderarmoedebestrijding* (Stad Hasselt, 2019, p. 21)”, wil men experimenten in nieuwe vormen van straathoekwerk, bekijkt men de mogelijkheid voor een sociale kruidenier, zet men drie antennepunten van het Huis van het Kind op in de wijken waar ook consultatiebureaus van Kind en Gezin worden ondergebracht, enzovoort. In dit akkoord benadrukt de stad ook een integraal sociaal beleid te willen creëren, het geïntegreerd breed onthaal te willen uitrollen om onderbescherming tegen te gaan en toegankelijkheid en laagdrempeligheid in de hand te werken, met het stadsbestuur als regisseur. Tot slot koppelt dit akkoord armoede ook specifiek aan enkele domeinen zoals, bijvoorbeeld, huisvesting: de stad wil een integraal woonbeleid uitwerken waarvan armoedebestrijding een deel uitmaakt, inzetten op betaalbaar wonen, meer ontmoetingsplekken uitbouwen, enzovoort (Stad Hasselt, 2019).

²³ KOALA staat voor Kind-Ouderactiviteiten voor Lokale Armoedebestrijding en verschaft een gezinsondersteunend aanbod in combinatie met bijkomende plaatsen in de kinderopvang. Meer info via www.hasselt.be/kaza-koala-0

2 Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met jonge kinderen

Hasselt beschikt over verscheidene voorzieningen die zich specifiek richten op gezinnen met jonge kinderen, met extra aandacht voor kwetsbare gezinnen. We bespreken in volgorde Kind en Gezin, het Huis van het Kind, het lokaal loket kinderopvang, de opvoedingswinkel, ZuMa, de ruilwinkel het Wisselke, vzw Rap op Stap en Rimo Hasselt.

De consultatiebureaus van **Kind en Gezin** bevinden zich in het centrum van Hasselt, in Runkst, de Banneuxwijk en Kuringen. Een aanwezige verpleegkundige en/of arts volgt op deze locaties de gezondheid van het kind op en dient de nodige vaccinaties toe. Via dit consultatiebureau kunnen ouders bovendien ook beroep doen op de pamberbank, specifiek gericht op financieel kwetsbare gezinnen met jonge kinderen.

Op wandelafstand van het consultatiebureau in het centrum bevindt zich het Huis van het Kind, het lokaal loket kinderopvang en de opvoedingswinkel. Het **Huis van het Kind** in Hasselt brengt verschillende lokale actoren samen, gaande van Kind en Gezin, de diensten van de stad Hasselt, het Virga Jesse ziekenhuis, kinderopvanginitiatieven, CLB's, Domo, Kind en Taal, en andere middenveldorganisaties die werken met of voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen²⁴. In het Huis van het Kind Hasselt wordt er dagelijks ingezet op een open en toegankelijk onthaal. Dit onthaal wordt voorzien door verschillende partners uit het netwerk. Zo hebben o.a. Kind en Taal, Koala, CKG De Hummeltjes, Ferm Thuiszorg, de Ukkies en Opvoedingswinkel Hasselt een wekelijks of maandelijks engagement binnen de onthaalwerking van het Huis van het Kind. Naast de vaste onthaalmomenten worden er ook tal van activiteiten georganiseerd door organisaties uit het netwerk. Zo is er een wekelijks Speelnest en Peuternestje waarbij ingezet wordt op ontmoeting en het stimuleren van sociale cohesie. Tijdens het speelnest sluit er wekelijks een professional aan van Kind en Taal en een professional van Rimo. Op deze manier streeft men ernaar om gezinnen warm door te verwijzen en bruggen te bouwen naar ander aanbod.

Net zoals in Boom werd ook het **lokaal loket kinderopvang** in het Huis geïntegreerd. Dit loket dient als een neutraal informatie- en ondersteuningspunt dat ernaar ijvert om de toegang tot kinderopvang voor elke ouder laagdrempelig te houden. Door deze opvangvragen te registreren, krijgt het lokaal bestuur een beter inzicht in vraag en aanbod van de kinderopvang in de stad²⁵. Op diezelfde locatie als het Huis van het Kind is ook de **Opvoedingswinkel** gevestigd. Sinds 2007 kunnen groot(ouders) of professionals er materiaal inkijken en ontlenen, advies vragen aan medewerkers en gratis deelnemen aan maandelijks lezingen en infoavonden over opvoedingsthema's. Ouders en andere opvoedingsverantwoordelijken kunnen een individueel gesprek aanvragen met een pedagogisch medewerker van de

²⁴ Huis van het Kind Hasselt werkt, volgens hun officiële lijst, samen met Arktos, Autisme Limburg, Auxilia, Awel, Basededucatie Limburg Zuid, CAW Limburg, CLB (de 3 CLB's), CM Limburg, De Gezinsbond, CKG De Hummeltjes, De Hummeltjes Kinderopvang, DOMO Hasselt, Expertisecentrum Kraamzorg Amerijtje, Fara, Familiehulp, Faresa, Hasselt Zorgstad, Hogeschool PXL, IN-Z, Jessa Ziekenhuis, Kind & Gezin -regioteam Hasselt, Kind & Preventie, Kind en Taal VZW, Kinderopvang De Ukkies, Kraamdienst Wit – Gele Kruis Limburg, Landelijke Thuiszorg, Leonhuis, Logo Limburg, OCMW Hasselt, Open Thuis Limburg, Opvoedingswinkel Hasselt, Pallion VZW, Pleegzorg Limburg, Rap Op Stap (Horizon vzw), Samenlevingsopbouw Rimo Limburg, School De Berk, Solentra, Solidariteit voor het Gezin, Speelgoedbank Inner Wheel Hasselt, Stad Hasselt – dienst Gelijke kansen, Stad Hasselt - dienst Gezinsondersteuning, Stad Hasselt - dienst Jeugd, Stad Hasselt – dienst Kinderopvang, Stad Hasselt – dienst Onderwijs, Stad Hasselt – dienst Wijkmanagement, UCLL Expertisecel Moeder en Kind, VZW Borstvoeding, VZW Thuishulp - De Voorzorg

²⁵ De kinderopvanginitiatieven in Hasselt zijn de de Daltoncrèche, de Hummeltjes, de Ukkies, Klein Hemelrijk, Het zonnetje, Kids & co, Ma Maison Fleur, Paboes Runkst, 't Kievitje, 't Pagadderke en 't Sjoekpoeike, enzovoort.

Opvoedingswinkel om een bepaalde opvoedingsvraag of -bezorgdheid te bespreken. De opvoedingswinkel organiseert daarnaast **Peuter- en Speelnestjes** op verschillende locaties, zowel in als buiten het centrum (in Runkst, Ter Hilst en de Banneuxwijk). Het Peuternestje (0-3) en het Speelnestje (0-6) zijn ontmoetingsplaatsen waar (groot)ouders met kinderen kunnen spelen en ontmoeten. Deelname is gratis en gezinnen moeten zich niet inschrijven. Terwijl de peuter of kleuter hier kan spelen met andere kinderen, is het ook een ontmoetingsplek voor ouders die nieuwe mensen willen leren kennen en ervaringen willen uitwisselen.

Eveneens op wandelafstand van deze diensten bevindt zich het open huis **ZuMa**. Dit initiatief werd opgezet in 2015 in samenwerking met de hogeschool UCLL en het Huis van het Kind, en richt zich op aanstaande en jonge ouders. Iedere vrijdag kunnen ze er terecht bij laatstejaarsstudenten uit diverse welzijns- en gezondheidsopleidingen (o.a. diëtisten, vroedvrouwen, verpleegkundigen) onder toezicht van een professional. De gezinnen kunnen hier op laagdrempelige wijze terecht met onder meer hun zorg- en hulpvragen, ze kunnen deelnemen aan workshops, aan wandelingen of aan zorgcafés (waar informatie en ervaringen worden uitgewisseld).

Net zoals in Boom heeft ook Hasselt een ruilwinkel ter beschikking, **het Wisselke**. Deze winkel biedt kledij, speelgoed en verzorgingsmateriaal gericht op zwangere vrouwen en kinderen tussen 0 en 3 jaar. In 2020 wordt het aanbod verruimd naar kinderen van 0 tot 12 jaar, en maakt men sportkleding, sportmateriaal en kleding voor jeugdbewegingen beschikbaar (Stad Hasselt, 2019).

Rap op Stap vzw is gevestigd in de Welzijns-campus en biedt betaalbare vrijetijdsactiviteiten aan zoals daguitstappen, vakanties, sport- en cultuuractiviteiten, ... Via het recent opgerichte Lokaal Netwerk Vrijetijdsparticipatie (zie 5.1) streeft de stad ernaar om financieel tussen te komen voor kwetsbare gezinnen en hierdoor de participatie in het vrijetijdsaanbod te faciliteren. Vzw Rap op Stap wordt belast met de administratieve afhandeling van deze tussenkomst.

Rimo Hasselt of Samenlevingsopbouw werken voornamelijk rond/met onderwijsopbouwwerk en Café Anoniem²⁶. De onderwijsmedewerker werkt nauw samen met de stad Hasselt, de dienst Onderwijs en enkele Hasseltse scholen rond huiswerkbegeleiding, oudergroepen en peuterbabbels. Deze persoon wordt eerder omschreven als 'opbouwwerker' maar geldt ook als brugfiguur doordat ze actief op zoek gaat naar kwetsbare ouders via activiteiten van het consultatiebureau van Kind en Gezin, van de Opvoedingswinkel, e.d. om hen toe te leiden naar haar activiteiten.

²⁶ Café Anoniem is een laagdrempelige ontmoetingsplaats voor dak- en thuislozen in Hasselt.

3 Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren

Profiel deelnemende lokale actoren

In Hasselt nodigden we elf stakeholders uit, en spraken we uiteindelijk met vier lokale actoren die rechtstreeks werken rond kwetsbare gezinnen met jonge kinderen. Ten eerste namen we een interview af met een lokale beleidsmaker werkend voor de schepen van gezinsondersteuning, Huis van het Kind, kinderopvang, en dergelijke. Dit interview werd voorbereid in overleg met het diensthoofd Gezinsondersteuning van het Huis van het Kind Hasselt. Een tweede interview werd afgenomen met het afdelingshoofd Samenleving van de stad Hasselt. Deze persoon was voordien coördinator van de dienst gezinsondersteuning en kinderarmoedebestrijding, en werkt al meer dan tien jaar rond kwetsbare gezinnen in Hasselt. Een derde interview vond plaats met een medewerker van de Dienst Wijkopbouw die de drempelmeter coördineert. Zij werkt al enkele jaren rond kwetsbare doelgroepen in Hasselt en zetelt in relevante netwerken. Een vierde lokale actor is de pedagogisch verantwoordelijke van Koala Hasselt die zich inzet voor de proeftuin kinderopvang van 0 tot 3 jaar voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen uit Ter Hilst (en omgeving).

Profiel deelnemende gezinnen

In deze sectie geven we een overzicht van de algemene kenmerken van de deelnemende gezinnen en schetsen we de levenstrajecten die deze gezinnen volgden.

In Tabel 4 lichten we een eerste profielschets toe van de bevroegde gezinnen. De interviews duurden ongeveer gemiddeld 1 uur en 20 minuten. Twee van de zes bevroegde gezinnen bestaan uit alleenstaande moeders met één kind, de andere vier gezinnen zijn gehuwde koppels met één of drie kinderen. Bij vijf van de zes gezinnen nam (minstens) de moeder deel aan het gesprek, voor gezin F was dit enkel de vader. Tijdens het interview van gezin C nam ook de oudste dochter deel aan het interview om enkele antwoorden van de moeder te vertalen naar het Nederlands.

Tabel 4 Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Hasselt

	Gezin A	Gezin B	Gezin C	Gezin D	Gezin E	Gezin F
Interview met	Moeder en vader	Moeder	Moeder, vader en dochter	Moeder	Moeder	Vader
Duur interview	1u15	2u15	55 min.	1u28	1u15	1u10
Gezinstype	Koppel	Alleenstaand	Koppel	Alleenstaand	Koppel	Koppel
Migratie-achtergrond	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja
Kinderen						
Aantal	3	1	3	1	3	1
Leeftijd jongste kind	5 jaar	5 jaar	1 jaar	6 jaar	2 jaar	6 jaar
Wonen in Hasselt	10 jaar	40 jaar	7 jaar	9 jaar	7 jaar	8 jaar

Op het moment van bevroeging (februari-juli 2020) hebben alle deelnemende gezinnen minstens één inkomen uit arbeid (zie Tabel 5). De twee alleenstaande moeders (gezin B en D) werken beiden deeltijds

en verdienen respectievelijk ongeveer €1300 en €1500 per maand. Gezin B kan daarbovenop terugvallen op een inkomensvervangende tegemoetkoming. In gezin A en E zijn het de vaders die voltijds aan de slag zijn, terwijl de moeders als huisvrouw werken, wat ongeveer een netto besteedbaar gezinsinkomen van €2000-€2200 oplevert. In gezin C is het de vader die voltijds en de moeder die deeltijds werkt waardoor ze ongeveer €2100 verdienen. In gezin F is de vader voltijds en de moeder deeltijds aan de slag. Niettemin beklemt de vader dat het enkel zijn inkomen is dat telt als gezinsinkomen, het loon van de moeder is voor haar' bestemd. Ook hier passen we de equivalentieschaal toe om de inkomens van deze huishoudens vergelijkbaar te maken. Zoals eerder aangegeven in 4.3 ligt de armoedegrens op €1.187/maand. Enkel gezin F geniet van een inkomen uit arbeid dat boven deze grens ligt.

Tabel 5 Levensdomeinen gezinnen Hasselt

	Gezin A	Gezin B	Gezin C	Gezin D	Gezin E	Gezin F
Inkomens uit arbeid	Eén	Eén	Twee	Eén	Eén	Twee
Gezinsinkomen¹	€2.000	€1.300	€2.100	€1.500	€2.200	€2.500
Andere inkomsten	Kinderbijslag	Kinderbijslag en inkomensvervangende tegemoetkoming	Kinderbijslag	Kinderbijslag	Kinderbijslag	Kinderbijslag
Equivalent beschikbaar gezinsinkomen	€833	€1.000	€875	€1.154	€917	€1.389
Tewerkstelling						
Moeder	Geen	Deeltijds	Deeltijds	Deeltijds	Geen	Deeltijds
Vader/ Partner	Voltijds	Nvt	Voltijds	Nvt	Voltijds	Voltijds
Opleidingsniveau²						
Moeder	Laag	Laag	Laag	Laag	Laag	Laag
Vader/ Partner	Laag	Nvt	Laag	Nvt	Laag	Hoog
Huisvesting	Sociaal huren	Privaat huren	Sociaal huren	Sociaal huren	Gratis inwonend	Sociaal huren

Deze gegevens hebben betrekking op het moment van de bevraging (februari-juli 2020).

¹ Het gaat hier om een schatting van het netto beschikbare gezinsinkomen per maand. ² We maken een onderscheid volgens de internationale ISCED 2011- onderwijsclassificatie tussen laaggeschoold (geen diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs), midden geschoold (hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma postsecundair niet- hoger onderwijs) en hooggeschoold (minstens een diploma hoger- of universitair onderwijs)(Eurostat, 2017).

Retrospectieve reconstructie van de levenstrajecten

De zes bevraagde gezinnen kennen allen evoluties op vlak van een of meerdere levensdomeinen. In gezin A is het de vader die meer dan tien jaar geleden in een opvangcentrum verbleef en in Hasselt terecht kwam. Via het OCMW vond hij een verblijfplaats en een job (Artikel 60). Nadat zijn vrouw en kind verhuisden naar Hasselt, kreeg het gezin nog twee kinderen. Na het volgen van Nederlandse lessen, een opleiding als elektricien en na verschillende interimjobs, startte de vader als zelfstandige. De moeder werkt als huisvrouw, volgde ook Nederlandse lessen en volgt momenteel een opleiding webdesign. In de voorbije vijf jaren woonden ze in een sociale woning. Het gezin zoekt een grotere woning in diezelfde buurt aangezien deze er ondertussen een sociaal netwerk hebben kunnen opbouwen, bestaande uit personen uit hun etnisch-culturele gemeenschap in Hasselt. Het is voornamelijk de vader die deelneemt aan de door hun georganiseerde activiteiten, de moeder engageert zich in een lokale buurtvereniging die vrouwen met verschillende nationaliteiten samenbrengt. Het gezin geeft aan moeilijkheden te hebben gehad om de eindjes aan elkaar te knopen, voornamelijk in periodes wanneer de vader niet voltijds aan de slag geraakte.

Gezin B is een alleenstaande moeder met een kind. Twee jaar na de geboorte ging ze deeltijds als poetsvrouw aan de slag. De inkomens-, arbeids- en woonsituatie bleef ongewijzigd, maar op vlak van gezondheid van de moeder en het kind volgden er wel enkele jaren van stress. Het kind bleek namelijk al snel specifieke zorgbehoeften nodig te hebben. Op driejarige leeftijd kreeg het de diagnose van autismespectrumstoornis. Daarnaast heeft het kindje ook astma, ADHD en verschillende allergieën, waardoor de gehele aandacht en tijd van de moeder opgaat naar de zorg. Pas nadat de diagnose werd vastgesteld, kon de moeder verschillende zaken op orde brengen zoals de financiële administratie (opende het recht op een verhoogde tegemoetkoming), het zoeken naar een gepaste school en professionele begeleiding. Ook de moeder heeft problemen met de gezondheid: ze lijdt aan fysieke gezondheidsklachten die meermaals hebben geleid tot een operatie en zware medicatie. Dit opende het recht tot een inkomensvervangende tegemoetkoming die ze bovenop haar loon ontvangt. Werken voor een poetsdienst brengt daarbovenop extra fysieke gezondheidsklachten teweeg, maar omwille van de flexibiliteit is ze tevreden met haar job. Niettemin geeft ze aan dat ze over meer competenties beschikt en hogerop zou kunnen en willen klimmen in de arbeidsmarkt, al is het maar om een hoger inkomen te verkrijgen om ruimer te kunnen rondkomen.

In gezin C verhuisde de vader meer dan tien jaar geleden naar België, om vervolgens door zijn vrouw en oudste kind te worden vergezeld. In vijf jaar tijd werkte de vader afwisselend in verscheidene interimjobs, om uiteindelijk een vast contract te krijgen in de bouwsector. De moeder startte na de geboorte van het geselecteerde kind met Nederlandse lessen en een deeltijdse job als poetshulp. De mobiliteitsmogelijkheden zijn echter gering in de buurt, waardoor ze stress ervaart om het gezinsleven en haar job te combineren. Na enkele jaren op de wachtlijst te hebben gestaan, verhuisden ze van de ene naar andere sociale woning. De slechte kwaliteit van deze woningen zijn een tweede bron van stress, onder andere door problemen met verwarming, onvoldoende isolatie, vochtproblemen en een lekkage in het dak. Financieel gaat het beter dan vijf jaar geleden, al blijft het een opgave om het hoofd boven water te kunnen houden.

Gezin D bestaat uit een alleenstaande moeder met haar kind. Twee jaar na de geboorte van haar kindje startte ze opnieuw in de voltijdse functie waar ze voor haar zwangerschap reeds werkte. Het gaat om een flexibele job die de combinatie van het gezinsleven en het werken mogelijk maakt. De grootste bron van stress is voor haar echter de eigen gezondheid en dat van haar kindje. De moeder heeft namelijk

een zwaar drugsverleden. Haar verslaving startte toen ze vijftien jaar was en werd pas een halt toegeeroepen op het moment van haar zwangerschap. De moeder werd gediagnosticeerd met hepatitis C, zowel zij en het kind werden hier ondertussen voor behandeld. Ze geeft aan dat de zwangerschap samenviel met de eigenlijke afkickperiode terwijl ze werd ondersteund door professionele hulpverleners. Na de geboorte van haar kind blijft ze moeilijkheden ondervinden met dit drugsverleden, voornamelijk omdat het sociaal netwerk dat ze doorheen de jaren opbouwde in Hasselt bestond uit druggebruikers. Via haar werk en de school van haar kind heeft ze ondertussen een nieuw netwerk kunnen ontwikkelen, maar de angst om te hervallen blijft groot.

Gezin E kan sterk terugvallen op de grootouders. Doordat zij gratis inwonen in hun woning, kunnen ze al sinds de geboorte van het geselecteerde kindje sparen voor een eigen woning. De moeder neemt niet enkel de zorg- en huishoudelijke taken over van haar eigen gezin maar ook deze van haar hulpbehoevende schoonouders, wat vaak tot stress leidt. Een andere spanningsfactor is de gezondheid van de moeder. In 2019 werd de moeder gediagnosticeerd met multiple sclerose. De facturen bij de ziekenhuisopnames liepen snel op. Door haar vertrouwensrelatie met een verpleegkundige van Kind en Gezin werd het gezin echter gewezen op hun rechten (zie verder). Door deze diagnose stelde ze zich ook open voor kinderopvang, zodat ze door de week minder zorgtaken op zich moet nemen. Financieel stelt het gezin het daarnaast beter sinds de geboorte van het geselecteerde kind. Voor de geboorte van het kindje werkte de vader namelijk in een fabriek die op dat moment failliet werd verklaard. Na enkele maanden via interimjobs aan de slag te gaan, vond de vader een vaste, flexibele en beter betaalde functie.

Gezin F is een koppel met één kind dat een sterke omslag ervaarde op vlak van inkomen, werk en wonen. De vader viel, net toen de moeder zwanger was, zonder werk omwille van een faillissement bij het bedrijf waar hij werkte. Na enkele maanden rond te komen op een werkloosheidsuitkering vond de vader een nieuwe voltijdse, en beter betaalde job. Niettemin is het vandaag fysiek zwaarder werken, ook omdat hij nu moet werken in shiften. De moeder startte met een deeltijdse functie als huishoudelijke hulp op het moment dat het kindje naar de kleuterschool ging. Financieel stelt het gezin het bijgevolg beter dan zes jaar geleden. Het zoeken van een gepaste woning in Hasselt bleek moeizaam. Ze verhuisden in vijf jaar tijd naar twee private appartementen, om uiteindelijk in een sociale huurwoning te wonen. In financieel moeilijke tijden werden ze voornamelijk verder geholpen door hun gemeenschap, vrienden en burens, maar ook door Kind en Gezin, initiatieven vanuit de Stad Hasselt en initiatieven van de buurtwerking (zie verder). De vader licht hun leefsituatie vandaag toe als 'beter', maar dit doet hij op voorzichtige wijze. *"We zijn financieel goed, beter als daarvoor. Maar we kunnen ons niet permitteren om één of twee keer per week op restaurant te gaan. Of om zomaar op vakantie te gaan. We moeten toch wat sparen. We kunnen niet iedere week zomaar alle uitstapjes doen of activiteiten. We kunnen ons zeker niet alles permitteren, dat gaat niet* (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)."

Net zoals in Boom illustreren ook de trajecten van deze deelnemende gezinnen in Hasselt het dynamische karakter van hun maatschappelijk kwetsbare positie. Elk gezin ervaarde op een gegeven moment hindernissen op vlak van meerdere levensdomeinen die door retrospectieve bevraging aan het licht kwamen. Niettemin observeren we enkele terugkerende patronen, die we verder bespreken aan de hand van enkele kernbevindingen.

4 Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders

Het belang van een sociaal netwerk

Een eerste rode draad die we doorheen de interviews met de gezinnen vaststellen is het belang van het sociaal netwerk. Elk gezin geeft op zijn eigen manier aan te beschikken over een zeker netwerk die hen praktisch en/of emotioneel ondersteunt. Gezin A, C en F lichten toe dat hun lokaal etnisch-culturele gemeenschap een groot deel uitmaakt van hun sociale activiteiten. Bij deze gemeenschap kan men terecht voor vrijetijdsbesteding voor zowel de ouders als de kinderen, maar ook voor het uitwisselen van informatie en ervaringen van het wonen in Hasselt. Bij gezin A zorgde dit voor de toeleiding van de moeder tot een andere lokale vrouwenvereniging. Deze vereniging brengt vrouwen van verschillende herkomstgroepen samen via culturele en educatieve activiteiten, en creëert op die manier een ontmoetingsplek waar ontplooiing en ontmoeting centraal staan. Bovendien kunnen de vrouwen ook deelnemen aan taalgroepen om Nederlands te leren. Voor gezin C betekent de gemeenschap eveneens toegang tot o.a. vrijetijdsbesteding, maar daarbovenop was het eveneens een vriendin die voor de moeder de toegang opende, in haar geval tot de arbeidsmarkt. Deze vriendin verwees haar namelijk door naar het poetsbedrijf waar ook zij aan de slag ging, waarna de moeder een job aangeboden kreeg. Gezin F percipieert de gemeenschap eveneens als een manier om deel te nemen aan verscheidene activiteiten. Het gezin definieert deze gemeenschap als een zeer open en vriendschappelijk netwerk waardoor ze zich thuis voelen in hun buurt.

Gezin E kan voornamelijk terugvallen op de steun van de familie die in de buurt woont. Maar daarnaast ontstond er ook een goede relatie met andere ouders van de school van haar kind. Samen delen ze een WhatsApp groep waar informatie over schoolactiviteiten opstaan, maar waar men ook steun en toeverlaat kan vinden bij elkaar door bijvoorbeeld occasionele kinderopvang.

Ouders met een beperkt sociaal netwerk missen het om op informele wijze steun te vinden, antwoord te krijgen op hulpvragen of het krijgen van ademruimte (bijvoorbeeld via occasionele kinderopvang). Het gaat dan niet enkel om praktische maar ook om emotionele of psychologische ondersteuning. En dat werd duidelijk tijdens het gesprek met gezin B en D. Nadat het kind van gezin B de diagnose ASS kreeg, ontving ze op sociaal en administratief vlak erkenning en opende dit de toegang tot professionele hulpverleners en een netwerk van ouders die eveneens leven in een gelijkaardige situatie. Om informatie en ervaringen met deze ouders uit te wisselen, besliste de moeder uiteindelijk om een website te creëren waarbij het opvoeden van een kind met ASS en ADHD centraal staat. Ook gezin D stond er alleen voor bij de geboorte van haar kind. Voor haar zwangerschap bestond haar sociaal netwerk in Hasselt voornamelijk uit druggebruikers. Na de bevalling weigerde ze ieder contact met deze personen uit angst om opnieuw te hervallen. Zo woont haar familie in haar land van herkomst, en wanneer ze hen jaarlijks bezoekt met haar kind blijft ze zich in een toestand van stress bevinden omdat het netwerk van vrienden die ze daar opbouwde eveneens bestaat uit druggebruikers.

“Alle mensen die ik daar [land van herkomst] ken, gebruiken. Ik zie veel moeders die een tijdje waren gestopt en dan terug hervallen. En ik zie, kinderen daar zijn altijd rond junkies. En ik zie, sommigen van die kinderen zijn dertien jaar ofzo. Ik wil niet dat mijn dochter zo een leven heeft. Maar ook in Hasselt is dat een probleem (Persoonlijke communicatie gezin, mei 2020)”

De moeder vond in die eerste jaren voornamelijk toegang tot een nieuw sociaal netwerk via het Huis van het Kind. Op dat moment woonde ze in het centrum van Hasselt op wandelafstand van het Huis, en nam ze regelmatig deel aan de ouderactiviteiten. Zo leerde de alleenstaande moeder andere ouders

kennen, die regelmatig vroegen om af te spreken. Niettemin voelde de moeder een zekere drempel en daaraan gekoppelde angst omwille van haar drugverleden.

“Ze vroegen het wel, maar ik heb het eigenlijk niet gedaan. Ik was alleen, dus voor mij was het een beetje moeilijk om af te spreken. Ik heb ook geen auto. En dan is het ver met het kindje. Maar misschien ook... Ik zoek ook wel excuses. In het begin was ik niet goed met vrienden maken. In het begin, als je stopt met drugs, ik was de eerste twee of drie jaren bang dat ik terug zou hervallen. Het is altijd mogelijk dat ik iemand leer kennen die drugs gebruikt. Misschien daarom dat ik in het begin ook niet echt mijn best deed om vrienden te maken (Persoonlijke communicatie gezin, mei 2020)”.

Vijf jaar na de geboorte van haar kind slaagde ze erin om een sociaal netwerk op te bouwen. Het lokaal sociaal beleid van een stad speelt een belangrijke rol in het faciliteren en versterken van deze sociale netwerken. Zo kan de stad preventief inzetten op het creëren van laagdrempelige mogelijkheden om ontmoeting tussen de ouders te stimuleren. De lokale buurtvereniging van gezin A en het Huis van het Kind voor gezin D zijn hier duidelijke voorbeelden van.

Het belang van laagdrempelige dienstverlening

De stad Hasselt tracht via haar lokale welzijnsactoren de weg te vinden naar kwetsbare gezinnen enerzijds, maar probeert ook de weg naar deze diensten voor deze gezinnen zo toegankelijk mogelijk te maken. Zo wil de stad bijvoorbeeld werken aan de Nederlandse taalontwikkeling van de ouders en kinderen, en in het bijzonder voor deze van kwetsbare gezinnen. Dit gebeurt via initiatieven en projecten, die aan de gezinnen worden aangeboden via lokale buurtwerkingen. Zo geven twee gezinnen aan deel te nemen aan activiteiten in hun wijk. Gezin A engageerde zich in de lokale vrouwenvereniging en de taalgroepjes. Gezin F nam dan weer deel aan activiteiten van het lokale buurtcentrum. De nabijheid en zichtbaarheid van deze diensten speelt hierbij een belangrijke rol. Een ander laagdrempelig initiatief waar gezin C enthousiast over sprak is de babbeldoos die via de school beschikbaar werd gemaakt voor hun jongste kindje. Dit initiatief werd specifiek gecreëerd voor kinderen van de tweede en derde kleuterklas van een Hasseltse school die thuis geen of amper Nederlands spreken. De babbeldoos vormt daarbij een tool om de taalontwikkeling van de kleuter te stimuleren, door het kind te laten spelen, knutselen, vertellen en zingen in het Nederlands.

Gezin A bespreekt daarnaast onrechtstreeks de rol die een brugfiguur speelde in het verlenen van toegang tot andere diensten. Door de aanwezigheid van deze toeleider op de school van haar kind werd er niet enkel aandacht geschonken aan de taalontwikkeling van hun kind, maar vonden ze eveneens de weg naar het Huis van het Kind en diens activiteiten.

“De vrouw van het Huis van het Kind gaat elke week één dag per week naar de scholen. En zij babbelt met kinderen. Zij babbelt met kinderen met andere taal extra lang op school. Tot drie of half vier, en dan doen ze activiteiten om beter de taal te leren. Huis van het Kind gingen we wel. [...] vandaar gingen we bijvoorbeeld ook naar het Modemuseum, dan kregen we korting. En zij maakten een competitie voor schilderen voor kinderen enzo (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020)”.

Kinderopvang als cruciale schakel

Kinderopvang speelt een essentiële rol in de trajecten van de ouders. Het zijn voornamelijk de arbeidsmarkttrajecten van de moeders die hierdoor beïnvloed worden. Enkel gezin A maakt geen gebruik van kinderopvang: de moeder neemt als huisvrouw alle zorgtaken op haar en doet enkel

occasioneel beroep op opvang binnenin hun informeel sociaal netwerk. De andere moeders benadrukken daarentegen wel het belang van kinderopvang in hun leven. Gezin C kreeg informatie via de school over de mogelijkheden van kinderopvang, en kwam terecht bij de buitenschoolse opvang van de Ukkies. Dit maakt het voor de moeder mogelijk om deeltijds te werken. Deze ervaring was gelijkaardig voor gezin F die via de school en Kind en Gezin een opvanginitiatief vonden. De voornaamste reden om het kind hier in te schrijven was niettemin zodat het kon leren spelen en omgaan met andere kinderen. Via hun school vonden ze voor- en naschoolse opvang; via Kind en Gezin leerden ze het Peuter- en speelnest kennen. Dit laatste opvanginitiatief is gratis en wordt georganiseerd vanuit de Opvoedingswinkel van het Huis van het Kind. Het gaat om een ontmoetingsplek waar opvoedingsthema's besproken kunnen worden, en waar sociale steun en cohesie centraal staan (zie sectie 5.2). Gezin D verkreeg informatie via Kind en Gezin over hun opvangmogelijkheden.

“Zij hebben me geholpen in Hummeltjes te beginnen voor opvang. Voor de crèche. Je weet toch hoe moeilijk het is, soms moet je een jaar wachten. En zij hebben me onmiddellijk geholpen. Toen ze geboren was, zeiden ze ‘er is plaats’. Zij was 5 maand toen ze naar de crèche ging. Kind en Gezin kwam toen vaak ook naar mij thuis om te kijken hoe het met mij en de baby ging. Zij hadden door dat ik moe was toen ze was geboren, en ik wist niet wat er gebeurde in het begin. Dus zij [Kind en Gezin] hielpen (Persoonlijke communicatie gezin, mei 2020)”

Deze alleenstaande moeder ondervond namelijk nog steeds moeilijkheden met afkicken in deze periode. Daarbovenop geeft ze aan dat ze –na de geboorte– alle mogelijke hulp en zorgondersteuning aannam omdat ze er alleen voor stond. Op moment van bevraging ging het kind eveneens naar de buitenschoolse opvang zodat de moeder halftijds aan het werk kon. Voor gezin D was het een combinatie aan informatie vanuit Kind en Gezin en de school. Zo vond zij Sjokkepoeike, een kinderopvang voor kindjes van 0-3 jaar, maar ook de voor- en naschoolse opvang van de school van haar kindje.

Ook gezin B maakt occasioneel gebruik van kinderopvang, hoewel de zoektocht naar een geschikt opvanginitiatief hier nog complexer ligt. Vooraleer de diagnose van ASS en ADHD werd vastgelegd, wist de moeder al dat haar kind niet in een reguliere opvang kon worden geplaatst. Desondanks werd ze hiertoe soms gedwongen eens ze terug (deeltijds) aan het werk ging. Hoewel dit een verbetering van haar inkomenssituatie betekende, bezorgde het gebrek aan een geschikte opvang haar stress. Mede hierdoor stelde ze een geheel aangepast werkschema op met haar werkgever die haar voldoende flexibiliteit bood om haar kind zelf op te vangen. De moeder geeft aan dat, nadat de diagnose werd vastgesteld, het nog steeds moeilijk was om opvanginitiatieven te vinden voor kinderen met specifieke zorgbehoeften. Zij vond voornamelijk haar ademruimte via sportinitiatieven. Het kindje vindt namelijk rust in beweging, waardoor hij bijna elke dag van de week (alook in de vakanties) zich bezighoudt met o.a. zwemmen, dansen, turnen, taekwondo, enzovoort. Omwille van de specifieke zorgnoden gaat er echter een selectieprocedure aan vooraf.

“Er gaat toch een selectie aan vooraf. Je moet toch begeleiding hebben die met dat verhaal mee willen, en die dat zien zitten. Die hem zien als hem, niet als iets anders. Dat was voor mij heel belangrijk. Ik heb dus met iedereen een gesprek gehad, van ‘hoe zien jullie dat’ en ‘hebben jullie er ervaring in’, ‘is er routine’. [...] Sinds dit jaar krijg ik eindelijk korting, ik was aan het verzuipen. Nu komt Rap op Stap ertussen (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020)”

Zoals eerder vermeld in 5.2 richt Rap op Stap vzw zich op kwetsbare gezinnen om vrijetijdsactiviteiten betaalbaar aan te bieden. Voor gezin B betekende dit een korting in verschillende lidmaatschappen van haar kindje. Deze moeder leerde de vzw kennen via het door de stad georganiseerde sportpromotie

evenement 'Hasselt Sport' waarbij verschillende initiatieven via een standje hun werking toelichten. Hierin vinden we eveneens een voorbeeld hoe een stad een gezin financieel kan ondersteunen en laagdrempelige toegang kan verlenen tot verschillende initiatieven.

De zoektocht naar de sociale grondrechten

Om sociale grondrechten op lokaal niveau te realiseren, is het noodzakelijk dat de lokale dienstverlening kwetsbare personen detecteert en informeert over het aanbod en de daaraan gekoppelde rechten. Dit was voornamelijk voor gezin B en E een essentieel element in hun traject. Nadat de diagnose van haar kind werd vastgesteld, kreeg gezin B verschillende rechten toegekend. Met een verhoogde tegemoetkoming wordt de gezondheidszorg, bijvoorbeeld, plots goedkoper, de ziekteverzekering komt tussen voor bepaalde kosten (onder andere voor de consultatie dokter, tandarts en medicatie), het gezin komt in aanmerking voor een sociale maximumfactuur in het ziekenhuis, etc. De moeder vond hierin wegwijs via de professionele begeleiding die zij kreeg van lokale initiatieven in Limburg zoals de Boomhut in Beringen²⁷, het Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen in Hasselt en de Limburgse Stichting Autisme. Zoals eerder benoemd verkreeg ze via Rap op Stap vzw een korting op de sportactiviteiten van haar kind. Maar daarnaast informeerde ook de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) haar over de inkomensvervangende tegemoetkoming waar ze recht op heeft. Net omdat deze zoektocht intens en complex was, startte ze haar website op voor ouders die zich in een gelijkaardige situatie bevinden (zie verder).

Gezin E vertelt over de ondersteuning van Kind en Gezin om hun rechten te laten gelden. Nadat de moeder in 2019 gediagnosticeerd was met multiple sclerose volgden er verschillende screenings in het ziekenhuis. Naast stress had deze diagnose ook hoge ziekenhuisfacturen tot gevolg. Dankzij een verpleegkundige van Kind en Gezin, die zij bij naam noemt, werden ze echter gewezen op hun recht op terugbetaling.

“In het ziekenhuis moet ik me af en toe laten screenen. In het begin was het duur, toen betaalde ik een hoge rekening. Maar nu wordt alles terugbetaald. Kind en Gezin heeft me hierbij geholpen: zij zeiden dat ik recht had op een terugbetaling. Ik vertelde hen over de hoge rekening die ik had gekregen bij het ziekenhuis, en zij zeiden wat mijn rechten waren. Ik kon dan de factuur binnen brengen met een handtekening van de arts (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)”.

Naast het recht op terugbetaling informeerde Kind en Gezin het gezin ook over hun recht op een schooltoelage en het recht op vrijetijdsbesteding en kinderopvang aan een verlaagd tarief.

De essentiële rol van Kind en Gezin en het Huis van het Kind

Alle ouders identificeren Kind en Gezin hoofdzakelijk als de plaats waar ze naartoe gaan voor vaccinaties. Niettemin getuigen drie ouders uitdrukkelijk over de meerwaarde van de informerende en doorverwijsfunctie van Kind en Gezin. Twee gezinnen zetten een stap verder, en praten over de verpleegkundigen vanuit een vriendschappelijke insteek. Voor hen was Kind en Gezin niet enkel een gids maar eigenlijk ook een vriendin, een uitlaatklep. Het Huis van het Kind wordt slechts door één ouder expliciet benoemd en door een ander gezin onrechtstreeks vermeld. In wat volgt lichten we verder de ervaringen van vijf ouders toe.

²⁷ Organisatie die zich specifiek richt op kinderen met specifieke zorgnoden. Meer informatie via www.deregenboog.be/aanbod/de-boomhut-beringen-speelatelier

De alleenstaande moeder van gezin B spreekt openlijk over de hulpverlening van Kind en Gezin, enerzijds vanuit haar eigen ervaring in het opgroeien in problematische opvoedingssituatie en anderzijds vanuit haar ervaring en kennis van het opvoeden van een kindje met autismespectrumstoornis. De moeder haalt daarbij voornamelijk drempels en verbeterpunten aan. Allereerst sprak de alleenstaande moeder over onbeantwoorde vragen en twijfels die zij openlijk stelde aan Kind en Gezin. Zij had namelijk snel door dat haar kindje zich op lichamelijk en mentaal vlak zich anders ontwikkelde dan bijvoorbeeld haar zusjes die zij mee had helpen opvoeden (er is namelijk een leeftijdsverschil van 18 jaar met haar zussen). Maar de vragen die ze stelde aan Kind en Gezin bleven grotendeels onbeantwoord.

“Ik zou wel nog iets willen toevoegen, iets voor Kind en Gezin. Als een moeder iets voelt van ‘mijn kind is anders’ of er zijn toch twijfels, dat ze er toch iets mee doen. Dat ze toch de moeite doen. [...] Ik was blij geweest in die tijd als ze hadden gezegd ‘uw kind is anders en we denken dat hij autisme heeft’ (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020)”.

Ten tweede blijft ze, tot op vandaag, gefrustreerd over de late diagnose van haar kindje, die pas op vier jaar werd vastgesteld met autismespectrumstoornis, terwijl ze al veel vroeger had begrepen dat ‘er iets scheelde’. De moeder stelt dan ook vraagtekens bij het detecteren en het opvangen van signalen door de verpleegkundigen van Kind en Gezin.

“Eigenlijk had ik weinig aan Kind en Gezin. Ik vond het zelfs irritant. Heel vaak, wanneer ik naar het ziekenhuis moest omdat er iets met hem scheelde, werd er altijd naar Kind en Gezin gebeld. Omdat hij te dun is, en te klein. Hij zit onder die curve. Vrijdag ziekenhuis in, ‘s maandags stond Kind en Gezin thuis. Dat ik het eigenlijk kotsbeu was. Terwijl er niemand aan de alarmbel trok van ‘hey, we moeten dit eens verder onderzoeken’. [...] [Naam van een verpleegkundige van Kind en Gezin] zei op een gegeven moment ‘Ik kom gewoon af, ik kom hier een uurtje zitten, en dan ben ik weg’. Er werd helemaal niet naar mijn kind gekeken. Ook toen ik in een vroege periode met [Naam van het kind] naar mijne kinesist ben geweest, omdat die zijn armpjes overstreekte. Dus eigenlijk fladderde die al toen hij baby was. Eigenlijk, voor een zorgverlener moest dat herkenbaar zijn geweest (Persoonlijke communicatie gezin, februari 2020)”.

Gezin F sprak expliciet over de ervaring met Kind en Gezin en het Huis van het Kind. Naast de consultaties informeerde een dokter bij Kind en Gezin hen over de ruilwinkel 't Wisselke, en kregen ze van haar een stempelkaart waardoor ze gratis kleding en speelgoed konden kopen. Kind en Gezin bleek duidelijk een antennepunt om dit kwetsbare gezin te identificeren en verder te helpen. Ook gezin D en E omschreven hun ervaringen met Kind en Gezin als zeer positief. Voor gezin D, die op dat moment op wandelafstand van het Huis van het Kind woonde, was het Huis een plek van informatie, sociale verbinding en professionele ondersteuning. Ze nam deel aan enkele activiteiten, en via deze activiteiten leerde ze meer over het opvoeden van haar kind en leerde ze andere moeders kennen. Kind en Gezin hanteerde hier duidelijk een proactieve en outreachende aanpak: de moeder vertelde meermaals dat de verpleegkundigen, nadat ze hen vertelde over haar drugsverleden, bij haar op bezoek kwamen om te vragen hoe zij het stelde, en haar, bijvoorbeeld, doorverwezen naar het loket kinderopvang. Ook gezin E zag een steun en toeverlaat in Kind en Gezin. Naast het opnemen van hun rechten na een hoge ziekenhuisrekening (zoals hierboven vermeld), was de verpleegkundige van Kind en Gezin zowel een luisterend oor voor de moeder als een gids om het gezin te leiden naar de nodige voorzieningen. De moeder geeft daarnaast nadrukkelijk aan dat haar hulpvragen enkel naar boven kwamen doordat deze persoon van Kind en Gezin haar tijd nam om te luisteren.

“Ze [Kind en Gezin] waren een grote hulp. Toen ik ziek was bij het middelste kindje, vroeg [Naam van verpleegkundige] van Kind en Gezin mij hoe de situatie thuis was. Zij schrok van de rekening van het ziekenhuis. Maar zij vroeg me eigenlijk regelmatig hoe het thuis ging. Haar ken ik vanaf

de geboorte van het eerste kindje, zij kwam op huisbezoek. Zij heeft zich eigenlijk opengesteld. Ik ben van mezelf een heel sociale vrouw, maar ik zou niet zomaar alles toevertrouwen bij iedereen. Zij maakte tijd vrij, zij bleef eens langer zitten. [...] Ze raadde me ook aan om naar een psycholoog te gaan. Maar op zich vond ik bij haar al een uitlaatklep (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)”.

In het gesprek met gezin E werd expliciet benadrukt dat enerzijds de medewerkers van Kind en Gezin inspanningen moesten leveren om een vertrouwensrelatie te kunnen opbouwen (door bijvoorbeeld eens wat langer op informele wijze te babbelen met de moeder), maar dat de ouder(s) anderzijds ook zichzelf moet openstellen voor hulp en advies.

Arm wonen in Hasselt

De kwetsbaarheid van de bevroegde Hasselaars treedt naar de voorgrond wanneer het gaat over hun traject op de woonmarkt. Zoals eerder vermeld in 5.1 is in Hasselt de vraag naar sociale woningen groter dan het aanbod, wat een gemiddelde wachtduur van vijf jaar oplevert. Vier van de zes deelnemende gezinnen wonen op het moment van de bevraging in een sociale huurwoning. Tijdens de bevraging kwam het moeilijke traject tot uiting die de vier gezinnen aflegden op deze woonmarkt. De vader van gezin A legde uit hoe hij bij aankomst in België een woning vond via het OCMW. Via een vriend vond hij uiteindelijk een kleine studio in Hasselt waar hij privaat huurde terwijl hij op de wachtlijst stond voor een sociale woning. Na enkele jaren kreeg hij een sociaal huurappartement waar zijn gezin nog steeds verblijven, hoewel deze, na geboorte van een derde kind, te klein is geworden.

Gezin C licht expliciet de problemen toe die zij ondervinden met hun sociale woning. Het is duidelijk dat dit huis grondig gerenoveerd dient te worden, zeker wanneer het gezin aanhaalt hier gezondheidsproblemen van te ondervinden. Het gaat om problemen met sanitair, verwarming, een slechte isolatie, een vochtprobleem en een lekkage in het dak.

“De chauffage gaat altijd kapot. Het water is altijd te koud om ons te wassen. Ja dat gebeurt altijd, ik probeer om de douche te herstellen maar dat gaat niet. De kinderen zijn altijd ziek. [...] In de zomer wordt het hier heel warm en in de winter wordt het heel koud. Boven is er overal gaten, de regen komt binnen. Het is niet geïsoleerd. [...] En daarom heeft mijn man ook tapijt gekocht, want de vloer is zeer koud, en we worden ziek (Persoonlijke communicatie gezin, maart 2020).”

Bellen naar de sociale huisvestingsmaatschappij levert hen niet veel oplossingen. Het gezin meldt ook niet te willen ‘klagen’ aangezien deze woning een verbetering zou zijn in vergeleken met de sociale woning waar ze voordien in woonden.

Gezin D huurt jarenlang een sociaal appartement dat slecht geïsoleerd is, en dat binnenkort wordt afgebroken. Toch klinkt ze tevreden omdat de vorige woonst nog minder geïsoleerd, kleiner en duurder was. Binnenkort verhuizen ze naar een nieuwe sociale woning. Ook gezin F huurt een sociale woning en klinkt eveneens dankbaar omwille van de aanzienlijke verbetering ten aanzien van vorige woningen. Niettemin kaart de vader kritisch aan dat een sociale woning niet noodzakelijk gelijkgesteld staat aan goedkoop wonen. Op het moment dat hun kind naar de kleuterschool ging, wenste de moeder van start te gaan in een deeltijdse functie. Hierdoor overschreed hun gezinsinkomen een bepaalde grens waardoor de sociale huur verhoogde. Omdat ze op dit moment financieel rondkomen, ziet de vader dit niet als problematisch. Maar in financieel moeilijkere tijden zou dit hen wel voor een dilemma plaatsen.

“Vroeger was een sociale woning goedkoop, nu niet meer. Dat is eigenlijk te duur. Sommigen hebben een sociale woning voor €100 of €200. Als mijn vrouw zou werken ging het nog duurder

zijn. Dat is dan een dilemma: als ze thuisblijft, zou het eigenlijk goedkoper zijn. Ik weet niet hoe het over zoveel jaren gaat zijn, dan is het misschien €700. Zij rekenen op de markt, huur. Zoals een appartement in de privé markt. Afhankelijk van je inkomsten. Ik vind dat een beetje duur (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)”.

Gezin B en E beschikken niet over een sociale woning. Gezin B kan namelijk een privé appartement huren aan een verlaagde prijs omdat ze een familiale band heeft met de eigenaar van de woning. De moeder geeft aan dat ze zeer dankbaar is voor deze optie, omdat ze het anders als alleenstaande moeder *‘nooit had gehaald’*. Alleen iets huren in Hasselt, zeker wanneer je een kindje hebt, geeft zij aan als onmogelijk. Gezin E woont gratis in bij de ouders van de vader. Doordat ze geen huur moeten betalen aan deze huiseigenaars konden ze ondertussen sparen om in de nabije toekomst zelf een woning aan te kopen.

Naast betaalbaarheid is de ligging van de woning ook een veelbesproken topic. Indien het gezin niet beschikt over een auto, is de mobiliteit een cruciaal aspect om het werk-gezinsleven te kunnen balanceren. Gezin C lijdt onder stress doordat de moeder sterk afhankelijk is van het openbaar vervoer om als poetshulp tijdig bij verschillende klanten te geraken.

Wegwijs in het labrynt van Hasselt

Zoals eerder besproken dienden zowel Kind en Gezin als het Huis van het Kind voor enkele gezinnen als een gids om hen verder op weg te helpen. Voor gezin D was het Huis van het Kind een essentiële actor om haar bijvoorbeeld te leiden naar het loket kinderopvang. Voor gezin E was het voornamelijk de verpleegkundige van Kind en Gezin die hen meer informatie gaf over de bibliotheek, kinderopvang, scholen, vrijetijdsbesteding, etc.

“[Naam van verpleegkundige van Kind en Gezin] was eigenlijk een soort van gids voor mij, want ik kende niets in Hasselt. Zij vertelde me waar de bib was, vertelde me over kortingen en zei waar ik recht op had. Als we kortingen wilden krijgen, moesten we vaak loonbrieven inleveren en papieren invullen, en ik kon voor vragen wel altijd bij haar terecht. Via haar vond ik ook ‘t Sjakkepoeike in Hasselt, een kinderopvang voor mensen met een laag inkomen. Ook de scholen vond ik via Kind en Gezin, en zij lieten me weten dat er een schooltoelage was (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)”.

Gezin F leerde de ruilwinkel ‘t Wisselke kennen via Kind en Gezin. Net na de geboorte van hun kindje werd het bedrijf waar de vader werkte failliet verklaard. Extra materiële ondersteuning werd op dat moment met open armen onthaald. Het gezin bracht regelmatig een bezoek aan de ruilwinkel voor kledij, speelgoed, en dergelijke.

“We moesten oog- en oor onderzoek doen [bij Kind en Gezin]. En de dokter vertelde ons over de winkel van kledij en speelgoed. ‘t Wisseltje ofzoiets. En zij hadden ons toen geholpen. Ik moest toen een paar maand doppen, omdat mijn vorige job failliet was gegaan. Dat was een goede dokter. Ik kreeg gratis van haar tien tickets van ‘t wisseltje om te gebruiken. Dat kreeg ik omdat ik geen job had (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)”.

Daarnaast laat gezin F eveneens weten veel informatie te vinden via (de website van) het gemeentehuis, voornamelijk als het gaat over vrijetijdsbesteding en sportactiviteiten zoals de inkomensgerelateerde activiteiten van Rap op Stap vzw, waar het gezin ook even gebruik van maakte.

Gezin B getuigde moeilijkheden te hebben om een overzicht te krijgen van alle mogelijkheden voor ouders met een kindje met specifieke zorgbehoeften. Om andere ouders met dezelfde vragen die zij had te ondersteunen, ontwikkelde ze zelf een website om het overzicht te behouden. Op de website deelt

de alleenstaande moeder interessante initiatieven, projecten en organisaties die interessant kunnen zijn voor ouders in eenzelfde situatie, maar ze wisselt ook haar persoonlijke ervaringen uit.

Om een gezin te kunnen doorverwijzen naar een voor hen relevante dienst is het cruciaal dat elke actor in het welzijnslandschap een overzicht heeft van de mogelijkheden. Daarbij stellen we de vraag: slagen de voorzieningen voor gezinnen met jonge kinderen er steeds in om het overzicht te bewaren van het welzijnslandschap in Hasselt met het oog op het correct doorverwijzen? De bevroegde lokale actoren zijn het allemaal eens dat er een voldoende groot aanbod voor kwetsbare gezinnen in Hasselt is. Niettemin overlappen verscheidene voorzieningen en is er niet altijd sprake van samenwerking waardoor versnippering optreedt.

“Er is wel overlap waardoor je niet altijd weet bij wie je terecht kan. Ik leg, vanuit mijn functie, linken met diensten waardoor ik een goed zicht heb op de acties, hun noden en wensen. Ik kom een jaar lang minstens drie keer in een organisatie, en probeer dan ook dingen met elkaar te verbinden. Als één organisatie iets heeft als werkpunt, en de andere heeft dat als sterkte, dan zeg ik dat ze contact met elkaar kunnen opnemen. Eén ding wat ik zeker nog wil doen is dat hun jaar gedaan is, om ze allemaal uit te nodigen via een terugkeermoment. Dat ze kunnen uitwisselen, elkaar kunnen leren kennen, netwerken. Want dat is wel nodig (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)”.

Het versterken van de samenwerking en aanmoedigen van kennismaking van verschillende publieke en private lokale actoren blijkt essentieel. Niettemin vinden we ook een mooi voorbeeld van doorverwijzing en nazorg terug bij Kaza Koala, een proeftuin kinderopvang voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Deze proeftuin zorgt voor een warme overgang naar reguliere opvanginitiatieven. Hierbij zet men sterk in op opvolging: de kinderdagverblijven waarmee Kaza Koala samenwerkt, worden eveneens gesubsidieerd met Koalamiddelen, en zij gaan de doorverwezen gezinnen extra ondersteunen. Wanneer deze kinderen uiteindelijk naar school gaan, worden ze, zeker in de eerste maanden, eveneens opgevolgd. Kaza Koala organiseert daaraan gekoppeld ook kleuteractiviteiten zodat deze ouders opnieuw kunnen langskomen.

Een andere bevroegde lokale actor is enthousiast over het brede aanbod voor gezinnen met jonge kinderen. Als medewerker van de stad ervaart ze het als haar eigen verantwoordelijkheid om een zicht te hebben op het aanbod binnen het welzijnslandschap, om organisaties met elkaar te verbinden indien nodig. Toch leven de meeste voorzieningen nog steeds op hun eigen eiland, en blijft het moeilijk om een zicht te krijgen op wie samenwerkt rond wat. Opvallend daarbij is dat de Hulpwijzer Hasselt specifiek werd ontwikkeld door de Kerngroep Kansarmoede (zie 5.1) met het oog op het zichtbaar maken van het aanbod. Toch stellen we vast dat geen enkele bevroegde lokale actor over dit initiatief spreekt wanneer de versnippering van de diensten ter sprake komt.

Hoewel er dus een breed aanbod voorzien is in Hasselt, slaagt men er niet in om een overzicht te behouden, noch om het traject van het kwetsbare gezin op te volgen. Een lokale actor stelt dat de diensten de gezinnen een duwtje in de rug geven ‘om hen dan los te laten’. Alle bevroegde actoren zijn het bovendien eens over de nood aan een structureel kader (zie verder). Lokale armoedebestrijding is enkel mogelijk wanneer de diensten samen werken, en wanneer een overzicht van deze samenwerking bewaard wordt.

Nood aan een structureel kader

De fragmentering van de verschillende Hasseltse diensten, organisaties en het beleid illustreren de complexiteit en hardnekkigheid van armoede. De continuïteit van de diensten speelt hierbij een belangrijke rol. Zoals eerder besproken in 5.1 werden er in vijf jaar tijd verschillende netwerken uitgerold in Hasselt die al dan niet rechtstreeks de kwetsbaarheid bij gezinnen met kinderen willen aanpakken, zoals de kerngroep kansarmoede, het lokaal netwerk kinderarmoedebestrijding (2014-2018), het netwerk van het Huis van het Kind, het lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie en het netwerk jeugdwelzijnsbeleid. In het nieuwe bestuursakkoord heeft men het over nog een nieuw subcomité die in de schoot van het Bijzonder Comité van de Sociale dienst wordt opgezet om te focussen op kinderarmoede. Hoewel de stad Hasselt zich klaarblijkelijk bewust is van de eigen armoedeproblematiek is het nog steeds een complex gegeven om alle betrokken actoren rond de tafel te krijgen en de handen in elkaar te slaan enerzijds en om deze netwerkvorming te onderhouden anderzijds. Volgens enkele bevraagde actoren was het stopzetten van het lokaal netwerk kinderarmoedebestrijding daarbij geen goede keuze.

“Nu is het zo dat we, en cours de route, merkten dat heel veel thema’s die besproken werden op het netwerk van het Huis van het kind ook besproken werden op het lokaal netwerk kinderarmoedebestrijding. Daarom is er beslist om dat laatste netwerk niet meer as such te laten doorgaan. En vooral de focus te leggen op de andere netwerken, waarbij armoede ook op de agenda staat. Als ik daar nu op terug kijk, was dat misschien niet de beste beslissing. Het idee was toen dat kinderarmoedebestrijding geen apart thema moest zijn, dat elke lokale actor hiermee moest bezig zijn en dit op zijn agenda moest zetten. Door het niet meer organiseren van dat netwerk, zakte dat thema weg en stond het niet meer prioritair in de kijker. Dus we willen dat strategisch luik van kinderarmoedebestrijding terug aandacht geven, en bekijken hoe we dit verder aanpakken (Persoonlijke communicatie actor, juni 2020).”

Hoewel het lokaal beleid in theorie de regie in handen kan nemen om op lokaal niveau armoede te bestrijden, toont de praktijk momenteel aan dat, door de versnippering in diensten en praktijken, elke dienst zich verantwoordelijk voelt maar niemand de verantwoordelijkheid in handen neemt. Bovendien lijkt de idee te heersen dat deze initiatieven top-down aansturing nodig hebben: middenveldorganisaties en lokale initiatieven kijken daarbij naar de stad als initiatiefnemer. En daar zijn alle bevraagde lokale actoren het eens over.

“Om heel eerlijk te zijn zit het thema kinderarmoedebestrijding op dit moment een beetje op de wip in Hasselt. Het is niet duidelijk wie de trekkersrol opneemt. [...] We hebben heel wat initiatieven rond armoedebestrijding maar geen overkoepelende visie, indicatoren of stuurgroepen (Persoonlijke communicatie actor, maart 2020)”.

“Bij veel projecten lag de trekkersrol wel echt bij de stad. Dat merkten we ook wel, dat iedereen wel enthousiast mee nadenkt over het thema kinderarmoede. Maar ze kijken naar de stad om initiatieven uit te rollen (Persoonlijke communicatie actor, juni 2020)”.

“Ik zou niet durven zeggen dat er vandaag minder gebeurd rond kinderarmoede. Er zijn wel minder acties vanuit stad Hasselt. Maar ik denk dat we als stad het overzicht kwijt zijn. We hebben als stad nog altijd de regierol, en dat zijn we kwijt (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)”.

Er is bijgevolg nood aan een stadsbestuur die de lokale armoedebestrijding mee coördineert en faciliteert. Een lokale actor voegt daaraan toe dat er voldoende aandacht uitgaat naar het reflecteren over operationele doelstellingen, maar dat men tekortschiet in het opstellen van strategische doelstellingen.

"Op operationeel vlak gebeuren er heel veel overleggen, gebeuren er veel discussies en verschillende tafels waarbij dat collega's van de stad elkaar vinden, maar we merken wel dat we op strategisch niveau nog een oefening moeten maken om dat lokaal netwerk, dat jeugdwelzijnsbeleid, die kinderarmoedebestrijding, het hele toegankelijkheidsbeleid waar we actief mee bezig zijn, om daar een soort van visie op te zetten. Een echte strategische schaal boven zetten. Daar hebben we wel hard nood aan, om die verschillende thema's stukje met elkaar te verbinden en op die manier dus duidelijkheid te brengen en vooral ook die overlap van tafels en thema's te vermijden om efficiënter te werken (Persoonlijke communicatie actor, juni 2020)."

Een andere bevroegde lokale actor sluit hier sterk op aan, door zich kritisch te uiten over een gebrek aan een structureel kader waarbinnen de stad Hasselt lokaal armoede kan bestrijden. Hoewel het uitbouwen van een netwerk een startpunt is, volgt er alsnog een lange weg.

"We hadden dat netwerk [lokale kinderarmoedebestrijding], ja, maar hadden we daardoor een kader? Dat is nog iets heel anders, vind ik. Een lange termijnvisie. Zo van 'zo gaan we samenwerken en zo wisselen we informatie uit'. Ik weet ook niet of er uitwisseling is tussen het OCMW en het Huis van het Kind. Dat weet ik zelfs niet (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)".

Het nieuwe bestuursakkoord van de Stad Hasselt toont aan dat er wel degelijk aandacht uitgaat naar het welzijnslandschap van de Hasselaars, en in het bijzonder de meest kwetsbaren onder hen. De Stad Hasselt neemt, bijvoorbeeld, op vlak van wonen een regierol in om het lokale woonbeleid uit te bouwen en wil werk maken van het sociaal woonbeleid. Armoede bij gezinnen met jonge kinderen staat op de beleidsagenda, maar de vertaalslag van deze beleidsdoelstellingen kan pas effectief gebeuren wanneer er voldoende draagkracht en samenwerking is op het terrein. Armoede is namelijk een domeinoverschrijdend beleidsthema, en op het moment van bevraging leeft de indruk bij de lokale stakeholders dat de afdelingen van de stad en de verschillende diensten op het terrein elk apart lijken te werken rond kwetsbare doelgroepen, zonder een overkoepelende visie of structuur te volgen. Het lokaal netwerk kinderarmoede (2014-2018) bracht meerdere partners samen om dit te bespreken, maar dit netwerk werd niet voortgezet. Er is nochtans een duidelijke nood aan een platform of netwerk die op duurzame wijze lokale welzijnsactoren rond de tafel brengt om hen te informeren, om versnippering tegen te gaan, en om de neuzen in dezelfde richting te krijgen. Lokale actoren geven duidelijk aan niet op de hoogte te zijn van huidige projecten, samenwerkingen of diensten. Hierbij rijst de vraag: hoe slagen diensten erin om te fungeren als een kompas voor kwetsbare gezinnen wanneer ze zelf *'het Noorden kwijt zijn'* (dixit lokale actor, juli 2020)?

Samenvattend

In 2019 werden 15,9% van de Hasseltse kinderen van 0-3 jaar geboren in kansarmoede. Alle gezinnen zagen een evolutie op een of meerdere levensdomeinen. Twee alleenstaande moeders zagen, bijvoorbeeld, weinig evolutie op vlak van hun inkomens-, arbeids- en woonsituatie. Beide moeders ondervonden voornamelijk tegenslag op vlak van gezondheid. Niettemin geven beiden aan zich sterker in de schoenen te voelen staan dan vijf jaar geleden, door de uitbouw van een sociaal netwerk. Ook bij de andere ouders blijkt het sociaal netwerk cruciaal voor occasionele kinderopvang of sociale steun, vaak gevormd via een lokale etnisch-culturele gemeenschap. Op vlak van wonen was de zoektocht naar een betaalbare en kwaliteitsvolle woning voor bepaalde gezinnen moeizaam.

Het aanbod voor deze kwetsbare gezinnen met jonge kinderen in Hasselt is voldoende groot. De meerderheid van de bevroegde gezinnen getuigen dan ook over de ondersteuning die zij kregen van verschillende diensten in hun traject. Voor gezin A en F was het de lokale buurtwerking die activiteiten aanbood waarin zij zich engageerden. Gezin B sprak enthousiast over de toegankelijke vrijetijdsbesteding die ze via Rap op Stap vond. Gezin E percipieerde Kind en Gezin en het Huis van het Kind als actoren die haar erg hebben geholpen. Ook voor gezin F was Kind en Gezin een toeleider naar andere diensten, zoals de lokale ruilwinkel en opvanginitiatieven.

Uit de bevraging van de lokale stakeholders bleek dat kwetsbaarheid bij gezinnen op de beleidsagenda van de Stad Hasselt stond en staat, maar de praktische vertaalslag op het terrein van deze theoretische doelstellingen lijkt moeilijker te realiseren. Er is verwarring over wie wat doet, en welke samenwerkingen en initiatieven er bestaan. En dit zelfs voor een lokale bevroegde actor die dagelijks samenwerkt met lokale diensten die zich richten op kwetsbare doelgroepen: *“Ik weet ook niet of er uitwisseling is tussen het OCMW en het Huis van het Kind. Dat weet ik zelfs niet”*. De gezinnen spreken over de meerwaarde van lokale dienstverlening, met name de ondersteuning vanuit Kind en Gezin en Huis van het Kind. De zoektocht naar ondersteuning en het realiseren van sociale grondrechten is echter niet evident: hoe complexer het traject, hoe meer diensten erbij betrokken zijn, hoe meer een gezin zichzelf moet informeren, hoe complexer en meer ‘overweldigend’ het welzijnslandschap overkomt.

Niet enkel de kwetsbare gezinnen geraken op die manier het overzicht kwijt, ook de bevroegde lokale actoren geven aan dat er een gebrek is aan een structureel kader om lokaal aan armoedebestrijding te doen. De vraag treedt dan op in welke mate diensten erin slagen om te fungeren als een kompas voor kwetsbare gezinnen wanneer ze zelf ‘het Noorden kwijt zijn’ (dixit een lokale actor).

Hoofdstuk 6

Vilvoorde

1 Cijfers en beleid

Vilvoorde biedt een geheel andere context om te bestuderen dan Boom of Hasselt. Deze stad kent een aantal zeer specifieke uitdagingen, zoals een eigen demografische en geografische dynamiek, een toenemende diversiteit en een toename van het aandeel kwetsbare gezinnen.

Een eerste specificiteit betreft de dynamiek op demografisch en geografisch vlak. Sinds 2009 is Vilvoorde de snelst groeiende stad van Vlaanderen: op tien jaar tijd groeide de bevolking met 12,9%. Aan de basis van deze bevolkingsgroei ligt een tendens van verjonging of 'vergroening': één op vier (25,4%) van de inwoners zijn minderjarig, wat Vilvoorde tot de jongste stad in Vlaanderen maakt (Stad Vilvoorde, 2020b). De bevolkingsgroei wordt beïnvloed door een positief migratiesaldo. Het gaat daarbij eerder om intergemeentelijke verhuisbewegingen dan om internationale migratie. Meer dan de helft van de instromers is namelijk afkomstig van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Stad Vilvoorde, 2019).

Een tweede specificiteit betreft de toenemende diversiteit in Vilvoorde op vlak van herkomst. De stad wordt namelijk niet enkel gekenmerkt door een snelle bevolkingsgroei en een verjonging van de bevolking, maar heeft daarnaast ook een meerderheid aan inwoners met een migratieachtergrond. In 2020 heeft 55,2% van de inwoners een vreemde herkomst (ter vergelijking: voor de provincie Vlaams-Brabant is dat 26,6%). Na Maasmechelen (57%) en Genk (56%) staat Vilvoorde daarmee op de derde plaats in Vlaanderen. De meerderheid van deze personen met een niet-Belgische herkomst hebben een Maghrebijnse herkomst²⁸ (20,7%), gevolgd door een Afrikaanse (5,7%) en Turkse herkomst (5,6%). In 2019 groeiden 57,4% van de leerlingen in het basisonderwijs op in een gezin met een andere thuistaal dan het Nederlands (Stad Vilvoorde, 2019; Vilvoorde.in.cijfers, 2020)

Een derde specificiteit is de kwetsbaarheid in deze stad in Vlaams-Brabant. Dit stellen we vast via kansarmoedecijfers van Kind en Gezin, gegevens op financieel vlak, alsook gegevens op vlak van huisvesting en tewerkstelling. Ten eerste zagen we eerder in Hoofdstuk 2 dat Vilvoorde, net zoals Hasselt, voornamelijk in de laatste jaren een sterke toename zag in de kansarmoedecijfers. Tussen 2002 en 2013 schipperde de index namelijk steeds onder de 10%. Vervolgens nam deze toe, van 11,8% in 2014, tot 18,2% in 2018. Ook hier zien we een significant verschil in deze index naar origine van de moeder. Deze ligt in 2018 ook in Vilvoorde namelijk heel wat hoger bij kinderen waarvan de moeder bij haar geboorte geen Belgische nationaliteit had (27,8%) dan de kinderen met een moeder met een Belgische herkomst (8,4%)(Kind en Gezin, 2020b). Ten tweede valt op dat het aandeel grote gezinnen (5+) over zeven jaar tijd enorm steeg, tot 27% in 2017. Dit is niet onbelangrijk, aangezien grote gezinnen vaker een groter risico lopen om in armoede terecht te komen. Ten derde vinden we informatie terug over de financiële kwetsbaarheid van de Vilvoordenaars. Een grote groep van deze jonge bevolking in Vilvoorde heeft, bijvoorbeeld, een verhoogde tegemoetkoming. 21,1% van de 0-24-jarigen heeft een verhoogde tegemoetkoming, in Vlaams-Brabant is dat aandeel voor deze leeftijdsgroep 11,1%. In totaal hebben 17,4% van de Vilvoordenaars een verhoogde tegemoetkoming, in Vlaams-Brabant is dat gemiddeld 11,6%. Per 1.000 inwoners beschikte Vilvoorde in 2018 over 7,3 personen die een leefloon

²⁸ Maghreb-landen: Marokko, Algerije, Tunesië, Libië en Mauritanië.

ontvangen, in Vlaams-Brabant zijn dat er 4,9 (Vilvoorde.in.cijfers, 2020). Tot slot melden 11% van de Vilvoordenaars in de Survey Gemeentemonitor (2018c) moeilijkheden te ondervinden om de rekeningen te kunnen betalen. Naast de financiële kwetsbaarheid verkennen we, ten vierde, gegevens over de kwetsbaarheid op vlak van huisvesting. Het aantal unieke kandidaat-huurders voor een sociale woning steeg sterk, van 732 in 2011 tot 1.119 in 2019. Het aantal sociale huurwoningen daalde licht van 1.585 in 2014 tot 1.552 in 2018. Dat de vraag groter is dan het aanbod zien we ook hier door de wachtlijst. 6,4% van de Vilvoordenaars staat op een wachtlijst voor een sociale woning (in Vlaams-Brabant zijn dat er 3,5%). Tot slot zien we ook een kwetsbaarheid op de arbeidsmarkt bij de Vilvoordenaars: met een werkloosheidsgraad van 9,3% scoort de stad aanzienlijk hoger dan de gemiddelde score van Vlaams-Brabant (5,7%). Deze werkloosheidsgraad ligt bijzonder hoog voor jongeren van 18-24 jaar (Stad Vilvoorde, 2014b; Vilvoorde.in.cijfers, 2020; VMSW, 2020).

Interessant zijn daarnaast ook enkele beleidsmatige ontwikkelingen die de lokale armoedebestrijding in Vilvoorde beïnvloeden. In 2013 startte de Werkgroep 'Vilvoorde tegen Armoede' die zich engageren voor verscheidene activiteiten om armoede in Vilvoorde aan te kaarten. Deze activiteiten situeren zich veelal rond de 'Werelddag van verzet tegen armoede' in oktober. Aan hen werd ook het armoede-beleidsplan (2014-2019) voorgelegd (zie verder)(Stad Vilvoorde, 2014a).

In 2014 ontvangt de Stad Vilvoorde Vlaamse middelen vanuit het Vlaams actieprogramma kinderarmoede. Andere middelen komen, bijvoorbeeld, vanuit het Kinderarmoedefonds van de Koning Boudewijnstichting, specifiek om het project 'Omdat elk gezin telt!' te ondersteunen (zie 6.2). Daaropvolgend richtte de Stad, samen met het OCMW, een stuurgroep op om het armoedebeleidsplan op te stellen en op te volgen, en stelde men halftijds een coördinator aan om projecten uit te werken. Het plan omschrijft zes pijlers, met per pijler enkele initiatieven (zie 6.2). Ten eerste wil men inzetten op gezinsbegeleiding via het project 'Omdat elk gezin telt!' en het daaruit voortvloeiende G.O.M.-team. Ten tweede wil men opvoedingsondersteuning aanbieden via Spelothek Pipeloentje, Tareko, Huis van het Kind en huistaakbegeleiding. Ten derde denkt men aan preventieve gezondheidszorg via toeleiding naar verhoogde tegemoetkoming. Een vierde pijler wil inzetten op gezonde voeding. Een vijfde pijler omvat maatschappelijke participatie via de vrijetijdspas en Rap op Stap. Een zesde pijler zet in op sensibilisering via o.a. CEDES (Stad Vilvoorde, 2014a). In 2014 stelde het lokaal bestuur eveneens het strategisch meerjarenplan (2014-2019). Dit plan benadrukt te willen inzetten op het aantrekkelijk maken van de 'stad aan het water'. Daarnaast formuleert men ook ambitieuze doelstelling voor de kwetsbare doelgroepen: 1) men wil een flankerend onderwijsbeleid uitvoeren met een focus op kansarme kinderen, 2) men wil tewerkstellingskansen verhogen en 3) (kans)armoede integraal bestrijden (Stad Vilvoorde, 2014b).

In 2017 lanceerde de Stad Vilvoorde officieel het Huis van het Kind. En net zoals in Hasselt, diende in 2017 de stad een subsidieaanvraag in via de oproep KOALA (Kind- Ouderactiviteiten voor Lokale Armoedebestrijding) van de Vlaamse Overheid. Ondertussen werden vier peuterspeelpunten in Houtem, op het Kassei, in Far-West en het centrum van Vilvoorde uitgebouwd die eveneens dienen als antennepunten van het Huis van het Kind (zie 6.2).

In 2019 werkte de Stad Vilvoorde, in samenwerking met het Vilvoordse Woonoverleg, aan een woonnota om het nieuwe meerjarenplan (2020-2026) mee vorm te geven. Daarin worden enkele lokale instrumenten beschreven om het woonbeleid op te zetten, zoals de kwaliteitsbewaking van huurwoningen, het opwaarderen van panden en buurten en het betaalbaar houden van het woonaanbod. Opmerkelijk is dat men in deze nota stilstaat bij de nood aan structureel overleg met lokale partners om het lokaal woonbeleid te ontwikkelen. In 2018 gaf men, bijvoorbeeld, een toelichting aan

maatschappelijk werkers van het OCMW en aan wijkagenten over de woonkwaliteitsprocedures zodat zij dit kunnen signaleren. Deze signalering wordt gezien als een belangrijke stap om opvolging mogelijk te maken, en dit is nodig. De woonnota geeft namelijk het voorbeeld van zwakke huurders die, bijvoorbeeld na de afkeuring van een pand, niet meer worden gezien op de dienst huisvesting.

In het nieuwe bestuursakkoord schrijft het lokaal bestuur specifiek de strijd tegen kinderarmoede te willen aangaan door gezinnen in armoede financieel te ondersteunen. Een concrete actie is de automatische toekenning van de vrijetijdspas aan alle kinderen die er recht op hebben en het tegengaan van lege brooddozen. Op vlak van kinderopvang erkent de stad een tekort te hebben aan plaatsen, terwijl dit cruciaal is om de tewerkstellingskansen van de ouders te verhogen. De Stad noteert de ambitie om het aantal kinderopvangplaatsen te verdubbelen. Daarnaast wil men op vlak van huisvesting inzetten op een ambitieus renovatieprogramma van sociale woningen (Stad Vilvoorde, 2020a). De Stad schenkt ook aandacht aan de voedselhulp voor kwetsbare gezinnen. In 2020 stelde ze CEDES aan om een stedelijk regieplan voedselhulp in Vilvoorde op te stellen, samen met het Sociaal Huis, het Zorgbedrijf en lokale dienstencentra, CAW en armoedeorganisaties.

2 Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met (jonge) kinderen

In Vilvoorde vinden we verscheidene voorzieningen die zich specifiek richten op gezinnen met jonge kinderen, met specifieke aandacht voor de meest kwetsbaren onder hen. We bespreken in volgorde het Huis van het Kind en de peuterspeelpunten, kinderopvanginitiatieven, projecten rond gezinsondersteuning, project rond voedselbedeling, armoedeverenigingen, het Zorgbedrijf Vilvoorde, brugfiguren en de vrijetijdspas.

In 2019 startten drie **KOALA peuterspeelpunten** in Houtem, in Far-West, het Kassei. Een vierde punt werd toegevoegd in 2020 in het centrum van Vilvoorde. Deze vier locaties dienen ook als antennepunt van het **Huis van het Kind**. Ouders en hun peuters tot drie jaar kunnen één dag per week in deze wijken van 9 tot 11 uur terecht in het peuterspeelpunt, van 11 tot 12 uur vormt het een antennepunt voor het Huis. Met andere woorden, Vilvoorde heeft geen fysiek Huis van het Kind, maar gezinnen kunnen er voor hun opvoedings- en gezinsondersteunende vragen terecht na de openingsuren van de peuterspeelpunten.

Vilvoorde beschikt daarnaast over tal van **kinderopvanginitiatieven**. Het gaat over gezinsopvang met inkomenstarief (onthaalouders bij vzw Felies en Dienst voor Onthaalouders 3WPlus), groepsopvang met vrije prijs (Kabouterland, De Bosvriendjes, Engelt'jes, ...), gezinsopvang met vrije prijs (Niños, Annemoon), groepsopvang met inkomenstarief (KaDeeKe, Zonnetje, Pomato, ...) en opvang in de scholen. De drie grootste spelers, volgens de bevraagde actoren, zijn KaDeeKe (via Zorgbedrijf Vilvoorde), Kinderdagverblijf Zonnetje (via Infano) en Felies. Daarnaast vinden we er het centrum CKG De Kleine Parachute die thuisbegeleiding of training biedt aan gezinnen met kinderen tussen 0 en 12 jaar, al dan niet gekoppeld met dagopvang van de 0-3-jarigen in het centrum. Ook is er Domino, een dagcentrum voor schoolgaande kinderen en jongeren 6 tot 18 jaar, voor gezinnen die het moeilijk hebben met de opvoeding. Vilvoorde beschikt niet over een lokaal loket kinderopvang (zie 6.4).

Gezinsondersteuning

Het project 'Omdat elk gezin telt!' werd van 2015 tot 2017 mogelijk gemaakt door een subsidie van de Koning Boudewijnstichting. Dit project was een samenwerking tussen het OCMW Vilvoorde, CKG De Kleine Parachute en Kind en Gezin, en plaatst integrale gezins- en opvoedingsondersteuning voor

kwetsbare gezinnen met complexe problematieken centraal. Men wilde daarbij gezinnen met kinderen tussen 0 en 3 jaar coachen, hen toeleiden naar de bevoegde diensten en ervoor zorgen dat de opvolging effectief plaatsvindt. Concreet ging het om een gezinscoach van het OCMW die gemiddeld 20 gezinnen begeleidt. Terwijl dit project werd stopgezet in 2017, vloeide het **G.O.M.-team**, of het team rond 'Gezinsondersteuning Op Maat' er niettemin uit voort. Dit team bestaat uit drie gezinsbegeleiders, en maakt ondertussen deel uit de dienst 'Gezinsbegeleiding' van het Sociaal Huis.

Eén gezin één plan (1G1P) Asse-Meise-Vilvoorde is een project waarbij gezinscoaches vanuit een intersectoraal team aan hulpverleners samenwerken om gezinnen met kinderen of jongeren te ondersteunen. Via dit project investeert men in een snelle en voldoende nabije jeugdhulp.

Sinds 2015 beschikt Vilvoorde over een **Spelothek Pipeloentje**, waar gezinnen, maar ook leerkrachten, onthaalouders of begeleiders, speelgoed kunnen uitlenen. Dit initiatief wordt geleid door armoedevereniging (W)arm-kracht vzw, in samenwerking met het Huis van het Kind, en kwam er op vraag van de doelgroep die de nood uitte voor meer betaalbaar en kwaliteitsvol speelgoed. Daarnaast ontwikkelde men **Tareko**, of de TAAReisKOffer, gevuld met materiaal om de taalontwikkeling bij kinderen te stimuleren. Deze koffer wordt via het consultatiebureau van Kind en Gezin meegegeven aan ouders.

Voedselbedeling

Daarnaast werkt de Stad Vilvoorde samen met **CEDES vzw**. Deze vzw richt zich tweeledig op het aanbieden van vormingen over de kindertijd en het sensibiliseren van lokale actoren rond kinderarmoede. In 2020 werd de samenwerking voortgezet, met specifieke aandacht naar de ontwikkeling van een stedelijk regieplan voedselhulp in samenwerking met het Sociaal Huis, het Zorgbedrijf en lokale dienstencentra, CAW, armoedeorganisaties, ... In dit plan werd geformuleerd dat dit regieplan een oefening kan zijn voor een ruimer regieplan armoede (CEDES, 2020).

Armoedeverenigingen

De in deze studie besproken armoedeverenigingen in Vilvoorde zijn (W)arm-kracht vzw, Zee Na Es vzw en vzw Uit Het Niets. (W)arm-kracht vzw voorziet voedselbedeling, maar ook onder andere kledij en een pamberbank. Deze armoedevereniging stelt zich actief op ten aanzien van het lokaal sociaal beleid door bijvoorbeeld initiatieven (mee) op te zetten zoals de spelothek. Bovendien werkt men via een kaartstelsel die doorverwijzing mogelijk wil maken: op meer dan 30 plaatsen kunnen kwetsbare gezinnen een kaart ontvangen (bijvoorbeeld in het OCMW, CAW, Kind en Gezin, Scholen, CKG De Kleine Parachute, ...) om langs te gaan bij (W)arm-kracht voor materiële ondersteuning. (W)arm-kracht vzw bundelt daarnaast enkele initiatieven zoals schoolprojecten, repair café, reisbureau Rap op Stap, ... op haar website. Zee Na Es en Uit Het Niets bieden eveneens voedselpakketten en kledij aan kwetsbare gezinnen.

Samen met de inkanteling van het OCMW in de Stad Vilvoorde werd het **Zorgbedrijf Vilvoorde**²⁹ opgericht, een nieuwe zelfstandige organisatie die betaalbare en kwalitatieve zorg verzekert op vlak van jeugd en ouderen via assistentiewoningen, kinderdagverblijf Kadeeke, woonzorgcentrum Filfurdo, gezinszorg aan huis, e.d.

²⁹ Meer informatie via www.zorgbedrijfvilvoorde.be

In 2018 startte de stad ook met een **brugfigurenproject** om de kloof tussen de leef- en schoolomgeving van kwetsbare kinderen te dichten. Hiervoor werden drie halftijdse brugfiguren aangeworven voor drie basisscholen.

Vilvoorde heeft een **vrijtijdspas** met kortingen voor kwetsbare gezinnen. De Stad Vilvoorde ambieert een Vilvoordepas te ontwikkelen met achterliggende voordelen voor kwetsbare gezinnen, met de verhoogde tegemoetkoming van mutualiteiten als criterium. Op die manier wil men het stigma van de huidige vrijtijdspas als een ‘pas voor armen’ tegengaan en reducties aanbieden voor bijvoorbeeld sportlidgeld, vakantiecampen, inkom bij musea, etc.

3 Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren

Profiel stakeholders

In Vilvoorde interviewden we vijf stakeholders. Een eerste stakeholder is de schepen van sociaal beleid en gelijke kansen van de stad Vilvoorde en voorzitter van het bijzonder comité voor de sociale dienst van OCMW Vilvoorde. Een tweede persoon, die eveneens deelnam aan dit gesprek, is het diensthoofd van het Sociaal Huis van OCMW Vilvoorde. Een derde persoon richtte, in samenwerking met Welzijnsschakels, mee de vzw (W)arm-kracht op. Een vierde persoon werkt voor het KOALA-project in de peuterpunten, en is momenteel interim-coördinator van het Huis van het Kind. Tot slot interviewden we een medewerker van het Sociaal Huis die sinds eind 2019 aan de slag ging in de Cel Beleid om te werken rond armoede in Vilvoorde.

Profiel deelnemende gezinnen

In deze sectie beschrijven we de profielen van de bevroegde gezinnen in Vilvoorde, en reconstrueren we op retrospectieve wijze de trajecten die ze aflegden.

Tabel 6 Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Vilvoorde

	Gezin A	Gezin B	Gezin C	Gezin D
Interview met	Moeder	Moeder	Moeder	Vader
Duur interview	1u	1u	1u10	1u10
Gezinstype	Koppel	Koppel	Koppel	Koppel
Migratie-achtergrond	Ja	Ja	Ja	Ja
Kinderen				
Aantal	Zeven	Vier	Drie	Drie
Leeftijd jongste kind	2 maanden	1,5 jaar	1,5 jaar	2 maanden
Wonen in Vilvoorde	28 jaar	12 jaar	10 jaar	6 jaar

In Tabel 6 vinden we allereerst enkele algemene kenmerken van de gezinnen. In Vilvoorde konden we vier gezinnen bevroegen, de interviews duurden ongeveer één uur. Alle vier de gezinnen zijn koppels met een migratieachtergrond, met minimum drie en maximum zeven kinderen. Opvallend is ook dat alle gezinnen nog een kindje hebben gekregen na het door ons geselecteerde kindje.

Tabel 7 gaat verder na wat de specifieke levensdomeinen van de bevroegde gezinnen zijn op moment van bevraging.

Tabel 7 Levensdomeinen gezinnen Vilvoorde

	Gezin A	Gezin B	Gezin C	Gezin D
Inkomens uit arbeid	Eén	Twee	Twee	Eén
Gezinsinkomen¹	€3.000	€3.000	€8.500	€1.600
Andere inkomsten	Invaliditeits- uitkering en kinderbijslag	Kinderbijslag	Kinderbijslag	Kinderbijslag
Equivalent beschikbaar gezinsinkomen	€833	€1.111	€3.542	€667
Tewerkstelling				
Moeder	Voltijds	Voltijds	Voltijds	Voltijds
Vader/Partner	Geen	Voltijds	Voltijds	Geen
Opleidingsniveau²				
Moeder	Laag	Laag	Laag	Laag
Vader/Partner	Laag	Laag	Hoog	Laag
Huisvesting	Eigenaar (sociale lening)	Eigenaar	Sociaal huren	Privaat huren

Deze gegevens hebben betrekking op het moment van de bevraging (mei-augustus 2020). ¹ Het gaat hier om een schatting van het netto beschikbare gezinsinkomen per maand. ² We maken een onderscheid volgens de internationale ISCED 2011- onderwijsclassificatie tussen laaggeschoold (geen diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs), midden geschoold (hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma postsecundair niet- hoger onderwijs) en hooggeschoold (minstens een diploma hoger- of universitair onderwijs)(Eurostat, 2017).

Voor drie van de vier gezinnen liggen de huishoudinkomens laag, en dat stellen we opnieuw vast door het toepassen van de equivalentieschaal om rekening te houden met de verschillende huishoudtypes (zie ook 4.3). De armoedegrens situeert zich op €1.187, en het zijn bijgevolg drie gezinnen die een inkomen hebben dat hieronder ligt. Enkel gezin C beschikt over een inkomen boven deze grens. Alle gezinnen ontvangen, naast minstens één inkomen uit arbeid, ook de kinderbijslag. Gezin A vermeldt nog extra inkomsten te hebben door een invaliditeitsuitkering. Opvallend is daarnaast dat alle moeders voltijds tewerkgesteld zijn, twee van de vaders hebben geen job. Alle ouders, behalve de vader van gezin C, zijn laagopgeleid. Twee gezinnen hebben een eigen woning aangekocht (waarvoor één gezin een sociale lening aanging), één gezin heeft een sociale woning op huurmarkt, één gezin heeft een privaat huurappartement.

Retrospectieve reconstructie van de trajecten

Gezin A bestaat uit een groot gezin: een koppel met zeven kinderen. Voor, tijdens en net na de bevalling van het geselecteerde kind werkte de moeder in een onthaalfunctie bij een bedrijf. Het ging om interimcontracten die de moeder verkoos omdat het haar de mogelijkheid gaf beter de balans tussen gezin en werk te vinden. Ze kon, bijvoorbeeld, aangeven een week niet te willen werken, zodat ze zich kon concentreren op de zorg van haar kinderen. Wanneer het geselecteerde kind drie werd, begon de moeder met een vast contract als administratief medewerker bij de overheid, waar ze nog steeds werkt. De vader is al meer dan tien jaar arbeidsongeschikt. Niet enkel de vader heeft gezondheidsproblemen, twee kinderen zijn slechthorend en hebben extra zorg nodig. De moeder geeft aan te lijden onder stress, vooral om haar werk te combineren met het gezinsleven. Ze vond hulp bij een vriendin die onthaalmoeder is, en die haar hielp met de opvang. Meer dan tien jaar geleden kocht het gezin een woning in Vilvoorde, die ze kunnen afbetalen middels een sociale lening. Het gezin geeft aan dat ze sterk op de uitgaven moeten letten om maandelijks te kunnen rondkomen.

Gezin B bestaat uit een koppel met vier kinderen. De man werkt al jarenlang als zelfstandige in nachtdienst. De moeder werkte steeds als huisvrouw, en begon drie jaar geleden voltijds als poetsvrouw met een contract van bepaalde duur. De moeder is tevreden over de flexibiliteit van haar job en over de sociale contacten die de job met zich meebrengen. Opvang vond ze via de verpleegkundigen van Kind en Gezin, die de moeder doorverwezen naar Felies (zie 6.2). Over vijf jaren heen zag het gezin bijgevolg de inkomenspositie verbeteren. Het balanceren van werk- en gezinsleven blijft echter een zoektocht nu ook de moeder werkt. Zes jaar geleden kocht het gezin een woning, maar ze spreken daarbij over een 'miskoop'. Na enkele grondige renovaties, vereist de woning nog steeds veel werk. Het gezin beschikt momenteel nog steeds over een inkomen dat zich onder de armoedegrens bevindt, maar valt toch net naast de boot wanneer het gaat over bijvoorbeeld een initiatief zoals de vrijetijdspas (zie verder).

Gezin C bestaat uit een koppel met drie kinderen. Dit gezin is op zo goed als alle levensdomeinen op relatief korte termijn sterk vooruitgegaan. Beide ouders ondergingen een bewogen arbeidsmarkttraject. Vooraleer ze zwanger werd van het geselecteerde kindje, werkte ze bij een bedrijf als consultant. Toen de moeder besliste een hoofddoek te dragen, nam ze na een dispuut met haar werkgever ontslag. Nadien was ze vier jaar werkzoekende, een traject dat volgens haar moeilijk verliep omwille van haar hoofddoek. Nu werkt ze reeds drie jaar als zelfstandige uitbaatster, wat ze omschrijft als haar 'droom-job'. De vader volgde een opleiding en startte als zelfstandige. Deze omslag in jobs en inkomens maakte dat het gezin over vijf jaar heen uit de maatschappelijk kwetsbare positie kon treden. Het gezin verhuisde over de jaren heen van de ene sociale woning naar de andere. Door deze lage huurprijzen kon het gezin sparen. Vorig jaar kocht het gezin dan ook een stuk grond, dit jaar beginnen ze te bouwen.

Tenslotte bestaat gezin D uit een koppel met drie kinderen. De vader migreerde zeven jaar geleden naar België waar hij in een asielcentrum verbleef. Nadien verhuisde hij naar Vilvoorde waar hij zijn huidige vrouw leerde kennen. De vader beschikt echter nog steeds niet over de Belgische nationaliteit, en geeft ook aan 'geen papieren' te hebben. De moeder werkte steeds als huisvrouw, totdat ze drie jaar geleden startte als poetsvrouw. De vader heeft over de jaren heen geen job kunnen vinden. Het gezin woont ondertussen zes jaar in Vilvoorde, maar het blijft een zoektocht om een gepaste woning te vinden: het gezin verhuisde in zes jaar tijd van één kleiner privaat huurappartement naar een grotere. Het gezin staat reeds voor vijf jaar op de wachtlijst voor een sociale woning. Dit is nodig, omdat de helft van het gezinsinkomen vandaag uitgaat naar de huurprijs.

4 Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders

Arm wonen in Vilvoorde

De bevroegde gezinnen geven allen aan graag te wonen in Vilvoorde. Toch volgen er vier getuigenissen over de beperkte kwaliteit van de woningen waarin zij leefden of leven. Gezin C woonde in twee verschillende sociale huurwoningen. De eerste woning bleek te klein en zeer slecht geïsoleerd. De tweede woning was ruimer en nieuwbouw, maar ontbrak een vloer en een badkamer. Het gezin moest bijgevolg zelf investeren in deze woning. Gezin D staat al jarenlang op de wachtlijst voor een sociale woning. In de tussentijd huurden ze twee woningen op de private woonmarkt. Momenteel betekent deze huurprijs een serieuze hap uit het budget: de helft van het gezinsinkomen gaat namelijk naar het betalen van de huur.

Gezin A beschrijft een ander traject op vlak van huisvesting, die voornamelijk een zoektocht werd naar hun rechten. Bij de aankoop van hun woning konden ze niet zomaar alles renoveren. Het ging om een sociale woning die ze konden afbetalen via een sociaal tarief. De woning vereiste een grondige renovatie, maar het gezin was beperkt in wat er wel en niet mocht veranderen. Het was voornamelijk de moeder die actief naar de gemeente stapte om dit te bespreken en te onderhandelen.

Gezin B kocht zes jaar geleden een eigen woning, maar spreken van een miskoop. Het gebouw was voordien van een kleine zelfstandige, waardoor grondige renovaties vereist waren en nog steeds zijn. Ook al heeft het gezin al herstellingen uitgevoerd, toch vertellen ze dat een deel nog steeds ‘onbewoonbaar’ is.

Rechtentoekenning

Zoals besproken in Hoofdstuk 3 is het realiseren van de sociale grondrechten een belangrijk uitgangspunt voor het lokaal sociaal beleid. Het Huis van het Kind kan hier een belangrijke schakel zijn, door vragen van gezinnen te beantwoorden of hen naar de juiste dienst doorverwijzen. De meest voorkomende vragen in het Huis van het Kind Vilvoorde gaan dan ook over rechtentoekenning. Kwetsbare gezinnen hebben hierbij ondersteuning nodig, zeker wanneer deze rechten op digitale wijze te verkrijgen zijn. Gezinnen vragen hulp bij het inschrijven in kinderopvanginitiatieven (zie verder), of in een school. Een ander voorbeeld dat werd gegeven was de moeilijkheid die ouders ondervinden om de COVID-19-toeslag aan te vragen.

“Ik merkte nu ook hoeveel mensen hulp nodig hebben bij het invullen van documenten van scholen. De start van het schooljaar. En documenten van de groeipakketten. Bv. COVID 19-toeslagen, of een aanmelding van een sociale toeslag. Dat zijn te moeilijke documenten. [...] De COVID-19-toeslag is voor mensen die loonsverlies hebben geleden. Zij kunnen 3x €40 per kind krijgen, extra op hun groeipakket. Ze moeten dan al loonfiches verzamelen van de eerste zes maanden van het jaar, ze allemaal, van de vader en moeder. Dat is administratief allemaal redelijk veel voor de mensen. En dan moet je achterhalen wie de uitbetaler is van het groeipakket. Dat is toch complex (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Bovendien is het realiseren van de rechtentoekenning voor bepaalde initiatieven geen eenmalige actie. Zo wil men, bijvoorbeeld, gezinnen informeren over het recht dat zij hebben over de vrijetijdspas. Maar deze pas moet jaarlijks vernieuwd worden, wat door bepaalde gezinnen niet gebeurt.

Verder gaand op dit voorbeeld, sprak de meerderheid van de gezinnen zich positief uit over de vrijetijdspas (zie 6.2). Gezin A kan hier nog steeds gebruik van maken, en doet dit ook. Gezin B gebruikte de

vrijtijdspas in het verleden, maar vermelden dat hun totale gezinsinkomen vandaag net te hoog ligt op hier nog beroep op te kunnen doen. Dit gezin lijkt het voorbeeld te zijn van een kwetsbaar gezin dat net uit de boot blijkt te vallen: hun equivalent inkomen ligt juist onder de armoedegrens, en zij slagen er, bijvoorbeeld, niet in om maandelijks een klein bedrag te sparen.

Ondersteuning lokale tewerkstelling

Een sleutelgebeurtenis die voor gezin C het verschil maakte, is het moment dat beide ouders als zelfstandige gingen werken. Voor de moeder startte dit drie jaar geleden, de vader werkt ondertussen reeds twee jaar als zelfstandige. Het opstarten van een eigen zaak is niet evident, vertelt de moeder. Dankzij de ondersteuning van vzw Markant, een organisatie die ondernemende vrouwen samenbrengt, kon zij een locatie vinden in Vilvoorde om een winkel te openen.

“Je hebt zo’n club in Vilvoorde. Eén iemand, [Naam coördinator], ze stuurt me vaak een bericht. Dat is een vrouwengroep in Vilvoorde die zorgen voor activiteiten voor alles en nog wat. Voor zelfstandigen. Dat is degene die mij nu bijvoorbeeld meegeholpen heeft om een winkel te vinden in Vilvoorde zelf (Persoonlijke communicatie gezin, 13 augustus 2020)”.

De moeder noemt de coördinator bij naam, en licht toe dat ze regelmatig berichten krijgt van deze persoon om deel te nemen aan allerlei activiteiten. Vzw Markant startte in Vilvoorde de diverse vrouwen-groep ‘The Vilvettes’ op, met steun van de Vlaamse Overheid. Diezelfde projectcoördinator werkt ook bij vzw Broeilab, een organisatie die starters en eigenaars van leegstaande panden in Vilvoorde samenbrengt.

Het belang van een sterk sociaal netwerk

Ook de bevroegde gezinnen in Vilvoorde bespreken allen de meerwaarde van een sterk sociaal netwerk. Het netwerk dat zij opbouwden, verschilt. Voor gezin A en C zijn het vooral de familie en burens die hen ondersteunen door de kinderen regelmatig op te vangen, of een uitlaatklep betekenen voor de moeder. Gezin C voegt daarnaast ook expliciet de ouders toe die zij leerde kennen in de school van haar kinderen.

“Die school voelt heel familiaal aan. We komen met de ouders één keer per maand samen voor koffie. We zitten allemaal in een WhatsAppgroep en hebben elkaars nummers (Persoonlijke communicatie gezin, mei 2020)”.

Voor gezin B zijn het eveneens de burens, maar ook een grote etnisch-culturele gemeenschap waarin zij hun sociale contacten vinden. Gezin D bespreekt ook voornamelijk de familie en gemeenschap als de belangrijkste actoren in hun sociaal netwerk. De moeder engageert zich daarnaast actief in de vrouwengemeenschap van hun kerk.

Geen lokaal loket kinderopvang

Het vinden van een gepast kinderopvanginitiatief bleek voor enkele bevroegde ouders een complexe zoektocht. Voor de moeder van het gezin A was opvang echter broodnodig, zij heeft zeven kinderen en combineert deze zorg met een voltijdse job.

“Voor mijn drie jongste kindjes heb ik gekozen voor een onthaalmoeder. Dat is een vriendin van mij. Dat was mijn voorwaarde: ‘t is bij haar of bij niemand. Ik heb het moeilijk met scholen en crèches. [...] Ik heb het moeilijk om opvang te vinden, vooral in de vakanties ook. De plaatsen zijn beperkt. Je moet ‘s morgens heel vroeg opstaan om een plaats te hebben. En je hebt ook zo kleine groepjes zoals die van Drie Fonteinen. Dat ga ik niet doen, want dat gaat van 3-12 jaar en die zijn allemaal gemengd. Het gaat om een capaciteit van 320 kindjes. Ik vind dat enorm. Kleine

groepjes wil ik wel. Bonanza heb je, een speelplein van 3-5 jaar, dat is maximum 30 kindjes. Dat heb ik altijd gedaan (Persoonlijke communicatie gezin, mei 2020)”.

Gezin B vond een onthaalmoeder doordat de verpleegkundigen van Kind en Gezin haar doorverwezen naar Felies. Op die manier vond ze het evenwicht tussen haar professionele- en gezinsleven. Niettemin merkt ze op dat er meer activiteiten in de schoolvakanties mogen doorgaan in Vilvoorde. Net zoals gezin A is ook deze moeder van mening dat er onvoldoende activiteiten zijn voor jonge kinderen, zeker wanneer je opvang zoekt in kleinere groepen.

“Ik vond kinderopvang via Felies. Kind en Gezin heeft me naar hen doorverwezen. Ik kon me daar inschrijven en kreeg eigenlijk wel nog snel plaats. Ze houden wel rekening waar en of je werkt. Anders sta je in een wachtrij, en die wachtrij is wel groot. Maar als je voorlegt dat je nu begint te werken en het dringend nodig hebt, dan zijn ze klaar om je te helpen (Persoonlijke communicatie gezin, mei 2020)”.

Vilvoorde beschikt over verschillende kinderopvanginitiatieven (zie 6.2). Niettemin wordt daarbij de laagdrempeligheid in vraag gesteld. Felies, een dienst die een dertigtal onthaalouders ondersteunt, is bijvoorbeeld enkel telefonisch beschikbaar op dinsdag- en woensdagvoormiddag. De meest voorkomende vragen die het Huis van het Kind krijgen gaan dan ook over kinderopvang, en hoe ouders zich kunnen inschrijven.

In Vilvoorde is er nood aan extra kinderopvangplaatsen, specifiek ook plaatsen die flexibiliteit inbouwen voor kwetsbare ouders. Dit tekort wordt ook bevestigd in het nieuwe bestuursakkoord waarin het stadsbestuur benadrukt hierop te willen inzetten. Dat is nodig, omdat dit tekort zich ook uit in opvanginitiatieven die initieel dienen als ‘crisisopvang’. Pomato, bijvoorbeeld, is een inkomensgerelateerd kinderopvanginitiatief dat zich richt op alleenstaande ouders met een laag inkomen. Maar ook hier is er een wachtlijst waardoor deze ‘crisisopvang’ in praktijk niet erg flexibel kan worden ingezet.

Een bevroegde actor uit zich daarnaast kritisch over de afstemming tussen de verschillende crèches om doorstroming mogelijk te maken. Algemeen klinkt de nood aan een lokaal loket kinderopvang. Dit loket is interessant om op efficiënte wijze de kinderopvangplaatsen in te vullen, en kan een sterke basis bieden om statistieken te verzamelen over het vraag en aanbod.

“Er is nooit een lokaal loket kinderopvang geweest in Vilvoorde. Iedereen schrijft, om het even welke manier, zich in. Daar zijn geen regeltjes over. Dat hoort los van elkaar. Ouders kunnen zich op drie kinderdagverblijven aanmelden, en die bezetten plekken. Er is een tekort aan kinderopvangplaatsen, dus ze hebben wel baat bij het afstemmen van de plaatsen. En ik denk dat het voor het beleid heel interessant is om achterliggende data te gebruiken wat de noden zijn. Welke gezinnen vangen we op? Hoeveel vangen we op van andere gemeenten? Hoe zit het met kwetsbare gezinnen? [...] Als we plots geen kwetsbare gezinnen krijgen, dan hebben we een probleem. Want dan vinden ze hun weg niet naar de kinderopvang. Dan moeten we daarop inzetten. En daar hebben we nu geen zicht op (Persoonlijke communicatie actor, september 2020).”

Vooraleer men het lokaal loket wil opstarten, is het heropstarten van het lokaal overleg rond kinderopvang echter noodzakelijk. De COVID-19-crisis bood een extra impuls om dit overleg opnieuw op te starten aangezien deze voordien stillag. Het samenbrengen van de lokale private en publieke partners is essentieel om een gedragenheid te creëren voor een lokaal loket.

“Het LOK [Lokaal overleg kinderopvang] lag stil. Maar als we willen groeien naar een lokaal loket kinderopvang is dit wel nodig. Dan moet de gedragenheid groot genoeg zijn. Dan moeten er genoeg partners aan boord zijn. Er zijn nog genoeg privé-initiatieven die niet mee zijn daarin, dan moet ik daarop bezoek. Om de voordelen van het LOK uit te leggen. En uitleggen dat we naar een lokaal loket gaan streven. Als ze daar iets mee in willen vertellen, worden ze verwacht op die vergaderingen (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Geen fysiek Huis van het Kind

Vilvoorde beschikt niet over een fysiek Huis van het Kind. Zoals besproken in 6.2 kunnen ouders afwisselend van 11 tot 12 uur terecht met hun vragen over opvoedingsondersteuning, kinderopvang, kraamzorg, onderwijs, e.d. in de vier peuterspeelpunten in Houtem, op het Kassei, in Far-West en in het centrum van Vilvoorde. Deze werkwijze heeft voor- en nadelen. Het voordeel is dat het Huis van het Kind op die manier dichterbij de burger komt, en vaak beter bereikbaar is voor bepaalde doelgroepen. Maar of dit automatisch een laagdrempelige dienstverlening impliceert, is niet het geval. In Houtem bevindt zich, bijvoorbeeld, een antennepunt. Naast een groot aanbod van sociale woningen heeft de wijk ook een slechte verbinding van openbaar vervoer naar het centrum. Het voorzien van een antennepunt in deze wijk kan dus voordelen bieden, indien er genoeg aandacht uitgaat naar toegankelijkheid en laagdrempeligheid. Dat is vandaag niet het geval.

“In Houtem kozen ze voor een lokaal dienstencentrum die aan de rand van de wijk ligt. Dat is een oude pastorie, een mooi gebouw. Maar een trap... Eerst vijf treden omhoog, dan een gesloten deur en dan nog een trap naar boven. En dat is niet handig met een Maxi-Cosi, zo simpel is het. En een gesloten deur... Dat is een drempel (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Ook over de andere locaties hebben de lokale actoren bedenkingen. In het lokaal van het antennepunt van Far-West moet de KOALA-medewerker steeds plaats ruimen voor bijvoorbeeld activiteiten voor senioren en taallessen. Ook in Houtem delen ze het lokaal met een leerkracht. Door een tekort aan infrastructuur is er momenteel echter geen vooruitzicht op dit vlak.

“Dus dat betekent dat ik daar elke week verhuis. Elke week moet ik alles uit dat lokaal halen. Als er iemand jarig is, kan ik er geen vlagjes ophangen. Je bent op bezoek bij iemand, dat is niet van jou. [...] Maar veel opties zijn er niet. Het is niet dat er een reeks leegstaande gebouwen staan. Ik heb al vaak gezegd dat je in woonwijken een klein huisje zou moeten hebben tussen de huizen. Waar boven bijvoorbeeld Kind en Gezin kan wegen en meten. Dat zou ideaal zijn (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

De link met Kind en Gezin maken zou daarbij een meerwaarde kunnen bieden. De bevroegde ouders klinken allen positief over hun ervaring met het consultatiebureau en de huisbezoeken. Gezin A vermeldt nog steeds een goede band te hebben met een medewerkster van Kind en Gezin, voor gezin B betekende het een toeleiding naar meer informatie over opvangmogelijkheden. Een verpleegkundige van Kind en Gezin verwees hen door naar Felies, waar ze een onthaalmoeder vond.

Een laatste kritische noot over de huidige antennepunten is dat de aansluiting met de peuterspeelpunten ouders de indruk kan geven dat het Huis van het Kind enkel vragen beantwoordt over opvoedingsondersteuning van peuters. Dat ouders slechts één uur per week in deze vier punten terecht kunnen met hun vragen is ook beperkt laagdrempelig. Bijgevolg klinkt een steeds terugkerende reactie bij de

lokale actoren dat er nood is aan één fysiek Huis van het Kind, of zorgen voor meer kwaliteitsvol aanbod in de huidige antennepunten.

“Ik heb het gevoel dat je beter investeert in één fysiek Huis, dat kwaliteitsvol is. Bijvoorbeeld eentje in het centrum waarvan mensen weten ‘daar is een Huis van het Kind, dat is iets betrouwbaars en kwaliteitsvol, ik herken het logo en ik weet waar dat voor staat’. Daarna kan je je tentakels elders opmaken (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Personeelsverloop

Het duurzaam engagement van personen in het stadsbestuur, lokale verenigingen of initiatieven omtrent kwetsbare gezinnen is essentieel om lokale armoedebestrijding continu te doen verlopen. Zoals we eerder zagen in Boom werkten de drie bevroegde lokale actoren reeds enkele jaren op het terrein van armoedebestrijding, waardoor ze kennis van zaken hebben en gekende personen zijn om aan te spreken hieromtrent. In Vilvoorde is die continuïteit minder het geval, en wordt meermaals gesignaleerd door de bevroegde actoren.

Wegvallen van personeel betekent dat de taken doorgeschoven worden naar de collega's. In het Huis van het Kind heeft men bijvoorbeeld al bijna een jaar geen coördinator, en vallen de verantwoordelijkheden in de schoot van de KOALA-medewerker.

“Het personeelsverloop is gigantisch geweest, maar de laatste twee jaar is daar wel stabiliteit gekomen. Door dat personeelsverloop was het moeilijk om structureel iets uit te bouwen. Die invloed was ook groot: er is geen vaste pool van mensen die het in handen houdt en die het bewaakt en het trekt [...] Dat is ook moeilijk als je begint met een job die draait rond armoedebeleid. Mijn collega's en ik moeten veel tijd steken in het uitzoeken van wat er in het verleden juist gebeurd is: wat kunnen we daar nog van gebruiken? Wat is belangrijk? Wat is er met partners gebeurd? Wat een heel moeilijke startpositie is (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Zoals eerder besproken in 6.1 stelde het stadsbestuur een halftijdse coördinator aan om het armoedebeleidsplan van de vorige legislatuur op te volgen, en om projecten hiervan verder uit te werken. Maar ook deze persoon viel uit en werd niet vervangen. Ook de andere bevroegde actoren bevestigen het probleem van personeelsverloop in Vilvoorde. De implicaties hiervan zien we in verschillende initiatieven die door middenveldorganisaties opgezet en uitgevoerd werden over de jaren heen. Het was bijvoorbeeld (W)arm-kracht vzw die de trekker was in het ontwikkelen van een speltheek.

“Door de vele personeelwissels in de stad zijn ze [(W)arm-kracht vzw] dikwijls in de bres gesprongen om dingen draaiende te houden. De speltheek, pamperbank, rap op stap kantoor, ... Dingen die bij veel andere gemeenten door de stad of door het Huis gecoördineerd worden. Die zitten bij (W)arm-kracht omdat er niemand in de stad was om dat te coördineren. We zijn hen daar dankbaar voor, maar ze blijven een vzw zonder professionele krachten (Persoonlijke communicatie, actor 2020).”

Spanningsveld bottom-up en top-down beweging

De armoedeverenigingen in Vilvoorde dienen enerzijds als antennepunt om kwetsbare gezinnen te detecteren en verder te helpen, maar gaan anderzijds ook actief aan de slag door initiatieven en projecten op te zetten. (W)arm-kracht vzw speelde, bijvoorbeeld, een belangrijke rol in het opzetten van de speltheek. Maar de vraag treedt dan op of de Stad bepaalde initiatieven moet leiden, of dat de

armoedevereniging dit moet doen. Dit laatste kan namelijk een drempel betekenen voor gezinnen die (W)arm-kracht amper of niet kennen.

“Er zijn gezinnen die niet aangesloten zijn bij (W)arm-kracht, en die dat als drempel ervaren, of die weten dat (W)arm-kracht een armoedevereniging is en dan is dat een drempel van ‘dit is voor arme mensen’. Ik wil de speltheek liever in het centrum, met het logo van het Huis van het Kind erop (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Niettemin zijn het deze armoedeverenigingen die personen op de radar kunnen brengen, personen die door de mazen van het net vallen. Zoals vermeld in 6.2 werkt (W)arm-kracht vzw met een kaarten-systeem, die doorverwijzing vanuit het OCMW, CAW, scholen, Kind en Gezin, e.d. mogelijk maakt. Opmerkelijk is de uitspraak die gedaan wordt over de doelgroep die men bereikt via dit kaartsysteem: het gaat niet enkel om de ‘meest kwetsbaren die het OCMW bereikt’, het gaat ook om personen die net niet door de welzijnsdiensten worden ondersteund en moeilijkheden ondervinden het hoofd boven water te houden. De afbakening van kwetsbare gezinnen is voor (W)arm-kracht vzw minder strikt, waarbij er aandacht uitgaat naar formele en informele criteria.

“Dan weten wij ook ‘de mensen die worden doorverwezen voor voedselbedeling vanuit het OCMW, hebben het wel nodig’. Er zullen er nog zijn die uit de boot vallen, hé. We moeten eerlijk zijn, mensen die naar (W)arm-kracht komen en na de voedselbedeling blijven plakken en participeren in standjes houden, zijn meestal mensen die voor het OCMW uit de boot vallen. In die manier dat ze net vijf euro te veel hebben voor wat het nationaal budget zegt ‘je krijgt geen leefloon’; Het zijn vooral die mensen die wij opvangen, en die bij ons een voedselpakket krijgen (Persoonlijke communicatie actor, augustus 2020)”.

Een deelnemend gezin getuigde over de meerwaarde van zulk een initiatief. Gezin D sprak over ‘tokens’ die ze ontvingen van het OCMW om bij een lokale armoedevereniging kleding te gaan ophalen. Beide ouders waren op dat moment werkloos, en toonden zich dankbaar voor elk initiatief dat hen vooruithielp. Eens de moeder een job vond, zag het gezin dit niet meer als noodzakelijk.

Tot slot vinden we ook een zekere spanning terug tussen het middenveld en het lokaal bestuur op vlak van infrastructuur. Niet enkel het Huis van het Kind of de peuterpunten vinden niet al te gemakkelijk de meest geschikte locatie. Ook armoedeverenigingen getuigen dat het moeilijk is om een locatie te vinden in Vilvoorde. (W)arm-kracht vzw beschikt enkel over een lokaal in het lokaal dienstencentrum, maar heeft geen vaste locatie om bijvoorbeeld diepvriezers te plaatsen. Na dit meermaals te hebben aangekaart bij het stadsbestuur, blijft een reactie uit. Ook armoedevereniging Zee Na Es zaten initieel in een dienstencentrum, totdat ze in 2018 eindelijk een eigen gebouw vonden voor de stockage en tweedehandswinkel.

Multidimensionele dynamiek vergt een veelzijdige aanpak

Zoals eerder besproken in Hoofdstuk 2 krijgen kwetsbare gezinnen te maken met uitsluitingen op verschillende levensdomeinen, waardoor ze vaak beroep moeten doen op meerdere diensten. Deze multiproblematiek kwam meermaals ter sprake, bijvoorbeeld ook wanneer het ging over de peuterspeelpunten en het Huis van het Kind.

“Ik monitor of er een kind komt, en wie er komt. Maar een kind dat komt is niet ‘één kind’. Ik heb een moeder die illegaal is, dat is multiproblematiek he. Die zit bij een maatschappelijk werker. We moeten die ondersteunen op vlak van voeding, kleding via (W)arm-kracht vzw, onderwijs, ... het hele pakket (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Zoals in Boom en Hasselt besproken, is ook in Vilvoorde de doorverwijzing een essentieel element om een geïntegreerde aanpak mogelijk te maken. Op die manier kan een antwoord geboden worden aan hulpvragen met verschillende noden, die kenmerkend zijn voor kwetsbare gezinnen. In Vilvoorde zien we echter dat lokale actoren er niet altijd in slagen om een overzicht te behouden van bestaande initiatieven of voorzieningen.

“We verwijzen maar door naar de diensten die we kennen en weten. Kind en Gezin, Eén gezin één plan (1G1P), OCMW, CAW, ... Als het niet bekend geraakt, is het moeilijk hé. Onlangs nog een vraag van Domino, een organisatie die jeugd op vangt, ineens kregen we van hen de vraag of ze een familie mochten doorsturen. Maar voordien kende ik die niet (Persoonlijke communicatie actor, augustus 2020)”.

Opvallend daarnaast is de aandacht die in Vilvoorde uitgaat naar initiatieven rond geïntegreerde gezinsondersteuning, bijvoorbeeld via het G.O.M.-team waarbij gezinsbegeleiders individuele gezinsondersteuning voorzien (zie 6.2). Het gaat echter om een beperkt team van drie gezinscoaches, en er vond (nog) geen wetenschappelijke evaluatie plaats van de impact van deze werking. Andere inspirerende voorbeelden van gezinsondersteuners vinden we in Mechelen met het Go-team³⁰ en het MISSION project in Kortrijk³¹.

Om een geïntegreerde aanpak voor kwetsbare gezinnen mogelijk te maken, is het essentieel dat men een overzicht heeft van het lokale hulp- en dienstverleningsaanbod. Het samenbrengen van de verscheidene welzijnsactoren om uitwisseling en netwerking mogelijk te maken is daarbij een opstap. Pogingen om meerdere diensten samen te brengen rond armoede kwamen, volgens een bevroegde lokale actor, de voorbije vijf jaar slechts zelden voor.

“Bij mijn weten is dat één keer gebeurd, dat we met 20-25 personen rond tafel zaten maar daar is niets uitgegroeid. Nu al 2 of 3 jaar geleden. Dat was er, maar daar werd niets mee gedaan. Er was een babbel van de burgemeester, een babbel van de OCMW-voorzitter, ... Maar buiten een papieren verslag... Samenwerking tussen (W)arm-kracht vzw en Kind en Gezin is daar wel ontstaan, en samenwerking met de stad is wel wat nauwer geworden. Waarom ze het hebben afgeschaft, weet ik niet (Persoonlijke communicatie actor, augustus 2020)”.

Het leren kennen van het lokale welzijnslandschap gebeurde voor deze lokale actor voornamelijk via het bijwonen van bepaalde overlegstructuren. Maar een overlegstructuur rond structurele lokale armoedebestrijding blijft uit.

³⁰ Mechelen organiseerde een samenwerking tussen de sociale dienst van het OCMW, de dienst ‘Jeugd en Gezin’ van de politie, de scholen en Kind en Gezin. Op die manier tracht een zorgvuldig samengesteld team van gezinsondersteuners samen te werken met de andere partners om kwetsbare gezinnen op de radar te krijgen. Via een integrale en intensieve, aanklappende en langdurige begeleiding gaan de gezinsondersteuners de sociale uitsluiting tegen. Uit een studie van Storms (2019) blijkt deze werkwijze aan te slaan: bijna alle gezinnen zagen na een periode van begeleiding hun leefsituatie verbeteren. Meer informatie over het gezinsondersteuningsteam (of Go-team) van Mechelen via www.mechelen.be/gezinsondersteuning-go-team

³¹ In Kortrijk werken het OCMW, Kind en Gezin, VDAB, Universiteit Antwerpen en de hogescholen VIVES en Howest samen rond het MISSION project. Om een methodiek van ‘outreaching casemanagement’ te ontwikkelen, werden casemanagers aangeworven die een vast aanspreekpunt vormen voor het gezin. Hierdoor moet het gezin niet meer aankloppen bij verschillende instanties, maar komt het initiatief van de casemanager die zeer proactief te werk gaat, bijvoorbeeld via huisbezoeken of via het versturen van berichten via WhatsApp. Uit de analyse bleek dat outreachend werken met casemanagers gezinnen helpt bij het navigeren in het kluwen van lokale hulpverlening (Van Lancker et al., 2020). Meer informatie via: www.kortrijk.be/mission

Gebrek aan een structureel kader

In Vilvoorde is het geen evidente opgave om armoede als prioritair op de beleidsagenda te plaatsen, noch om lokale partners rond de tafel te brengen om dit te bespreken. Ook in Vilvoorde is men ervan bewust dat het niet enkel, bijvoorbeeld, de Dienst Sociale Zaken van de Stad Vilvoorde moet werken rond de meest kwetsbaren, zeker niet als men structureel deze kwetsbaarheid wil aanpakken.

“Ik heb het gevoel dat als je spreekt rond ‘we moeten samenwerken rond armoede’... Op de een of andere manier beland je altijd rond de tafel met mensen die al rond armoede werken. Dat is zinvol, maar zo bereik je niets. Want de problemen die altijd naar boven komen zoals huisvesting, moeilijk toegankelijke diensten, taalachterstand, moeilijk toegankelijke arbeidsmarkt, ... Die krijg je niet opgelost door rond de tafel te zitten met enkel de CAW’s en vzw’s. Die gaan niet zorgen voor meer sociale huisvesting, niet zorgen voor meer subsidies en premies voor de meest kwetsbaren. Met hen moet je niet aan tafel zitten voor de meest structurele oplossingen (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Ook hier treedt dan de vraag op: wie breng je rond tafel? Hoewel er een zekere bereidheid is vanuit de verschillende diensten en lokale actoren om hieromtrent te werken, toch werd er, over de jaren heen, niet altijd even sterk samengewerkt.

“Interne communicatie en samenwerking tussen de verschillende stadsdiensten onderling, dat kan beter. Zeker als het gaat over armoede. Maar zo los je niets op. Eigenlijk moet er geen aparte medewerker ‘armoede’ moeten zijn, dat moet gedragen worden door alle stadsdiensten. Een dienst huisvesting moet evengoed oog hebben voor de armoedeproblematiek. Elke dienst moet ermee bezig zijn. Dat is toch nu toe niet mijn aanvoelen. Of ze zijn er wel mee bezig, maar dan naast elkaar. Waardoor je in situaties terecht komt ‘van ah, die doen ook iets zinvol’ maar dan weten we dat niet (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Dit gebrek aan structurele interne samenwerking komt naar voren wanneer het, bijvoorbeeld, gaat over de vrijetijdspas. Deze pas kan door personen met een verhoogde tegemoetkoming aangevraagd worden bij het Sociaal Huis en zorgt voor kortingen voor sport- en vrijetijdsactiviteiten. Momenteel werkt de Stad aan een hervorming naar de ‘Vilvoordepas’, inzettend op automatische rechtentoekenning. Volgens een actor is er onvoldoende afstemming tussen de betrokken diensten en de (private of publieke) verenigingen. De complexiteit schuilt erin dat men niet automatisch tegemoetkomt in de aanbodzijde: het zijn de clubs en verenigingen die een aanvraag moeten indienen om een tegemoetkoming te krijgen voor elk aangesloten kind met een vrijetijdspas. Deze werkwijze zorgt ervoor dat verschillende private verenigingen niet aansluiten in dit systeem waardoor het Sociaal Huis zelf proactief de verenigingen moet sensibiliseren om dit toch te doen.

Het formaliseren van de lokale armoedebestrijding in Vilvoorde in een armoedebeleidsplan is daarnaast geen evidente zaak. In 2014 werd een plan opgesteld (zie 6.1) rond kinderarmoede, maar in feite gaat het hier om een overzicht van bestaande initiatieven, eerder dan over een concrete visie. Dit plan werd bovendien ook slechts met enkele actoren ontwikkeld, waardoor de gedragenheid in het middenveld niet groot was. Een actor getuigt gefrustreerd over de pogingen die hij samen met andere diensten ondernam om een concreet plan onder ogen te komen.

“Er is geen armoedeplan. In 2018, in de vorige verkiezingen, hebben we een groepje gevormd met Samenlevingsopbouw Riso, en met de huurdersunie, en (W)arm-kracht. Daar hebben we gezegd ‘ge hebt een beleid moeten uitschrijven, geef ons dat plan’. Ik wacht er nog op. Normaal gezien moeten

ze nu een nieuw armoedebeleidsplan uitschrijven voor de komende zes jaar. Dat had moeten klaar zijn in december 2019. Maar ik wacht nog altijd (Persoonlijke communicatie, augustus 2020)”.

(W)arm-kracht vzw richtte mee, op initiatief van Samenlevingsopbouw Riso, een werkgroep op, specifiek met de vraag waar het armoedebeleidsplan blijft. Elke organisatie wacht namelijk op een armoedeplan. De Huurdersunie, maar ook Samenlevingsopbouw Riso, ijveren ervoor dat het stadsbestuur meer middelen besteedt aan het investeren in en vernieuwen van sociale woningen en het inkrimpen van de wachtlijsten voor een sociale woning.

Het netwerk van het Huis van het Kind komt op regelmatige basis samen, maar ook hier klinkt een bevroegde lokale actor kritisch.

“Het charter van het Huis is getekend in 2017 door de partners. Maar het blijft een partnerschap van allemaal losse dingen, dat is geen vast brok. Het engagement zit erin van ‘ik kom naar de vergadering’, maar dat is voor mij niet voldoende. Een netwerk betekent dat je elkaar vaker ziet. Dat je samen engagementen aangaat. En dat is hier niet het geval (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

“We zijn, denk ik, al vaak blijven hangen in de eerste fase. De detectie van wat de problemen zijn, de moeilijkheden op het terrein. Ik denk dat het aan ons, als stad, als sociaal huis, is om te proberen zeggen van ‘dit zijn de problemen, dit gaan we als stad vooropstellen als streefdoel’. Want je gaat de problemen nooit als lokaal bestuur alleen oplossen (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Algemeen wordt gewezen op een gebrek aan structurele maatregelen. Er is een consensus dat men sterker moet inzetten op afstemming en cohesie van reeds bestaande initiatieven en voorzieningen. De verscheidenheid aan organisaties, het verloop in personeel en het veelzijdige aanbod aan initiatieven, maken dat eenheid in draagvlak zoek is. Niet enkel, zoals eerder besproken, voor het opzetten van een lokaal loket kinderopvang. Ook voor het opzetten van een lokaal netwerk rond armoedebestrijding.

“De structurele visie ontbreekt in Vilvoorde. Je hebt gedragenheid nodig. Als je als lokale stakeholder, bestuur of medewerker niet overtuigd bent van wat er aan de gang is in de stad, dan kan je beleidsplannen blijven uitschrijven maar dan geraak je niet vooruit. De ogen worden niet persé gesloten, maar iedereen aan tafel moet overtuigd zijn dat er een noodzaak is (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Positieve blik vooruit

De kritische kijk op de structurele aanpak van armoedebestrijding in Vilvoorde eindigt meermaals met een positieve noot, namelijk dat er vandaag veel beweegt om breed te werken rond armoede. Momenteel werkt men aan een regieplan Wonen-Welzijn om doorverwijzing en opvolging tussen het Loket Wonen en het OCMW Vilvoorde meer optimaal te doen verlopen. Daarnaast werkt CEDES samen met onder meer het Sociaal Huis, het Zorgbedrijf en lokale dienstencentra, CAW en armoede-organisaties om een stedelijk regieplan voedselbedeling te ontwikkelen. Een andere positieve evolutie op vlak van beleid is deze van het lokaal overleg kinderopvang, waarbij men meer inzet om private en publieke opvanginitiatieven samen te brengen om een draagvlak te ontwikkelen voor een lokaal loket kinderopvang. Ook op het terrein zien we recente nieuwe ontwikkelingen, zoals de opening van het Huis van het Kind in het centrum van Vilvoorde in 2020.

Impact van corona

Hoewel COVID-19 geen deel uitmaakte van de topiclijst, ging het onvermijdelijk ook hierover. De interviews met de gezinnen vonden plaats net voor of tijdens de pandemie, waardoor enkele gezinnen hun bezorgdheden uitdrukten. Gezin C was erg bezorgd om haar kinderen terug naar school te sturen op het einde van het schooljaar 2019-2020, en klinkt ook ongerust over de toekomst. Gezin B uitte zich enerzijds bezorgd om het onderwijs van haar kinderen, maar anderzijds ook over haar eigen arbeidsmarktpositie. Als poetsvrouw gaat zij langs bij particulieren, maar zelf nu haar bedrijf maatregelen nam zijn er veel klanten die wegblijven.

Ook de lokale actoren spreken over een impact van COVID-19, vooral als het gaat over kwetsbare gezinnen met jonge kinderen die extra ondersteuning nodig hadden. Zo zag men een toename in vraag voor voedselpakketten, maar het bleek complexer om de voedselbedeling te kunnen organiseren.

“Voor corona hadden we 52 families, nu hebben we 171 families voor 503 personen. Dat blijft groeien. Maar de bakken blijven de bakken (Persoonlijke communicatie actor, oktober 2020)”.

Ook de Stad Vilvoorde schonk aandacht aan thuisbezorgde voedselpakketten. Omdat (W)arm-kracht vzw geen eigen locatie heeft, maar beschikt over een lokaal in het lokaal dienstencentrum, waren ze genoodzaakt de voedselbedeling tijdelijk op een andere locatie te laten doorgaan.

Samenvattend

Vilvoorde legde over de jaren heen een opvallend traject af. Dan spreken we niet enkel over de bevolkingsgroei of de vergroening van haar bevolking, maar ook over de toename van het aandeel kwetsbare gezinnen. De interviews met een selectie van gezinnen met jonge kinderen bieden inzicht in deze kwetsbaarheid. Drie van de vier bevroegde gezinnen hebben een inkomen onder de armoedegrens. Slechts één gezin, gezin C, ondervond een expliciete verbetering van verschillende levensdomeinen doordat zowel de vader als de moeder zelfstandig aan de slag gingen wat voor beiden een stijging van het inkomen betekende. Deze transitie ging voor de moeder gepaard met een ondersteuning van een lokale vereniging die zich inzet voor ondernemende vrouwen. Voor gezin A was het vinden van een gepaste kinderopvang via Kind en Gezin de sleutelgebeurtenis voor de moeder om voltijds aan het werk te gaan. Ook voor gezin B was Kind en Gezin een laagdrempelig antennepunt die hen navigeerde naar kinderopvang. Tot slot heeft gezin D een specifiek kwetsbaar profiel doordat de vader ongedocumenteerd is en daardoor geen toegang vindt tot de arbeidsmarkt. Het informeel sociaal netwerk vanuit de etnisch-culturele gemeenschap zorgt voor sociale ondersteuning, het OCMW leidde hen naar een armoedevereniging die materiële ondersteuning aanbood.

Om kwetsbare gezinnen te ondersteunen, formuleerde het stadsbestuur enkele ambitieuze doelstellingen, bijvoorbeeld in het strategisch meerjarenplan van 2014 en het recent opgesteld bestuursakkoord. Toch worden er op het terrein vraagtekens geplaatst bij deze ambitie.

Ten eerste bestaan er voldoende initiatieven voor kwetsbare gezinnen met jonge kinderen. De achilleshiel van deze initiatieven is niet de ontwikkeling, maar de continuïteit en de kwaliteit ervan. Er is een duidelijke nood aan een fysiek Huis van het Kind, en aan het aanbieden en versterken van herkenbare, kwaliteitsvolle en toegankelijke ontmoetingsruimtes voor kwetsbare ouders en kinderen. Ten tweede moet men meer inzetten op afstemming en samenwerking om doorverwijzing mogelijk te maken. Daaraan gekoppeld klinkt er een duidelijke nood voor een lokaal loket kinderopvang. De werking ervan kan enkel optimaal gegarandeerd worden wanneer alle betrokken partners hierin meestappen. Het versterken van het draagvlak is daarbij essentieel. Ten derde stellen we vast dat gezien de multidimensionale dynamiek van kwetsbare gezinnen een veelzijdige aanpak vereist, en er nood is aan een organisatie-overstijgend overleg om dit te bewerkstelligen. Deze nood zien we in een gebrek aan een lokaal overleg rond kinderopvang, maar ook door een gebrek aan engagement binnen het netwerk dat zich nu situeert rond het Huis van het Kind. Ook een platform of netwerk rond structurele armoedebestrijding, waar alle betrokken voorzieningen rond de tafel zitten en de krachten bundelen, is er in Vilvoorde niet.

Niettemin klinken alle bevroegde actoren optimistisch over de toekomst. Hoewel het personeelsverloop de overdracht en onderhoud van bepaalde initiatieven en projecten vermoeilijkte, hebben de lokale actoren het gevoel dat er vandaag, mede gestuurd door de coronapandemie, extra aandacht uitgaat naar de lokale armoedebestrijding. We zien positieve evoluties op het terrein, zoals het Huis van het Kind in het centrum. Maar ook beleidsmatig werkt men onder meer aan een regieplan Wonen-Welzijn, een regieplan rond voedselbedeling en het heropstarten van het lokaal overleg kinderopvang.

Hoofdstuk 7

Lokeren

1 Cijfers en beleid

Zoals vermeld in Hoofdstuk 2 zag Lokeren het kansarmoedecijfer van haar gemeente over de jaren heen gestaag stijgen. Terwijl in 2001 er 7,0% van de gezinnen met kinderen tussen 0 en 3 jaar in kansarmoede leefden, is dat cijfer ondertussen zo goed als verdubbeld tot 13,6% in 2019. Cijfers van Kind en Gezin (2020b) tonen daarnaast een sterk verschil in kansarmoede wanneer we focussen op herkomst. De kansarmoede-index bij kinderen met een moeder van niet-Belgische origine (28,1%) ligt in 2019 opmerkelijk hoger in vergelijking met kinderen met een moeder van Belgische origine (6,6%). De kansarmoedecriteria die het meest voorkomen bij de gezinnen in Lokeren in 2019 zijn het opleidingsniveau (82,8%), het inkomen (70,4%) en de tewerkstelling (68,3%)(Kind en Gezin, 2020b).

Andere kerncijfers over de kwetsbaarheid in de stad Lokeren vinden we in het jaarverslag van OCMW Lokeren (2018), de Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor (2018a) en via de online tool Provincies.in.cijfers.be (2020). Het gaat onder meer over enkele gekende kwetsbare doelgroepen, o.a. leefloongerechtigden, personen met een verhoogde tegemoetkoming, personen die beroep doen op schuldhelpverlening, op voedselbedeling, en personen die nood hebben aan een sociale woning. In 2019 deden gemiddeld 175 Lokeraars per maand een beroep op het leefloon: dat zijn er gemiddeld 4,2 per 1000 inwoners, in Oost-Vlaanderen ligt dat gemiddeld hoger op 6,7 per 1000 inwoners. In 2018 was de grootste groep personen die een leefloon toegekend jong: 26% van de leefloongerechtigden zijn jonger dan 25 jaar. In 2017 beschikken 15,8% van de Lokeraars over een verhoogde tegemoetkoming, in Oost-Vlaanderen zijn dat er 13,9%. In 2018 kwamen meer dan 800 personen bij het OCMW aankloppen voor schuldhelpverlening. 450 gezinnen schuiven maandelijks aan voor een voedselpakket in Lokeren. Op vlak van wonen staan 7% van de Lokeraars in 2019 op een wachtlijst voor sociale huisvesting, voor Oost-Vlaanderen is dat 5,5% (OCMW Lokeren, 2018).

Ook op vlak van beleid zien we enkele verschuivingen. De organisatiestructuur van het stadsbestuur onderging enkele wijzigingen over de jaren heen. De Dienst Welzijn in Lokeren bestaat vandaag uit de cel Samenleving, de cel onthaal en de cel begeleiding van leefloon (het vroegere OCMW). De eerste cel is relatief nieuw en werkt onder meer rond integratie, preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning, het vrijwilligerspunt en onderwijs waartoe ook de brugfiguren behoren. De inkanteling van het OCMW en de Stad Lokeren moet een nauwere samenwerking mogelijk maken.

In 2010 opende EVA-vzw Gezinswelzijn, in opdracht van het stadsbestuur, een infopunt Kinderopvang, dat in 2012 werd omgevormd tot het lokaal loket kinderopvang om uiteindelijk in 2019 hier subsidies voor te ontvangen. EVA-vzw is vandaag nog steeds verantwoordelijk voor de organisatie en coördinatie van het lokaal loket kinderopvang en het lokaal overleg rond kinderopvang.

In 2011 werd de vzw Moazoort opgericht, een armoedevereniging die een laagdrempelige ontmoetingsplaats wil voorzien voor kwetsbare doelgroepen. In 2013 krijgen ze de Vlaamse erkenning als vereniging waar armen het woord nemen. In deze periode lag het overleg tussen de verschillende welzijnsactoren stil, waardoor de Moazoort initiatief nam om de Welzijnsraad opnieuw in gang te zetten. Dit overlegorgaan zit driemaandelijks samen, formuleert beleidsaanbevelingen, en zet recent in op werkgroepen die frequenter willen samenkomen rond een specifiek thema. De adviezen kunnen betrekking hebben

op thema's zoals huisvesting en crisisopvang, toegankelijkheid rechten en premies. Ook de nood aan een armoedebeleidsplan en het uitbouwen van een sociale kruidenier wordt meermaals besproken.

“Met een armoedeplan wordt duidelijk aangegeven waar de Stad op vlak van armoedebestrijding voor staat. Samen met het middenveld en mensen in armoede worden concrete acties uitgewerkt. De politieke acties uit dit plan moeten bijdragen aan het versterken van het individu en de doelgroep (Welzijnsraad Lokeren, 2017)”.

In 2013 kreeg Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen in het kader van de Vlaamse projectoproepen lokale kinderarmoedebestrijding middelen om het project ‘Proactief kinderrechten garanderen’ in Lokeren uit te werken. Dit project richtte zich specifiek op kwetsbare gezinnen die de weg niet vonden in het welzijnslandschap. In het kader van dit project werd een stuurgroep opgericht met enkele lokale actoren zoals de stedelijke dienst Samenleving, het CAW, Kind en Gezin, Centrum voor Opvoedingsondersteuning De Keerkring vzw, en anderen. Nadien werd dit project overgenomen door de Stad Lokeren, werden de middelen bestendig en werd er een parttime medewerker van de Stad aangesteld om dit te coördineren vanuit de Mozaort.

In 2014 nam de stad Lokeren het initiatief om een Huis van het Kind op te starten. In mei 2015 nam de stad Lokeren een nieuwe kinderwelzijnswerker in dienst die de opstart van het samenwerkingsverband Huis van het Kind moest coördineren, alsook het kinderarmoedebeleid. Vanaf 2016 ontving de stad Lokeren middelen vanuit het decreet lokale kinderarmoedebestrijding die verder werden geïntegreerd in een aanvullende dotatie bij het Gemeentefonds. Omdat het kinderarmoedebeleid in Lokeren geïntegreerd is in de werking van het Huis van het Kind worden desbetreffende middelen besteed via het Huis. Het fysieke Huis van het Kind opende officieel in 2018, in een nieuw sport- en jeugdcomplex. Het Huis vormt een samenwerkingsverband tussen de stad en verschillende lokale actoren zoals Kind en Gezin, Eva-vzw Gezinswelzijn en De Keerkring (zie 7.2), en zetelt in verschillende overlegstructuren zoals het lokaal overlegplatform rond onderwijs (LOP), het lokaal overlegplatform kinderopvang (LOK). Initieel organiseerde men ook een netwerk rond het Huis van het Kind, dat nadien werd hervormd naar een partneroverleg 0-3 jaar (zie verder).

In 2014 ontwikkelde het OCMW Lokeren samen met de Stad Lokeren en vzw de Mozaort een vrijetijdspas voor maatschappelijk kwetsbare Lokeraars, met middelen vanuit het federale participatiefonds.

In 2019 lanceerde de Vlaamse Overheid via VVSG de projectoproep ‘Samen de sociale gezondheidsongelijkheid verminderen’. Het Huis van het Kind ontving hiervoor subsidies om kwetsbare zwangere vrouwen individueel en in groep te ondersteunen, medisch op te volgen, en in te zetten op het versterken van het sociale weefsel (zie ook 7.2). In 2019 ontving armoedevereniging Mozaort steun van het Europees Sociaal Fonds (ESF) voor de opstart van een project rond activering. Partners daarbij zijn het sociale economiebedrijf Compaan, het OCMW en Stad Lokeren.

2 Lokale actoren en/of voorzieningen voor gezinnen met kinderen

In Lokeren vinden gezinnen met jonge kinderen voorzieningen voor allerlei specifieke noden. We bespreken kort het Huis van het Kind in Lokeren, de speltheek, het lokaal loket kinderopvang, Eva-vzw Gezinswelzijn, Eén gezin één plan (1G1P) Waas en Dender, de Moazoort, project 'Proactief Kinderrechten garanderen', de Keerkring vzw, de Toevlucht vzw, Horizon vzw, de brugfiguren en de vrijetijdspas.

In 2014 nam de stad Lokeren het initiatief om een **Huis van het Kind** op te starten. Het Huis opende in 2018 de deuren in een sport- en jeugdcomplex. Met de hervorming van de eerstelijnszorg, werd het officieel omgevormd tot het Huis van het Kind Lokeren-Moerbeke. In het Huis zijn enkele lokale partners aanwezig, zoals o.a. een consultatiebureau van Kind en Gezin, een opvoedingsdeskundige van de Keerkring vzw en een gezinsplancoach van 1G1P (zie verder). Ook de babytheek, de pamberbank en de speltheek zijn hier gevestigd. Het Huis werkt, ten eerste, rond preventieve gezondheidszorg door bijvoorbeeld kwetsbare zwangere vrouwen op te volgen en door te stromen naar andere initiatieven zoals o.a. het speelmoment en de pamberbedeling met ontmoeting, de babytheek, de ruilwinkel. Samen met Kind en Gezin, de Gezinsbond, EVA-vzw Gezinswelzijn en andere externe experts organiseert het Huis ook vormingsmomenten rond voeding en hygiëne. Ten tweede werkt het Huis rond opvoedingsondersteuning o.a. via het spreekuur voor ouders met opvoedingsvragen en via vormingen en infomomenten met lokale partners. Enkele concrete initiatieven zijn het voorschools traject, de gezinsplancoach van 1G1P en de samenwerking met middenveldorganisaties. Het voorschools traject zet in op infomomenten rond zindelijkheid, taalwerving, klaswerking en peuterpuberteit. Daarnaast is er één dag per maand een gezinsplancoach aanwezig van 1G1P Dender en Waas (zie verder). Naast een contact met de scholen (o.a. via brugfiguren), legt het Huis ook een link naar de armoedevereniging Moazoort (zie verder) om evenementen rond dit thema te organiseren en een link met de Keerkring vzw (zie verder) via het wekelijkse spreekuur voor ouders met kinderen van 2,5 tot 14 jaar. Dit spreekuur vindt plaats in het Huis van het Kind en de Moazoort. Ten derde zet het Huis zich in om sociale cohesie en ontmoeting te bevorderen. Concreet gaat het om bijvoorbeeld groepsactiviteiten met de sportdienst, de speltheek en/of EVA-vzw Gezinswelzijn, of het wekelijkse speelmoment met een opvoedingsdeskundige van de Keerkring vzw. Ten vierde is het Huis van het Kind in Lokeren betrokken met de Huizen van andere gemeenten, via het lerend netwerk kinderarmoedebestrijding van de provincie Oost-Vlaanderen. In ditzelfde sport- en jeugdcomplex is ook de **speltheek** aanwezig, een uitleendienst met een groot aanbod aan speelgoed. Het zijn niet vrijwilligers maar betaalde werknemers die de organisatie op zich nemen. Er worden o.a. workshops en spelnamiddagen georganiseerd voor kinderen en hun ouders.

EVA-vzw Gezinswelzijn organiseert in opdracht van het stadsbestuur de stedelijke kinderopvang in Lokeren. De vereniging is verantwoordelijk voor de organisatie van het **lokaal loket kinderopvang**. Lokeren beschikt over een fysiek loket, op wandelafstand van het Huis van het Kind, het consultatiebureau van Kind en Gezin en de Speltheek. Hier kunnen alle ouders met kinderen van 0-12 jaar terecht met hun opvangvraag. Behalve op woensdag is het loket elke werkdag beschikbaar van half 9 tot half 5. In Lokeren zijn er 16 opvanginitiatieven en 13 onthaalouders. Het Speelpaleis is een initiatief die bovenop het inkomenstarief extra aandacht schenkt aan kwetsbare gezinnen met een dringende opvangvraag. Patjoepelke zorgt voor buitenschoolse kinderopvang voor schoolgaande kinderen van 2,5 tot 12 jaar.

Eén gezin één plan (1G1P)³² Waas en Dender is een project in kader van ‘Krachtgericht Waas en Dender’ van het Regionaal Welzijnsoverleg (RWO) Waasland. Net zoals in Vilvoorde gaat het om gezinsplan-coaches die gezinnen met kinderen of jongeren veelzijdig ondersteunen, toeleiden en opvolgen. Via dit project investeert men in een snelle en voldoende nabije jeugdhulp. In Lokeren zetelen deze coaches zich in het CLB en het Huis van het Kind (één keer per maand).

De Moazoart³³ is een erkende vereniging waar armen het woord nemen en dient als laagdrempelig ontmoetingshuis voor kwetsbare personen in Lokeren. Middels een warm onthaalpunt en een divers ondersteunings- en activiteiten aanbod werkt de Moazoart rond ontmoeting, vorming, vrije tijd, belangenbehartiging en hulpverlening. Deze armoedevereniging startte in 2011 en opende in 2015 een sociaal restaurant. Ook het sociaal reisbureau Rap Op Stap is hier te vinden. In Lokeren werken er daarnaast ook casemanagers onder het project ‘**Proactief kinderrechten garanderen**’. Eén casemanager begeleidt maximaal drie gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar, en helpt het gezin wegwijs te brengen in de juiste hulp- en dienstverlening. De casemanagers of ‘buddy’s’ zijn ervaringsdeskundigen en vrijwilligers, en worden gecoördineerd door een stadsmedewerker die parttime werkt in de Moazoart.

De Keerkring vzw is een centrum voor opvoedingsondersteuning en voorzien spreekuren in het Huis van het Kind voor ouders met kinderen vanaf 2,5 jaar. **De toevlucht vzw** startte in 2006 in Lokeren met de bedeling van voedselpakketten. Deze vereniging is ook actief in andere gemeenten. In Lokeren verdelen ze voedselpakketten op één avond per maand. Allerlei lokale actoren kunnen hen doorverwijzen, o.a. het OCMW, de Moazoart, CAW Waasland, vzw Horizon, vzw Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen, De Sperwer vzw en Alderande vzw³⁴, etc. **De Horizon vzw** (Welzijnschakel) is een welzijnsorganisatie die zich richt op kinderen en jongeren van 6 tot 16 jaar. Ze organiseren onder meer huistaakbegeleiding en vrijetijdsondersteuning, met specifieke aandacht voor maatschappelijk kwetsbare jongeren.

Sinds 2007 beschikt de Stad Lokeren over **brugfiguren** om een brug te bouwen tussen de ouders, de scholen en de buurt. Anno 2020 zijn er drie brugfiguren aanwezig in drie basisscholen en twee secundaire scholen. Ze organiseren onder andere schoolpoortmomenten en oudergroepen. Een ander initiatief op vlak van onderwijs is het traject ‘Kansen voor Kinderen’ voor basisscholen met een focus op kwetsbare kinderen. Het gaat om een samenwerking tussen het Huis van het Kind, Samenlevingsopbouw vzw, het lokaal overlegplatform basisonderwijs (LOP BaO) Lokeren en de cel flankerend onderwijsbeleid (FLOB) waarbij de focus ligt op kwetsbare kinderen.

De **vrijetijdspas** biedt kortingen voor verschillende cultuur-, sport- en vrijetijdsactiviteiten. De doelgroep voor deze pas is strikt afgebakend. Personen die hier recht op hebben, zijn leefloongerechtigden, personen die een inkomensgarantie voor ouderen hebben, personen die al minstens één twee jaar een werkloosheidsvergoeding krijgen, personen in budgetbegeleiding en niet werkende personen met een beperking.

Tot slot wordt er sterk ingezet op jeugd welzijnswerk, bijvoorbeeld via Vagevuur vzw. Zo is er bijvoorbeeld het project ‘Nestvlieders’ die jongeren wil ondersteunen in het versterken van het netwerk, of Diversa, een meisjeswerking die de integratie van kwetsbare meisjes wil bevorderen via buitenschoolse activiteiten.

³² Meer informatie via www.rwowaasland.be/krachtgericht-waas-dender

³³ Lokers voor ‘de meikever’. Meer informatie via www.demoazoart.be

³⁴ De Sperwer vzw en Alderande vzw bieden zorg aan volwassenen met een beperking op vlak van werken, wonen en vrije tijd.

3 Profiel en trajecten deelnemende gezinnen en lokale actoren

Zoals eerder aangehaald in Hoofdstuk 1 gaat het om een beperkte analyse van Lokeren. Omwille van tijdsdruk slaagden we er slechts in een klein aantal gezinnen en stakeholders te bereiken en te bevragen. Dit betekent dat we slecht partiële informatie hebben over het perspectief van de gezinnen op het hulpverleningslandschap en het lokaal sociaal beleid, waardoor het voor deze locatie slechts een beschrijvende analyse blijft met een nadruk op de perspectieven van de bevroegde stakeholders.

Profiel deelnemende lokale actoren

In Lokeren spraken we met drie personen. Ten eerste namen we een interview af met de schepen voor Welzijn, Onderwijs, Inburgering en Integratie. Een tweede persoon werkt bij de erkende armoedevereniging/ontmoetingshuis De Moazoort. Ten derde praatten we met een medewerker van de Stad Lokeren met drie functies: consulent samenleving, coördinator van het Huis van het Kind en coördinator kinderarmoedebelid. Deze persoon werkt reeds vijf jaar in Lokeren rond kinderwelzijn.

Profiel deelnemende gezinnen

In deze sectie geven we een overzicht van de algemene kenmerken van de deelnemende gezinnen en schetsen we de levenstrajecten die deze gezinnen volgden.

In Tabel 8 stellen we een eerste profielschets op van de bevroegde gezinnen. De interviews duurden respectievelijk 1 uur en 1 uur en 40 minuten. Beide bevroegde gezinnen zijn koppels met een migratieachtergrond, met respectievelijk vier en drie kinderen. Zowel gezin A als B kregen na het geselecteerde kindje nog eentje, en allebei de gezinnen wonen al langer dan tien jaar in Lokeren.

Tabel 8 Algemene kenmerken deelnemende gezinnen Lokeren

	Gezin A	Gezin B
Interview met	Moeder	Moeder
Duur interview	1u	1u40
Gezinstype	Koppel	Koppel
Migratieachtergrond	Ja	Ja
Kinderen		
Aantal	4	3
Leeftijd jongste kind	2 jaar	10 maanden
Wonen in Lokeren	14 jaar	11 jaar

Op het moment van bevraging hebben alle deelnemende gezinnen minstens één inkomen uit arbeid (zie Tabel 9). Gezin A heeft een maandelijks netto beschikbaar gezinsinkomen van ongeveer €2.100, het is enkel de vader die in dit gezin voltijds aan de slag is. Net zoals in de drie andere locaties passen we hier de equivalentieschaal toe om huishoudtypes te vergelijken. Wanneer we weten dat de armoedegrens zich situeert op €1.187 per maand, stellen we vast dat gezin A zich onder de armoedegrens bevindt. Gezin B heeft daarnaast een hoger inkomen, zowel de vader als de moeder zijn daarbij voltijds aan het werk. Hun gezinsinkomen bevindt zich juist boven de vernoemde armoedegrens. Alle deelnemende ouders zijn laaggeschoold. Terwijl gezin A een privaat huurappartement huurt met een huurpremie, is gezin B eigenaar van een woning.

Tabel 9 Levensdomeinen gezinnen Lokeren

	Gezin A	Gezin B
Inkomens uit arbeid	Eén	Twee
Gezinsinkomen¹	€2.100	€3.000
Andere inkomsten	Kinderbijslag	Kinderbijslag
Equivalent beschikbaar gezinsinkomen	€778	€1.250
Tewerkstelling		
Moeder	Geen	Voltijds
Vader/Partner	Voltijds	Voltijds
Opleidingsniveau²		
Moeder	Laag	Laag
Vader/Partner	Laag	Laag
Huisvesting	Privaat huren met huurpremie	Eigenaar

Deze gegevens hebben betrekking op het moment van de bevraging (juni-augustus 2020).

¹ Het gaat hier om een schatting van het netto beschikbare gezinsinkomen per maand. ² We maken een onderscheid volgens de internationale ISCED 2011- onderwijsclassificatie tussen laaggeschoold (geen diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs), midden geschoold (hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma postsecundair niet- hoger onderwijs) en hooggeschoold (minstens een diploma hoger- of universitair onderwijs)(Eurostat, 2017).

Retrospectieve reconstructie van de levenstrajecten

Gezin A bestaat uit een koppel met vier kinderen. De moeder vertelt dat het gezin een bewogen traject ervaarde op de woonmarkt. In veertien jaar tijd verhuisden ze vier keer, zoekend naar een geschikte woning voor zes gezinsleden. Al twaalf jaar staat het gezin op de wachtlijst voor een sociale woning. Steeds ging het om gebrekkige woningen met weinig isolatie of vochtproblemen. Omdat de oudste zoon astma heeft, verhuisden ze naar hun huidige woning die nog steeds erg klein is. Vandaag vermeldt de moeder dat dit niet het eindstation is, ze willen namelijk een grotere woning te vinden. Om dit mogelijk te maken, probeert het gezin meer te sparen. Maar dit blijkt moeilijk. De moeder werkt als huisvrouw, de vader heeft een vaste voltijdse job met een inkomen dat niet hoog genoeg is om rond te komen.

Gezin B bestaat uit een koppel met drie kinderen. Meer dan tien jaar geleden kwam de zwangere moeder alleen terecht in een asielcentrum. Wachtend op medische regularisatie, verhuisde ze van het asielcentrum naar een doorgangswoning van het OCMW in Lokeren. Ze verhuisde van het ene huurappartement naar het andere totdat haar man haar vergezelde via gezinshereniging. Samen verhuisden ze naar een privaat huurappartement om uiteindelijk in 2017 een eigen woning te kopen. Ook op andere domeinen moest het gezin tal van hindernissen overwinnen. Na het aanvragen van een verlenging van haar verblijfsvergunning, werd deze geweigerd waardoor het gezin ongeveer twee jaar zonder papieren leefde. Hierdoor kreeg het gezin geen toegang tot de arbeidsmarkt en hadden ze geen inkomen ter beschikking. Pas na de geboorte van het geselecteerde kind werd de vergunning goedgekeurd en verbeterde de leefsituatie geleidelijk aan: beide ouders volgden een opleiding bij de VDAB om de eigen kansen te verhogen en startten in een voltijdse tewerkstelling. Vandaag blijven beide ouders geprikkeld om hun professionele carrière verder te ontplooien. De moeder volgde een onlinecursus om zich op te leiden in online marketing om nog meer van thuis uit te kunnen werken zodat ze de combinatie gezin-arbeid kan optimaliseren.

4 Ervaringen van kwetsbare gezinnen met jonge kinderen en stakeholders

Zoals eerder aangehaald in Hoofdstuk 1 en 7.3 gaat het om een beperkte analyse van Lokeren. Omwille van tijdsdruk slaagden we er slechts in een klein aantal gezinnen en stakeholders te bereiken en te bevragen. Dit betekent dat we uitsluitend partiële informatie hebben over het perspectief van de gezinnen op het hulpverleningslandschap en het lokaal sociaal beleid, waardoor het voor deze locatie slechts een beschrijvende analyse blijft met een nadruk op de perspectieven van de bevroegde stakeholders.

Brugfiguren als verbindende schakel

Lokeren zet sterk in op de link tussen welzijn en onderwijs. Naast het traject 'Kansen voor Kinderen' (zie 7.2) en 'Hup naar school!' (zie verder), zijn er momenteel drie brugfiguren aan de slag. Terwijl de brugfiguren zich initieel voornamelijk bezighielden met het creëren van een band tussen de ouders en de scholen, vormden ze geleidelijk aan een verbindende schakel tussen de ouders, de schoolwerking (incl. CLB en middenveldorganisaties die werken rond onderwijs) en de buurtwerking.

"We leggen de link tussen de scholen en de ouders, maar ook naar CLB, en gans het middenveld die bezig is met onderwijs, en nu ook naar de welzijnsdiensten. Als er problemen zijn worden die doorgegeven. Binnen het comité sociale dienst worden de zwaarste dossiers bekeken, en daar is nu ook een verwijzing naar de brugfiguren. Dat zij eigenlijk een link moeten leggen, of mensen beter moeten informeren. Waar ze terecht kunnen. De hand geven, ze toe te leiden naar andere diensten. Er zijn mensen van vlees en bloed altijd nodig om die mensen te begeleiden naar een oplossing (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)".

Op die manier wil men verder bouwen op de kennis die lokale actoren reeds hebben over de eigen doelgroep. De scholen komen namelijk in contact met kwetsbare kinderen, maar ook met diens ouders. En het kunnen net deze ouders zijn die bijvoorbeeld niet gekend of gedetecteerd worden door onder meer het OCMW, kinderopvanginitiatieven en het Huis van het Kind. De brugfiguren vullen met andere woorden deze lacune op, mede doordat ze niet enkel een link vormen tussen de ouder en de school, tussen de ouder en de lokale dienstverlening, maar ook omdat ze vaak het kind zelf leren kennen in deze schoolomgeving.

"Het onderwijs blijft een belangrijke poot om aan armoedebestrijding te doen. Ik denk ook dat men via scholen veel voeling heeft: hoe komen kinderen naar school, hoe zijn ze gekleed, hoe zijn ze gevoed, ... Dat zegt meer dan een gesprek met hun ouders. We leren daar veel uit. [...] Brugfiguren zitten dicht op het vel van de problemen. En dat geeft ons een enorme bron van informatie (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)."

Kind en Gezin als eerstelijnsdienst

In Lokeren kennen de twee bevroegde gezinnen Kind en Gezin voornamelijk via de consultaties. Daarnaast is ook in Lokeren Kind en Gezin een belangrijke actor met een informeer- en doorverwijsfunctie. Gezin B herinnert zich nog tal van uitnodigingen te hebben gekregen van Kind en Gezin voor verschillende activiteiten gericht op het kind of de ouder in het Huis van het Kind (zie verder). Daarnaast vertelt ditzelfde gezin over een ernstig voorval met een lokale onthaalmoeder. Hun kindje ging naar de onthaalmoeder, maar kwam meerdere keren terug met verwondingen.

"Vanaf dat ze acht maanden was, heb ik haar aan de onthaalmoeder gegeven. Ze kwam terug met verwondingen hé. De eerste verwonding was aan haar been, beide kanten. Diepe verwonding. Ik vroeg het aan de onthaalmoeder toen hé. De volgende morgen heb ik dat gevraagd:

‘kijk, mijn dochter heeft een verwonding op haar been. Hoe komt dat?’ en zij zei dat ze het zelf heeft gedaan. [...] Ik moest toen net voor controle naar Kind en Gezin en de dokter ziet de verwonding. En zij zegt ‘mevrouw, wat heb je gedaan? Waarom heeft zij verwondingen?’. En ik zei dat het door de onthaalmoeder kwam, en ik legde het uit. De dokter dacht dat ik mijn kindje sloeg ofzo (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)’.

Ze stuitte op onbegrip en ongeloof bij Kind en Gezin, terwijl zij hen dan weer verweet haar valselijk te beschuldigen. Voor de moeder werd het verhaal bevestigd door een andere ouder die eveneens gebruik maakte van diezelfde onthaalmoeder en een gelijkaardige ervaring deelde. Ze begreep dat zij op dat moment naar de politie had kunnen stappen, maar stapte in de plaats daarvan naar het hoofdkantoor van de onthaalmoeders in de hoop dat de desbetreffende onthaalmoeder werd ontslagen. Niettemin voelt ze zich na vier jaar nog steeds teleurgesteld in Kind en Gezin omwille van deze situatie. Volgens de moeder van gezin B was het de verantwoordelijkheid van Kind en Gezin om haar klacht serieus te nemen, om dit na te gaan en de onthaalmoeder te controleren.

“Ik denk dat Kind en Gezin ook wel eens een bezoek moet brengen en zien wat er gebeurd is met het kindje. Ze moeten wel bezorgdheid tonen. Ik denk dat ze het beter hadden kunnen aanpakken. (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)’.

Huis van het Kind

Net zoals in Boom, Hasselt en Vilvoorde is de locatie van de fysieke vestiging van het Huis van het Kind essentieel. In Lokeren is dat in een jeugd- en sportcomplex die verschillende doelgroepen aantrekt.

“Het grote voordeel van samenwerking bij Huis van het Kind is omdat ze gevestigd zijn in een groot gebouw dat ook het sport- en jeugdcomplex is in Lokeren. En daar hebben we het grote voordeel dat mensen er komen, die niet enkel komen voor hulpvragen en zo het grote aanbod zien van de stad. Ik denk aan sportkampen voor kinderen, zaken voor kinderen en volwassenen. Men ziet het, men kan het proeven, men voelt de sfeer. Dat zet mensen aan om de overstap te maken (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)’.

Niet enkel deze locatie is van belang, de samenwerkingen die het Huis opzet zijn zeer breed. Zoals eerder al werd aangehaald in 7.2 zetelen er enkele lokale actoren in het Huis. Maar daarnaast organiseert het Huis ook, bijvoorbeeld, samen met de dienst Sport en Jeugd yogalessen, met Kind en Gezin werkt het Huis samen voor peuterbabbels, met Gezinsbond organiseren ze infoavonden en een tweedehandsbeurs, met de CM Waas en Dender activiteiten en lezingen, spreekuren met de Keerkring vzw (Centrum voor opvoedingsondersteuning), enzovoort. Gezin B vertelt over de toeleiding van Kind en Gezin naar activiteiten van het Huis van het Kind, waar beide ouders deelnamen aan een workshop ‘babymassage’ die samen met CM Waas en Dender wordt georganiseerd. Ook werkt het Huis samen met lokale actoren rond verschillende projecten. Een voorbeeld daarvan is het voorschools traject ‘Hup naar school!’. Dit wordt georganiseerd voor ouders en de peuters die de overstap naar school moeten maken. Het gaat om een samenwerkingsverband van het Huis van het Kind, Kind en Gezin, onderwijsactoren, Integratie en Inburgering en Keerkring vzw.

Lokaal loket kinderopvang

In Lokeren is het de verantwoordelijkheid van EVA-vzw Gezinswelzijn om de puzzel te maken rond de kinderopvanginitiatieven, en het vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Ook het lokaal loket kinderopvang en het lokaal overleg rond kinderopvang wordt door EVA-vzw gecoördineerd. Zoals in 7.2 aangegeven werken ze reeds sinds 2010 rond het aanbieden van een laagdrempelig aanspreekpunt voor

kinderopvang. Het loket bevindt zich vandaag op wandelafstand van het Huis van het Kind, het consultatiebureau van Kind en Gezin en de Spelothek. Kinderopvang wordt, door de bevroegde actoren, benoemd als een van de belangrijkste schakels in de lokale kinderarmoedebestrijding. Om een goed evenwicht tussen vraag en aanbod te bekomen, zijn er niettemin werkpunten.

“Er is een lokaal loket, dus ik weet waar ik mensen naartoe moet verwijzen. Meestal is er wel plaats, maar niet altijd op maat. Op dit moment is er nog weinig flexibele opvang, dat is wel een werkpunt. Als gezinnen nood hebben aan opvang, en ze hebben aangegeven dat er geen ruimte is, dan gaan we toch ons uiterste best doen om samen te bekijken met de diensten wat er mogelijk is. Op deze moment zijn dat losse initiatieven en hopen we dat we in de toekomst kunnen evolueren naar structurele oplossingen. Maar we willen ook evolueren naar een systeem dat je plaats vrijhoudt. Je merkt dat je bij opvang al heel vroeg daaraan moet denken, en dat is niet evident voor kwetsbare gezinnen. Het aanbod is daar vandaag niet op afgestemd (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”

Beschikken over openstaande plaatsen in bepaalde initiatieven maakt niet dat dit automatisch een geschikte plaats is voor elke ouder. Het faciliteren van nazorg blijft hierbij essentieel voor kwetsbare gezinnen. Een lokale actor geeft daarbij het specifieke voorbeeld van een persoon met een drugsproblematiek.

“Wanneer mensen hier komen aankloppen om hen te helpen zoeken naar een kinderopvang, dan proberen we samen met hen die stap te zetten. Maar wij krijgen hier genoeg mensen over de vloer met een drugsproblematiek, dan maak je een afspraak en dan komen ze niet opdagen en dan bellen ze net dat er plaats is voor die persoon maar als ze dan een week later pas afkomen dan ‘zijn ze niet gemotiveerd genoeg’. Dat is een restgroep met multiproblematiek waar extra aandacht naar moet uitgaan, maar ook extra geduld (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”

We zien hier het verschil tussen outreachend werken en aanklampend werken, twee essentiële methoden om kwetsbare doelgroepen te navigeren en ondersteunen in het welzijnslandschap. Outreachend werken gaat uit van het initiatief van het aanbod, waarbij hulpverleners actief kwetsbare doelgroepen detecteren en toenadering zoeken. Dit verschilt van aanklampend werken. Ook hier gaat de hulpverlener actief de hulpvrager opzoeken, waarbij ze gezinnen als het ware aanklampen (Vandenbempt, 2001; Storms, 2019). Deze lokale actor signaleert dat personen op het terrein, zoals armoedeverenigingen, hier een belangrijke rol in spelen.

Actieve toeleiding om de drempels te verlagen

Het bevorderen van de toegankelijkheid van bestaande rechten en diensten en het overbruggen van de discrepantie tussen vraag en aanbod kan door proactief aan de slag te gaan. Zoals eerder vermeld betekent dit dat het initiatief verschuift van de hulpvrager naar de hulpverlener. Middels samenwerking met verschillende voorzieningen wil men laagdrempeligheid in de hand werken. Zo geeft Kind en Gezin bij de geboorte een badeend met een gratis lidkaart bij de spelothek. Door de locatie van de spelothek betekent dit ook een toeleiding tot het Huis van het Kind. Om non-take-up tegen te gaan, worden gezinnen na enkele maanden telefonisch gecontacteerd om hen te informeren over dit aanbod. Ook via andere initiatieven, zoals de pamperbedeling, tracht men actief ouders te benaderen en verder toe te leiden naar de voor hen relevante voorzieningen.

Een concreet voorbeeld vanuit het Huis van het Kind om de drempel te verlagen is via het aanbieden van een rugzakje. In het voorschools traject krijgen gezinnen een folder om zich aan te melden op een school en een bon om een rugzakje te komen halen op het Huis van het Kind. Ook hier gaat men telefonisch contact opnemen met ouders die dit niet komen ophalen.

“De pamberbedeling gaat ook samen open met de speltheek, om daar ook actief mensen naar toe te leiden. [...] Eigenlijk kunnen alle partners van het Huis van het Kind gezinnen toeleiden. We houden hen op de hoogte van activiteiten. Gezinnen kunnen ook de bon inwisselen in het inlooppmoment van Kind en Gezin. Dat is op dezelfde locatie en dat valt samen met het speelmoment, dan zien ze dat er iets is (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”

Tot slot werd het project ‘proactief kinderrechten garanderen’ specifiek opgezet om drempels van en naar het dienstverleningsaanbod weg te werken. Het gaat om een samenwerkingsverband tussen de Stad Lokeren, het OCMW Lokeren, CAW, Kind en Gezin en de Keerkring vzw. Casemanagers of ‘buddy’s, zijnde vrijwilligers of ervaringsdeskundigen, bereiken per jaar ongeveer 80 gezinnen. Zij worden gecoördineerd door een stadsmedewerker die halftijds in de Moazort zit.

Discrepancie tussen vraag en aanbod: rechtentoekenning

De laagdrempeligheid van de diensten wordt voornamelijk door gezin B echter in twijfel getrokken, vooral dan wat betreft het OCMW en de gemeente. Nadat hun verblijfsvergunning werd ingetrokken, bevond ze zich in een zeer kwetsbare positie die haar deed aankloppen bij het OCMW voor hulp en informatie. Het antwoord dat ze hier kregen deed het gezin echter in een ontorende situatie verzeilen.

“Toen onze vergunning ingetrokken was, wij hadden niets in. Het OCMW zei dat ze direct met uitkering kon beginnen, als mijn man Artikel 37 ofzo ondertekende. Dat is een artikel dat je ondertekent om terug te gaan. Maar wij wisten dat niet hé. Als hij dat had ondertekend, dan bleven we hier niet. Dan zaten we in de problemen. En ja, door dat heb ik geen goed gevoel bij OCMW. Nee, niet zo’n goede ervaring gehad. Zij geven je het gevoel dat je jezelf niet kan controleren, dat zij de baas zijn. [...] Er zijn mensen die willen profiteren, van het leefloon, dat weet ik. Mensen die niet willen werken. Maar ik wil wel werken. Ik wil onafhankelijk zijn van het OCMW. (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020).”

Het gezin geeft aan geen gehoor te hebben gevonden bij het OCMW, noch antwoorden te hebben gekregen op de vragen die ze stelden. Sterker zelfs, ze voelden zich alsof een maatschappelijke assistent van het OCMW hen opzettelijk misleidde. Ditzelfde gezin geeft aan de meeste ondersteuning te hebben ontvangen van de maatschappelijke assistent die werkte voor het asielcentrum. Het is deze persoon die hen wegwijst maakte in het welzijnslandschap van Lokeren: ze maakte voor het gezin een afspraak bij Kind en Gezin, deed een aanbeveling voor een gepaste school, verwees hen door naar het OCMW (voor een leefloon en werken onder artikel 60), leidde hen naar een cursus om de Nederlandse taal te leren, en dergelijke.

Naast een negatieve ervaring bij het OCMW, vertelt gezin B bovendien ook over de ervaring bij de gemeente. Meer specifiek moest het gezin aankloppen bij de Vreemdelingendienst om zich te informeren over het verlengen van de verblijfsvergunning. Door de complexiteit van hun dossier, en doordat het gezin het Nederlands nog niet volledig machtig was, hadden ze het gevoel onvoldoende geïnformeerd te worden.

“Dat stadhuis voor vreemdelingen, die vreemdelingendienst, ik had een heel slechte ervaring. Ik wist niets, zij moesten mij informeren hé. Voor twee jaar heb ik daardoor veel meegemaakt. Zij

informeerde me niet over mijn rechten, of wat ik moest doen. (Persoonlijke communicatie gezin, juli 2020)."

Ook een bevroegde actor stelde de rechtentoekeuning in vraag, voornamelijk als het ging over de vrijetijdspas. Zoals vermeld in 7.2 zijn het verschillende personen die hier recht op hebben, zoals leefloongerechtigden, personen in schuldbemiddeling, personen die reeds voor twee jaar werkloos zijn en ouderen met een inkomensgarantie. Deze strikte benadering zorgt mogelijks voor verwarring bij de doelgroep, en stemt niet overeen met andere tegemoetkomingen.

"In de Moazoort zit ook Rap op Stap waar mensen bijvoorbeeld terecht kunnen voor goedkopere tickets. Daar werken we met het systeem van verhoogde tegemoetkoming, dan moet je gewoon kijken naar het klevertje en moet je geen sociale controle doen. Dat verloopt dan vlot en efficiënt. Voor de vrijetijdspas zou dat ook zo kunnen gebeuren, en dat hebben we ook zo voorgelegd bij de stad. Er zijn drempels in de vrijetijdspas die je moet proberen te verlagen (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)".

Laagdrempelige aanspreekpunten, zoals armoedevereniging de Moazoort, blijven essentieel om personen te helpen o.a. met rechtentoekeuning, maar ook om een vertrouwensrelatie met kwetsbare Lokeraars te kunnen ontwikkelen.

"Het verschil is... Tussen iemand van een sociaal huis of CAW, zij werken vanuit cliënt hulpverleningsrelatie, de Moazoort vertrekt vanuit een vertrouwenspositie. Wij staan dichter bij de mensen, en zijn vaak de eerste persoon waar mensen mee praten. Zeker tijdens corona werd dit duidelijk, het aantal zaken van misbruik of mishandeling, ... Zelfs kindjes die komen om dit te melden. We merken dat we hier een verschil maken. Vanuit die zaken merk je dat er noden zijn, dat mensen nergens terecht kunnen (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)".

Armoedebestrijding op lokaal niveau

In de huidige legislatuur startte het stadsbestuur met het opmaken van een armoedeplan. Voordien was dit er niet. Vanuit de Dienst Samenleving werden er ad hoc initiatieven opgezet, maar een structureel budget bleef uit. De totstandkoming van dit plan blijkt geen vlot, lineair proces volgens een bevroegde lokale actor.

"We zijn sinds deze legislatuur ook begonnen met het opmaken van een armoedeplan. Maar ik wil ook niet veredelen dat het binnen het politieke geheel simpel is om bij vele collega's middelen los te weken voor armoede. Ik had me nooit kunnen voorstellen dat het zo een moeilijk iets is. Het is vaak leuker om andere projecten te installeren naar de kiezer toe, dan bezig te zijn met armoede. Maar stilaan krijgt dit toch vorm in Lokeren (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)".

"Ik denk dat dat plan een stuk structuur brengt in alles wat organisch gegroeid is. Maar het is enkel een startpunt, zeker geen einde (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)".

Het plan dient in dat geval 'als een startpunt' om eenheid in gedragenheid te bekomen, en dit over verschillende diensten en sectoren heen.

"Het armoedebeleidsplan kan wel een aanzet zijn voor een visie voor de hele stad Lokeren, dat denk ik niet dat dat er was. Maar het transversaal beleid is wel aan het evolueren (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)".

Een structureel plan dat gedragen is in het gehele welzijnslandschap is bijgevolg essentieel om op lokaal niveau het verschil te maken. Of men vandaag het verschil maakt, is volgens een bevroegde actor moeilijk in te schatten omdat er drie thema's onderbehandeld zijn: wonen, werken en kinderopvang.

“Ik denk dat dat de drie moeilijkste thema's zijn die structureel een antwoord kunnen bieden op armoede: wonen, werken en opvang. Maar dat dat wel moeilijke thema's zijn om rond te werken op lokaal niveau. Ook op bovenlokaal niveau. Ik denk dat er al wel dingen rond gebeuren. Er zijn zeer veel wooninitiatieven. Maar ook daar ligt de uitdaging om daar meer structurele overlegorganen te installeren, met werkgroepen en waar je partners in samen brengt. Private en publieke organisaties samenbrengen om een antwoord te formuleren met zijn allen op die problematiek (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Zoals het advies van de Welzijnsraad Lokeren (2019) het verwoordt is *“de opmaak van een armoedeplan waardevol mits het niet enkel het domein welzijn maar alle beleidsdomein doorkruist en elke schepen mee verantwoordelijk is de strijd tegen armoede aan te gaan”*. Om dit te bewerkstelligen, moeten er echter voldoende middelen uitgaan naar (initiatieven die werken met) kwetsbare gezinnen. Dat is vandaag niet het geval, volgens een bevroegde actor.

“Er gaan vandaag te weinig middelen uit naar armoede, om ook dat armoedeplan waar te maken. Een groot deel van het budget gaat nu bijvoorbeeld naar het verdelen van computers, wat zeker nodig is in deze tijden van corona. Maar om structureel te werken, kan je beter personeel aannemen en zorgen dat er opvolging is van initiatieven. Dat mensen ergens terecht kunnen als er problemen zijn. Er is geen navolging (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Projectsubsidies zorgen vaak voor een 'impuls' of 'prikkel' om acties op te zetten, maar zijn allesbehalve het middel bij uitstek om armoede te bestrijden op lokaal niveau. Projectgebonden middelen vormen namelijk een uitdaging om initiatieven en projecten duurzaam op te zetten. Bovendien kaart de bevroegde lokale actor aan dat het niet evident is om tijd en personeel in te zetten om aanvragen voor projectoproepen in te dienen. Er is nood aan structurele ondersteuning om de continuïteit van succesvolle projecten te vrijwaren.

Structureel overleg?

Overlegorganen die vandaag in het teken staan van gezinnen met jonge kinderen lijken er in overvloed. Het gaat onder meer om de welzijnsraad, het lokaal partneroverleg 0-3, het lokaal overleg kinderopvang (LOK), het lokaal overlegplatform rond onderwijs (LOP), de stuurgroepen verbonden aan projectoproepen (o.a. krachtgericht Waas en Dender, zie 7.2) en het lerend netwerk Huizen van het Kind Waasland. De welzijnsraad brengt verschillende lokale welzijnspartners samen. Hierin zetelen enkele medewerkers van Stad Lokeren zoals de schepen van welzijn, actoren rond geestelijke gezondheid, personen met een beperkt, sociale economie, armoedeverenigingen, jeugdhulp, etc. Deze raad formuleert regelmatig adviezen op het beleid, en richt regelmatig ook de aandacht specifiek naar kwetsbare gezinnen. Concreet gaf men in 2017, bijvoorbeeld, advies inzake toegankelijkheid rechten en premies aan het gemeentebestuur, met zeer concrete aanbevelingen om kwetsbare doelgroepen effectiever te ondersteunen. Het partneroverleg 0-3 is er voor lokale actoren die werken rond gezinnen met kinderen van 0 tot 3 jaar. Dit is in feite de opvolging van het netwerk van het Huis Van Het Kind, maar doordat deze vergadering voornamelijk focusten op uitwisseling en kennismaking, werd de overlegstructuur herbekeken. In dit partneroverleg zitten, bijvoorbeeld, geen scholen meer, omdat de thema's te sterk overlapt met het LOP. Het LOK focust zich dan weer op thema's gerelateerd aan

kinderopvang. Het lerend netwerk Huizen van het Kind Waasland brengen verschillende gemeenten rond de tafel om te informeren, te delen en inspireren. Anno 2020 start ook een nieuw jeugdwelzijnsoverleg met de focus op tieners, jongeren en jongvolwassenen.

Opvallend echter is dat het lokale dienstverleningsaanbod nog niet voor iedereen bekend is. Doorverwijzen is en blijft een belangrijke functie voor alle betrokken diensten, en een lokale actor beschrijft dit vandaag als een werkpunt.

“Vorig jaar hebben we vanuit de dienst Welzijn een Welzijnsdag voor onze eigen medewerkers georganiseerd. Dat was eigenlijk enorm leerrijk, dat ik ook hoorde van sociale assistentes van ‘ik wist nie dat da en da allemaal bestond’. Voor kansarme gezinnen, die doorverwijzing moet je kunnen maken hé. Elkaar kennen is heel belangrijk, en zelfs binnen eigen stadsstructuren merken we dat dat onvoldoende is. We gaan daar toch verder op in werken, en die groepen meer proberen te vermengen (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)”.

Hierin schuilt de paradox: er zijn veel overlegstructuren die vandaag de partners bijeenbrengen, en toch lijken deze onvoldoende voor bepaalde actoren om een overzicht te verkrijgen van het bestaande welzijnslandschap. Bovendien staat het opzetten van overlegorganen vandaag niet stil, maar wordt er nagedacht over een nieuw jeugdwelzijnsoverleg, nieuw partneroverleg per leeftijdsgroep, etc.

“Voor de rest zijn we wat het Huis van het Kind zelf betreft, nog zoekende naar een functionele overlegstructuur. De stuurgroep blijft zeker een kernorgaan, maar in plaats van een netwerk per 3 maanden willen we naar een netwerk per jaar, en naar partneroverleggen per leeftijdsgroep om meer verdiepend te kunnen werken (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Een andere lokale actor stelt dat het ontwikkelen van een armoedebeleidsplan niet evident is in de aanwezige overlegstructuren. Hij stelde een werkgroep rond het armoedebeleidsplan voor, en haalt daarbij inspiratie uit buurgemeenten die volgens de actor ‘een platform rond armoedebestrijding’ opzetten.

“We hebben de welzijnsraad opgestart en dossiers geschreven rond armoede, wonen. Beleidsadviezen voor de verkiezingen. De thema’s gaan redelijk breed, daarom hamerde ik op een werkgroep armoedeplan. Dan kunnen we dit uitbreiden naar mensen van buiten de welzijnsraad die er ook bij willen komen. De samenstelling van de welzijnsraad ligt vast op basis van statuten, ik wil liever gaan naar een platform rond armoedebestrijding zoals Polsslag in Sint-Niklaas³⁵ (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

Deze werkgroep rond het armoedebeleidsplan bestaat uit enkele leden van de welzijnsraad, waaronder lokale welzijnsactoren zoals de Moazoart, een vereniging voor mensen met een beperking, het CAW en Epsilon. In september 2020 zaten ze voor het eerst samen om het armoedebeleidsplan te concretiseren.

Het werkpunt lijkt niet zozeer om nieuwe initiatieven of overlegorganen op te zetten, maar net om in te zetten op de continuïteit van de reeds bestaande structuren, alsook om alle lokale actoren daarbij (blijvend) te betrekken. Zoals eerder besproken dient men voornamelijk uit te reiken naar actoren rond tewerkstelling, huisvesting en kinderopvang.

³⁵ Polsslag in Sint-Niklaas is een samenwerkingsverband van beweging.net, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen, CAW Oost-Vlaanderen, De Keerkring vzw, ABVV Oost-Vlaanderen, VLOS, Welzijnsschakels Sint-Niklaas en wijkgezondheidscentra.

“We werken samen met welzijnsorganisaties, maar nog onvoldoende met private actoren of organisaties zoals VDAB. Er zijn wel contacten en ze gebruiken lokalen, maar rond wonen, werken en opvang hebben we nog te weinig structureel overleg (Persoonlijke communicatie actor, september 2020)”.

De stad als regisseur

De bevroegde lokale actoren bevestigen de trekkersrol van de stad wanneer het gaat om lokale armoedebestrijding, het samenbrengen van verschillende lokale actoren om armoede in de eigen stad te bespreken en aan te pakken, en het formaliseren van de doelstellingen in een armoedepan.

“Ik denk persoonlijk dat de stad een grote verantwoordelijkheid heeft om coördinatie te pakken en het voortouw te nemen. Natuurlijk zou het ook compleet fout zijn om te zeggen ‘we gaan het allemaal alleen doen’. Want we hebben daar de mensen, het geld en de expertise niet voor. De samenwerkingsverbanden met anderen is heel belangrijk. Maar iemand moet het coördineren (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020)”.

Niettemin is het over de jaren heen duidelijk geworden dat men bottom-up en top-down elkaar moet tegenkomen. Het creëren van een draagvlak voor een structurele visie rond kinderarmoedebestrijding is enkel mogelijk wanneer lokale actoren als gelijkwaardige partners onthaald worden.

“In Lokeren is er wel veel vrijwilligheid. Mensen die hun nek uitsteken en daar niet altijd voor betaald willen worden. En eigenlijk is dat het belangrijkste: van mens tot mens kunnen werken. En dat kun je niet altijd vanuit een overheid. Je hebt mensen dichtbij nodig. Ook de Mozaart trekt mensen gemakkelijk aan. Het is geen instelling of instituut, dat is een tweede thuis. Daarom hebben we daar ook linken mee (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020).”

‘Sense of urgency’ vanwege COVID-19

Het is vooral de coronacrisis die het stadsbestuur stimuleert om extra aandacht te schenken aan kwetsbare groepen levend in armoede. Door de Vlaamse middelen die vrijkwamen voor lokale besturen kreeg het stadsbestuur een extra duwtje in de rug om samen te zitten om deze middelen efficiënt in te zetten.

“Corona heeft het voordeel gehad dat we hier meer de nadruk op hebben gelegd, dat dit meer zichtbaar is geworden. Tot voor de corona, moet ik eerlijk zeggen, was ik zelf verrast. Ook al was ik al zo lang bezig met onderwijs en ook een beetje die gevoeligheid over armoede. Ik had nooit ingeschat dat het zo erg was, dat er zo’n schrijnende toestanden waren in eigen stad. [...]

We gaan de voedselbedeling daar nu voor een stuk in ondersteunen. We gaan daar ook een heel belangrijk deel besteden voor de aanschaf van computers. Binnen dat onderwijs zien we een achterstelling van informatica bij kinderen die daar nu moeten leren kennen. [...] We kregen ook een reuze budget van hogere overheden, van meer dan €500.000 voor sport, jeugd en cultuur. Wij hebben er nu voor gezorgd dat die welzijnsvoet daartussen geraakt is (Persoonlijke communicatie actor juli, 2020)”.

Vanwege de COVID-19-crisis werd een interne afstemming en samenwerking tussen het Huis van het Kind en het onderwijs extra aangemoedigd. Dankzij de scholen kreeg het Huis contactgegevens van de ouders (met toestemming) om op die manier spelpakketten bij kwetsbare gezinnen te verdelen.

Positieve blik vooruit

De stad Lokeren onderging recent enkele ontwikkelingen die de lokale actoren positief doen vooruitblikken. De inkanteling van het OCMW in de gemeente is een belangrijke ontwikkeling op vlak van lokale armoedebestrijding. Voor 2018 functioneerden het gemeentebestuur en het OCMW als twee gescheiden entiteiten. Vanaf 2019 worden beiden, volgens een bevroegde lokale beleidsmaker, verplicht met elkaar samen te werken.

“Het OCMW was toch in het verleden te veel op zijn eigen, het deed veel werk op zichzelf, maar legde te weinig de link naar wat er anders in de maatschappij of in de organisatie gebeurt. [...] In het welzijnsveld is iedereen op zijn eigen terrein blijven werken. Nu, het grote voordeel is de inkanteling van de OCMW's in de gemeente. Dat is nu één organisatie, en die twee moeten nu met elkaar samenwerken (Persoonlijke communicatie actor, juli 2020). “

Het samensmelten van deze beide administraties heeft als doel om de sociale dienstverlening meer klantgericht, laagdrempelig en dus toegankelijker te maken. Maar het gaat om een nieuwe ontwikkeling die tijd nodig heeft vooraleer men er de impact van ziet op vlak van lokale armoedebestrijding. Ditzelfde geldt voor het Huis van het Kind die pas sinds 2018 een fysieke locatie heeft. Momenteel werkt men in het Huis van het Kind Lokeren-Moerbeke rond het uitbreiden van de materiële dienstverlening, door bijvoorbeeld een babytheek op te zetten (i.e. een uitleendienst in samenwerking met de lokale kringwinkel en het technisch atheneum Lokeren) en ruilkasten (i.e. aksten met kledij, slaapzakken, bedlinnen, e.d. in samenwerking met de kringwinkel en het technisch atheneum Lokeren), en dit in het voorjaar 2021.

Samenvattend

Omwille van een lage responsgraad en tijdsdruk slaagden we er slechts in een klein aantal gezinnen en stakeholders te bereiken en te bevragen in Lokeren. Met andere woorden, het gaat om een beperkte analyse. In wat volgt beschrijven we enkele vaststellingen.

Ten eerste zet men in de stad Lokeren sterk in op de link tussen onderwijs en welzijn. Niet enkel via brugfiguren, maar ook via verschillende projecten en trajecten tracht men een warme overdracht naar de schoolomgeving waar te maken enerzijds, en bruggen te bouwen tussen het lokale welzijnsaanbod, de school en de ouders anderzijds.

Ten tweede maakt deze analyse duidelijk dat er een nood is aan laagdrempelige aanspreekpunten om o.a. de discrepantie tussen vraag en aanbod te overbruggen. Of, zoals een lokale actor het verwoordt: *“Er zijn mensen van vlees en bloed altijd nodig om die mensen te begeleiden naar een oplossing”*. Laagdrempelige diensten zijn essentieel voor kwetsbare gezinnen om een warm aanspreekpunt te hebben waar men terecht kan met allerlei hulpvragen. Hoewel er nog zekere drempels te detecteren zijn (zoals we zagen in de strikte afbakening die voor de vrijetijdspas werd gehanteerd), zet men via allerlei initiatieven toch in op proactieve toenadering van kwetsbare gezinnen, o.a. via de casemanagers of buddy’s in het project ‘Proactief kinderrechten garanderen’.

Ten derde schakelde het lokaal beleid rond kwetsbare gezinnen een versnelling hoger, voornamelijk aangestuurd door de COVID-19-crisis. Voordien had men geen armoedebeleidsplan, noch structurele middelen hiervoor. Om dit plan structureel uit te dragen is een draagvlak echter noodzakelijk, en het besef dat het om een gedeelde verantwoordelijkheid gaat over sectoren, diensten en actoren heen. Hiervoor is een structureel overleg nodig waarin lokale actoren rond de tafel zitten die verschillende levensdomeinen raken, met extra aandacht naar tewerkstellingsactoren, actoren werkend rond huisvesting en kinderopvanginitiatieven. Momenteel zijn er verscheidene overlegstructuren, maar deze lijken onvoldoende om een overzicht te krijgen van het bestaande welzijnslandschap. Bovendien denkt men verder na over het opzetten van nieuwe overlegorganen, wat overlap in de hand kan werken.

De lokale actoren geven niettemin blijk van optimisme voor de toekomst. Zo richtten enkele leden van de welzijnsraad een werkgroep rond het armoedebeleidsplan op om dit verder te concretiseren, maar ook om breder uit te reiken naar externe actoren die geen deel uit maken van de welzijnsraad. Ook zien we positieve evoluties op het terrein, waarbij bijvoorbeeld het Huis van het Kind een ruimer aanbod zal voorzien voor kwetsbare gezinnen met jonge kinderen.

Hoofdstuk 8

Conclusie en aanbevelingen

In dit rapport contextualiseren we de kansarmoedecijfers die gepubliceerd worden door Kind en Gezin. We selecteerden in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren gezinnen met kinderen die ongeveer vijf jaar voordien door Kind en Gezin werden geregistreerd als kansarm. We gaan na in welke mate de levensomstandigheden van deze gezinnen veranderd zijn, in het bijzonder op vlak van de levensdomeinen die bepalend zijn voor het risico op kansarmoede. Daarbij verkennen we of en hoe het lokaal aanbod vanuit diverse lokale actoren een antwoord biedt op ondersteuningsvragen en bezorgdheden, en welke rol deze lokale hulp- en dienstverlening speelt in het verbeteren van de bestudeerde levensdomeinen van deze kwetsbare doelgroep. De grote diversiteit tussen de vier gemeenten op vlak van armoedecijfers en beleidsinspanningen is zeer leerzaam, in het bijzonder om patronen in de ervaringen van gezinnen en de werkzame ondersteuning van het beleid te ontrafelen. In wat volgt bespreken we vier conclusies met daaraan gekoppeld steeds een of meerdere aanbevelingen.

Een eerste conclusie heeft betrekking op de variatie en evolutie in de trajecten van de gezinnen in een periode van vijf jaar, en de patronen die we vaststellen over de vier gemeenten heen. Voor enkele gezinnen was er nauwelijks vooruitgang, voor anderen zagen we wel een duidelijke omslag op een of meerdere levensdomeinen. Zo zag, bijvoorbeeld, een alleenstaande moeder geen evolutie op vlak van inkomen, werk of wonen. Toch overwon ze haar drugsverslaving en geeft ze aan vandaag sterker in haar schoenen te staan, mede met de hulp van enkele lokale hulpverleningsactoren. In feite was er slechts één gezin dat in vijf jaar tijd daadwerkelijk vooruitging op het vlak van alle levensdomeinen en uit hun maatschappelijk kwetsbare positie kon klimmen. Beide ouders gingen voltijds aan de slag als zelfstandige, wat het gezinskomen aanzienlijk verhoogde. Daardoor konden ze sparen en kochten ze een huis. Hoewel elk traject van de bevroegde gezinnen en elke transitie binnen dit traject vanuit een unieke context geïnterpreteerd moet worden, zien we niettemin duidelijke patronen ontstaan. Het merendeel van de gezinnen bevindt zich anno 2020 nog steeds in een maatschappelijk kwetsbare positie: 13 van de 17 gezinnen hebben een gezinsinkomen uit arbeid dat onder de armoedegrens ligt. Armoede is voor deze gezinnen een hardnekkig probleem, en het vinden van werk biedt niet altijd een uitweg uit deze kwetsbare positie. Drie van de gezinnen met een inkomen boven de armoedegrens liggen op of maar net boven deze grens, wat hen eveneens een kwetsbare groep maakt met specifieke vragen en noden. Dat betekent dat de beleidsaandacht en het aanbod van lokale hulp- en dienstverleningsactoren zich niet enkel moet richten op de meest kwetsbaren, bijvoorbeeld op basis van formele criteria of via doorverwijzing van het OCMW, maar ook op mensen die van de beleidsradar dreigen te verdwijnen omdat ze er op het vlak van inkomen of op andere levensdomeinen (even) op vooruitgaan.

Aanbeveling: (1) Het lokale aanbod en beleid moet zich niet alleen richten op kwetsbare gezinnen met jonge kinderen met een zeer laag inkomen maar moet blijvend aandacht hebben voor alle gezinnen die moeilijkheden ondervinden om rond te komen. (2) Zet blijvend in op onderzoek dat op meer dynamische wijze de trajecten van gezinnen bestudeert om een beter inzicht te kunnen krijgen in de complexiteit van armoede. Een kwantitatieve analyse van de trajecten van de gezinnen met een pasgeborene die geregistreerd worden als kansarm door Kind en Gezin kan hier eveneens soelaas bieden.

Een tweede conclusie heeft betrekking op de verwevenheid van de bestudeerde levensdomeinen, en de lokale hefboomen die hierbij een rol spelen. We stellen vast dat het lokale niveau de trajecten van kwetsbare gezinnen kan beïnvloeden.

Op vlak van werk stellen we vast dat het inkomen uit arbeid voor de meerderheid onvoldoende financiële ademruimte biedt. De arbeidskansen hangen ook sterk samen met de gezondheid en het opleidingsniveau van de ouders. Diverse gezinnen ervaren fysieke en/of mentale gezondheidsproblemen die de kansen belemmeren. Ook het opleidingsniveau is voor de meerderheid een obstakel: alle moeders zijn laagopgeleid, slechts twee vaders zijn hogeschoold. Het verkrijgen van een vaste job die én flexibel is én werkzekerheid én een voldoende hoog inkomen verschaft, blijft onrealiseerbaar voor de meerderheid van de gezinnen. Op lokaal niveau zijn de meest voorkomende hefboomen de tewerkstelling overeenkomstig artikel 60 via het OCMW om ouders werkervaring te bieden en in te schakelen in het arbeidsproces, opleidingen en mobiliteitsmogelijkheden. De belangrijkste schakel is kinderopvang, voornamelijk om de moeders toegang te verschaffen tot de arbeidsmarkt. Het opzetten van een lokaal loket kinderopvang is daarbij essentieel om opvangvragen te coördineren, af te stemmen en op te volgen. Lokaal botst men hier evenwel op grenzen: het toeleiden van de gezinnen naar een job is voor kwetsbare gezinnen niet altijd voldoende, het verhogen van het inkomen tot aan de armoedegrens is een bovenlokale aangelegenheid. Het vinden van een geschikte opvangplaats is een lokale verantwoordelijkheid, maar het aantal opvangplaatsen en de subsidiëring van deze initiatieven wordt dan weer van bovenaf gestuurd.

Ook op vlak van wonen is de situatie voor vele gezinnen precair. We constateren verschillende uitdagingen op lokaal niveau wat betreft de betaalbaarheid en woningkwaliteit van private en sociale woningen. De meest voorkomende hefboomen zijn betaalbare sociale woningen, doorgangswoningen en financiële tussenkomsten zoals de huurpremie en een sociale lening. Lokaal botst men ook hier op grenzen: het toeleiden van de gezinnen naar de wachtlijst voor een sociale huisvesting is relatief eenvoudig, er effectief voor zorgen dat ze hun intrek kunnen nemen in een sociale woning is vaak een bovenlokale aangelegenheid.

Tot slot blijkt het *formeel en informeel sociaal netwerk* voor de kwetsbare gezinnen essentieel om op terug te vallen, vaak voor occasionele kinderopvang, financiële of materiële steun. Bovendien stellen we vast dat dit netwerk gezinnen kan navigeren naar relevante diensten. Omgekeerd geldt ook dat het lokale hulp- en dienstverleningsaanbod het netwerk kan vergroten, bijvoorbeeld doordat men andere ouders leert kennen via activiteiten van het Huis van het Kind.

Naast een ontmoetingsfunctie, sprak men over bepaalde lokale voorzieningen die gezinnen ondersteunden vanuit andere functies. Zo vond een moeder toegang tot de lokale vrouwenvereniging waar ze haar creativiteit de vrije loop kon laten. Een andere moeder vond, met de hulp van een lokale vereniging, een winkel die ze ondertussen zelfstandig uitbaat. Anders gesteld, de lokale dienstverlening kan wel degelijk een rol spelen in het verbeteren van een of meerdere levensdomeinen. Afsluitend stellen we vast dat gezinnen steeds actieve actoren in het eigen traject zijn. Het gezin gaat zelf actief op zoek naar strategieën om de eigen maatschappelijk kwetsbare positie te verbeteren, bijvoorbeeld door het volgen van Nederlandse lessen en/of beroepsopleidingen.

Aanbeveling: (1) Zet in op lokale maatregelen op vlak van alle levensdomeinen, in het bijzonder op het gebied van werk, wonen, kinderopvang, ontmoeting en het bereiken van kwetsbare gezinnen. (2) Verzamel lokale statistieken over deze thema's, evalueer bestaande hefboomen of instrumenten om gezinnen op vlak van deze levensdomeinen te ondersteunen en leer van inspirerende lokale praktijken.

Een derde conclusie heeft betrekking op het afstemmen van de diensten op de noden en wensen van de gezinnen in de vorm van geïntegreerde dienstverlening, oog hebbend voor alle levensdomeinen van de gezinnen. De gezinnen ervaren of ervaren uitsluiting op vlak van verschillende levensdomeinen die onderling sterk samenhangen. Het is voornamelijk de verwevenheid van deze vormen van uitsluiting die het moeilijker maakt om hun levensomstandigheden te verbeteren. Deze verwevenheid uit zich in de hulpvragen van deze kwetsbare gezinnen die vaak verschillende noden bevatten. In een hulpvraag naar, bijvoorbeeld, kinderopvang kunnen bepaalde deelproblematieken vervat zitten, zoals nood voor ondersteuning op vlak van onder andere opvoeding, zorg, vrije tijd. Volgend principe lijkt daarbij te gelden: hoe complexer het traject van het gezin, hoe meer diensten betrokken zijn, hoe meer het gezin zichzelf moet informeren over deze diensten, en hoe meer 'overweldigend' het gehele landschap kan overkomen.

Over de jaren heen is het aanbod gegroeid onder meer met nieuwe of vernieuwde projecten, initiatieven, organisaties en netwerken. Met andere woorden, er zijn meer deuren waar een gezin kan gaan aankloppen, naargelang de leeftijd van het kind, om te krijgen waar men recht op heeft. Algeheel is het bijgevolg essentieel dat lokale diensten en voorzieningen samen fungeren als kompas om de gezinnen wegwijs te maken, wat moeilijk tot onmogelijk is wanneer ze zelf het overzicht verliezen of *'zelf het noorden kwijt zijn'* (dixit een lokale actor uit Hasselt).

Om deze kloof te dichten, moeten actoren en voorzieningen op lokaal niveau op drie aandachtspunten inzetten. Ten eerste zien de lokale stakeholders het verlagen van de drempels in het welzijnslandschap als een blijvend werkpunt. Naast een warm onthaal dat ontmoeting mogelijk maakt, moeten deze laagdrempelige diensten dienen als antennepunt om kwetsbare gezinnen op de radar te krijgen en houden. Deze actoren zetten in op geïntegreerde vormen van dienstverlening. Een concreet voorbeeld hiervan is de ruilwinkel Boempetat! in Boom waar de koppeling van het materiële (kledij, speelgoed,...) aan het immateriële (het creëren van een warme ontmoetingsruimte) door de gezinnen als zinvol wordt ervaren. Ten tweede maken gesprekken met de gezinnen duidelijk dat lokale diensten dienen in te zetten op het verwezenlijken van sociale rechten. Om aan de complexiteit van noden en hulpvragen recht te doen moeten lokale actoren deze noden kunnen detecteren of moet de toegankelijkheid worden vergroot zodat het gezin zelf kan komen aankloppen voor advies. Ten derde erkent elke onderzochte locatie dat het proactief en outreachend benaderen van kwetsbare gezinnen belangrijk is om hen toe te leiden tot het welzijnslandschap. Een succesvolle aanpak zien we in gemeenten waar, bijvoorbeeld onder meer het OCMW, het Huis van het Kind, Kind en Gezin, brugfiguren op school en lokale armoedeverenigingen worden ingezet als antennepunten. Een concreet voorbeeld vinden we terug in Lokeren met het project 'Proactief kinderrechten garanderen'. Via casemanagers en buddy's krijgen gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar wegwijs in het lokale welzijnslandschap.

Aanbeveling: Zet in op een proactieve, outreachende en toeleidende aanpak van laagdrempelige diensten om kwetsbare gezinnen te detecteren en op te volgen. Bijzondere aandacht gaat hier best naar geïntegreerde vormen van dienstverlening waarin materiële en immateriële ondersteuning verweven zijn. Op vlak van kinderopvang is het opzetten van een lokaal loket kinderopvang een cruciale ontwikkeling om een beter zicht te krijgen op vraag en aanbod, op de profielen van personen die men kon helpen en wie men niet kon helpen, en op de evolutie van het aantal en soort opvangvragen.

Een vierde conclusie heeft betrekking op de rol van het lokaal sociaal beleid op vlak van armoedebestrijding. We concluderen dat het Vlaams en federaal beleidsniveau de belangrijkste sleutels in handen hebben om armoede structureel te bestrijden, via maatregelen in de sociale zekerheid, het tewerkstellings- en het woonbeleid. Structurele armoedebestrijding betekent daarnaast, en dat stellen we ook vast in deze studie, dat de laagste inkomens duurzaam verhoogd moeten worden om de levensomstandigheden van de gezinnen op de lange termijn te verbeteren. Niettemin kan ook een lokaal beleid met zowel flankerende als een aantal structurele maatregelen het verschil maken op het gebied van werk, huisvesting, kinderopvang en ontmoeting. In Hoofdstuk 3 zagen we dat de lokale besturen ook steeds meer bevoegdheden (en niet altijd de middelen) krijgen om ook op dit niveau maatregelen te treffen. Lokale besturen beslissen zelf in welke mate ze armoedebestrijding als prioritair op de agenda plaatsen. De onderzochte gemeenten verschillen dan ook in de mate waarin en de wijze waarop ze armoedebestrijding op lokaal niveau implementeren.

Samenvattend is het ontwikkelen van een gedragen visie rond armoedebestrijding, het uitbouwen van een overkoepelend netwerk en het opstellen van een armoedebestrijdingsplan cruciaal, maar in feite slechts het startpunt. Het lokaal bestuur moet daarbij een regierol opnemen om een gemeenschap-pelijke visie te ontwikkelen en om het draagvlak voor een lokaal armoedebeleid te vergroten. Het in kaart brengen van het lokale welzijnsaanbod en samenwerking en afstemming organiseren om versnippering tegen te gaan, is onvoldoende. Om structureel armoede aan te pakken, moet men efficiënt voldoende structurele middelen kunnen inzetten op vlak van de verschillende levensdomeinen, zoals we hierboven al beargumenteerden. Projectsubsidies zorgen vaak voor een impuls om acties op te zetten, maar zijn niet het middel bij uitstek om armoede op lokaal niveau te bestrijden. Projectsubsidies, maar ook een armoedebeleidsplan, zijn bijgevolg vaak een eerste opstap, maar is sterk afhankelijk van de bereidwilligheid, de prioriteiten en de beschikbare middelen van het lokale bestuur. Het blijvend coördineren en consolideren van het lokale netwerk is dus een noodzakelijke voorwaarde om lokaal armoedebeleid te voeren.

Aanbeveling: Versterk en consolideer als lokaal bestuur de samenwerking en netwerking met lokale partners. Essentieel hierbij is (1) het oprichten van een lokaal platform of netwerk in het teken van kinderarmoede met alle stakeholders die werken rond een of meerdere levensdomeinen, (2) het ontwikkelen van een gedragen visie, (3) het opstellen van een armoedebestrijdingsplan, (4) het efficiënt inzetten van projectsubsidies en structurele middelen, (5) het blijvend coördineren van de geleverde inspanningen door het lokale netwerk te consolideren, (6) het ontwikkelen van geïntegreerde vormen van dienstverlening

Tot slot staan we kort stil bij enkele **beperkingen** van deze studie. De studie focust op de ervaringen en levensomstandigheden van gezinnen, waarbij we aanvullend een beperkte bevraging organiseerden bij beleidsmakers en lokale actoren die actief zijn op het terrein. Dat betekent dat we geen exhaustief beeld kunnen schetsen van alle lokale initiatieven, bijvoorbeeld rond lokale tewerkstelling of huisvesting. De COVID-19 crisis heeft ook een impact gehad op de uitvoering van deze studie. Het was in de periode waarin de studie liep moeilijk om persoonlijke interviews te organiseren. De interviews werden initieel uitgesteld, en vervolgens online georganiseerd via WhatsApp. Dat heeft ook tot gevolg gehad dat het voor de stad Lokeren niet mogelijk was om een volledige analyse uit te voeren, gegeven een lage responsgraad en de beperkte tijd die nog beschikbaar was. Om die reden bekeken we de gemeenten apart in de eigen context, maar leggen we algemeen de focus op de trends die we over de analyses heen vaststellen.

Referenties

- Agentschap Binnenlands Bestuur. (2018a). *Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor editie 2018: Lokeren*. Retrieved from Brussel: <https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/docs/LIIM-Lokeren.pdf>
- Agentschap Binnenlands Bestuur. (2018b). *Survey Gemeentemonitor: Rapport Boom*. Retrieved from Brussel: https://gemeente-en-stadsmonitor.vlaanderen.be/sites/gemeente-en-stadsmonitor/files/gemeenterapport/rapport_boom.pdf
- Agentschap Binnenlands Bestuur. (2018c). *Survey gemeentemonitor: rapport Vilvoorde*. Retrieved from Brussel: https://gemeente-en-stadsmonitor.vlaanderen.be/sites/gemeente-en-stadsmonitor/files/gemeenterapport/rapport_vilvoorde.pdf
- Booms Welkom. (z.d.). Booms Welkom vzw: over ons. Retrieved on 02/02/2020 from <https://boomswelkom.be/>
- Cantillon, B., & Buysse, L. (2016). *De Staat van de Welvaartsstaat*. Leuven: Acco.
- CEDES. (2020). *Bouwstenen voor een stedelijk regieplan voedselhulp in Vilvoorde: voorstelling aan stadsbestuur*. Presentatie. CEDES | Maatschappelijke innovatie. Vilvoorde.
- De Pourcq, L., & Driessens, K. (2017). Maatschappelijk werk en kinderopvang hand in hand op het lokale niveau. Voorwaarden voor een werkzame samenwerking tussen OCMW's, kinderdagverblijven en maatschappelijk kwetsbare ouders. In P. Raeymaeckers, C. Noël, D. Boost, C. Vermeiren, J. Coene, & S. Van Dam (Eds.), *Tijd voor sociaal beleid. Armoedebestrijding op lokaal niveau. Armoede en Sociale Uitsluiting: Jaarboek 2017* (pp. 103-118). Leuven/ Den Haag: Acco.
- De Schuymer, L. (2013). De Huizen van het Kind, een instrument voor lokale actoren in de ondersteuning van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren. In K. Emmerly (Ed.), *Gezinsbeleid in 2012. De rol van het gezin, de buurt en de burger in de Huizen van het Kind* (pp. 154-171). Brussel: Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.
- Gemeente Boom. (2019). *Meerjarenbeleidsplanning (2020-2025)*. Retrieved from Boom: <https://www.boom.be/boom-stelt-meerjarenbeleidsplanning-voor>
- Goed wonen.Rupelstreek (2020, 20/09/2020). [Informatie sociale huurwoningen in Boom].
- Hagenaars, A. J. M., & Zaidi, M. A. (1994). *Poverty Statistics in the late 1980s: Research based on micro data*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Hermans, K. (2019a). Handicap, armoede en sociale uitsluiting. In K. Hermans, J.-M. Dubois, & A. Vanroose (Eds.), *Handicap en armoede in België* (pp. 87-108). Brussel: Peter Samyn & Alexandre Lesiw.
- Hermans, K. (2019b). Lokaal sociaal beleid: hoge verwachtingen, realistische verwachtingen? In M. Somers (Ed.), *Fundamenten. Sociale zekerheid in onzekere tijden* (pp. 302-322): Denktank Minerva.
- Kind en Gezin. (2018). *Decreet van 20 april 2012 (BS 15 juni 2012) houdende de organisatie van kinderopvang van baby's en peuters*. Retrieved from Brussel: <https://www.kindengezin.be/img/decreet-ko-babys-peuters.pdf>

- Kind en Gezin. (2019a). Evolutie kansarmoede-index per gemeente in excelbestand. Retrieved from <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/gemeentelijk-niveau/#Lokaal-dashboard-kansarmo>
- Kind en Gezin. (2019b). *Het kind in Vlaanderen 2018*. Retrieved from Brussel: <https://www.kindengezin.be/img/KIV2018-HFST4.pdf>
- Kind en Gezin. (2019c). Lokaal Loket Kinderopvang. Retrieved on 10/07/2020 from <https://www.kindengezin.be/img/lokaal-loket-kinderopvang.pdf>
- Kind en Gezin. (2020a). *Kind in Vlaanderen 2019*. Retrieved from Brussel: <https://www.kindengezin.be/img/KIV2019.pdf>
- Kind en Gezin. (2020b). Lokaal dashboard kansarmoede op gemeentelijk niveau. Retrieved from <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/gemeentelijk-niveau/#Lokaal-dashboard-kansarmo>
- Kind en Gezin. (z.d). Kansarmoederegistratie binnen Kind en Gezin: een toelichting. Retrieved on 10/07/2020 from <https://www.kindengezin.be/img/kansarmoederegistratie-toelichting.pdf>
- Kramme, C. (2019). *Elk kind een toekomst. Gemeenten in actie tegen kinderarmoede: inspirerende praktijken*. Retrieved from Brussel: <https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2019/20190925NT3>
- Lahaye, W., Pannecoucke, I., & Sansen, F. (2019). *Kinderarmoede en het lokale niveau. De gemeenten in kaart - Hefbomen voor het beleid*. Retrieved from Brussel: <http://www.kenniscentrumvlaamsesteden.be/Gedeelde%20documenten/2019/Kinderarmoede%20en%20het%20lokale%20niveau.pdf>
- Luyten, D. (2013). Huizen van het Kind: binnen of naast een lokaal gezinsbeleid? . In K. Emmery (Ed.), *Gezinsbeleid in 2012. De rol van het gezin, de buurt en de burger in de Huizen van het Kind* (pp. 173-204). Brussel: Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.
- M.A.S. (2019). *Beleidsvaluatie van het kinderkansarmoedebeleid van de gemeente Boom*. Syntheserapport. M.A.S. Leuven.
- Minsen, B. (2014). *Kinderarmoedebestrijdingsplan Hasselt: strategisch plan opgemaakt door het lokaal platform kinderarmoedebestrijding Hasselt*. Hasselt.
- Nys, K., & Emmery, K. (2017). *De Huizen van het Kind in cijfers en ervaringen. Verwerking van de bevraging van Kind en Gezin*. Retrieved from Brussel:
- OCMW Lokeren. (2018). *Jaarverslag 2018 van de afdeling welzijn*. Rapport. OCMW-Stad Vilvoorde. Lokeren.
- POD MI. (z.d). Artikel 60 §7. Retrieved from <https://www.mi-is.be/nl/artikel-60-ss-7>
- Provincies.in.cijfers.be. (2020). Cijfers armoede in Boom Retrieved from www.provincies.incijfers.be
- Raeymaeckers, P., Noël, C., Boost, D., Vermeiren, C., Coene, J., & Van Dam, S. (2017). *Tijd voor sociaal beleid: Armoedebestrijding op lokaal niveau. Armoede en Sociale Uitsluiting: Jaarboek 2017*. Leuven/Den Haag: Acco.
- Stad Hasselt. (2019). *Groot(s) op mensenmaat. Bestuursakkoord 2019-2024*. Retrieved from Hasselt: https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/documenten_stad_hasselt/bestuursakkoord_2019_0204_hasselt.pdf

- Stad Vilvoorde. (2014a). *(Kinder)armoedebeleidsplan Vilvoorde 2014-2019*. Presentatie. OCMW Vilvoorde & Stad Vilvoorde. Vilvoorde.
- Stad Vilvoorde. (2014b). *Strategisch meerjarenplan 2014-2019*. Retrieved from Vilvoorde: <https://docplayer.nl/65122234-Stad-vilvoorde-strategisch-meerjarenpl.html>
- Stad Vilvoorde. (2019). *Woonnota 2019: een aanzet tot de opmaak van het meerjarenplan 2020-2026*. Vilvoorde.
- Stad Vilvoorde. (2020a). Bestuursakkoord: versterkt vooruit naar een duurzame bruisende Vlaamse stad aan het water. Retrieved from <https://www.vilvoorde.be/bestuursakkoord>
- Stad Vilvoorde. (2020b). *Sociale ID-Kaart Vilvoorde 2019. Gegevens afkomstig uit statistische databank Provincie Vlaams-Brabant (november 2019), Statistiek Vlaanderen, Gemeentemonitor Vilvoorde 2018 en Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor Vilvoorde 2018*.
- Van Haute, D., Roets, G., Baeck, I., & Vandenbroeck, M. (2017). Kinderarmoedebestrijding in de lokale beleidspraktijk: ervaringen van gezinnen in armoede. In P. Raeymaeckers, C. Noël, D. Boost, C. Vermeiren, J. Coene, & S. Van Dam (Eds.), *Tijd voor sociaal beleid: Armoedebestrijding op lokaal niveau. Armoede en Sociale Uitsluiting Jaarboek 2017* (pp. 91-102). Leuven/ Den Haag: Acco.
- Van Regenmortel, T. (2013). *Automatische rechtentoekenning en proactief handelen. Een verkenning op lokaal niveau met bijzondere aandacht voor mensen met een laag inkomen. Executive summary*. Retrieved from Antwerpen: <https://www.uantwerpen.be/nl/steunpunten/vlaams-armoedesteunpunt/publicaties/>
- Verschuere, B., & De Rynck, F. (2017). Maakt lokaal beleid (het) verschil? . In P. Raeymaeckers, C. Noël, D. Boost, C. Vermeiren, J. Coene, & S. Van dam (Eds.), *Tijd voor sociaal beleid. Armoedebestrijding op lokaal niveau. Armoede en Sociale Uitsluiting: Jaarboek 2017* (pp. 45-60). Leuven/Den Haag: Acco.
- Verschuere, B., & Hermans, K. (2016). *Welzijn in Vlaanderen: Beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen (4de editie)*. Brugge: Die Keure.
- Vilvoorde.in.cijfers. (2020). Online tool vilvoorde.in.cijfers. Retrieved on 10/07/2020 from <https://vilvoorde.incijfers.be/dashboard/>
- Vlaamse Overheid. (2019a). Lokaal Sociaal Beleid. Retrieved from <https://www.departementwvg.be/lokaal-sociaal-beleid>
- Vlaamse Overheid. (2019b). *Slotrapport: Partitaire commissie Decentralisatie*. Retrieved from Brussel: https://lokaalbestuur.vlaanderen.be/sites/default/files/public/thema/strategische_projecten/Decentralisatie/20190607_slotrapport_decentralisatie.pdf
- Vlaamse Overheid. (2020). Overzicht coronasubsidies voor lokale besturen. Retrieved from <https://lokaalbestuur.vlaanderen.be/financiering/overzicht-coronasubsidies-voor-lokale-besturen>
- Vlaamse Overheid. (z.d.). Overzicht projectsubsidies kinderarmoedebestrijding. Retrieved from <https://armoede.vlaanderen.be/projecten>
- VMSW. (2020). Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen: informatie over kandidaat-huurders en -kopers per domiciliegemeente van 2011 t.e.m. 2019. Retrieved from <https://www.vmsw.be/Home/Footer/Over-sociale-huisvesting/Statistieken/Kandidaat-huurders-en-kopers>

Welzijnsraad Lokeren. (2017). *Memorandum gemeenteraadsverkiezingen 2018*. Advies. Lokeren.

Welzijnsraad Lokeren. (2019). *Advies inzake doelstellingenboom*. Retrieved from Lokeren: <https://www.lokeren.be/adviesraden/stedelijke-welzijnsraad/bestanden/5e32ea59782354055fc7df98>

Wonen Vlaanderen. (2020). *Aanbod 2019: patrimonium en zittende huurders voor Hasselt*. . Hasselt. Retrieved from <https://www.wonenvlaanderen.be/woononderzoek-en-statistieken/cijfers-over-sociale-huisvesting-vlaanderen>

Bijlagen

Bijlage A. Topic lijst voor de semigestructureerde diepte-interviews bij de kwetsbare gezinnen

TOPICS	Vragen om op terug te vallen indien nodig:
Gezinssamenstelling	Kunt u wat meer vertellen over uw gezin? <i>Heeft u een partner? Was dit ook al uw partner vijf jaar geleden? Hoeveel kinderen heeft u? Welke leeftijd hebben uw kinderen? Verblijft/verblijven uw kind(eren) elke dag bij u? Is dit altijd zo geweest?</i>
Mantelzorg	<i>Neemt u de zorg op voor iemand anders buiten uw kinderen? Gaat het dan over personen in uw gezin of personen buiten uw gezin? Was dit vijf jaar geleden ook al het geval? Neemt deze zorg veel tijd in? Vindt u het vervelend om dit te moeten doen?</i>
Stimulatie-niveau van de kinderen	Zijn er specifieke moeilijkheden in het verzorgen van uw kind(eren)? <i>Heeft u het gevoel meer of minder moeilijkheden te hebben over de jaren heen? Heeft u bij een kind meer/minder moeilijkheden dan bij de anderen?</i> <i>Heeft u het gevoel terecht te kunnen bij bepaalde personen of organisaties als het aankomt op de zorg van uw kinderen? Zijn dit zelfde personen/organisaties als vijf jaar geleden? Wat was voor u het moeilijkste in het opgroeien van uw kinderen? Bij wie kon u hier vijf jaar geleden voor terecht? Bij wie kunt u daar nu voor terecht?</i>
Onderwijs/Opvang	Neemt uw kind op regelmatige basis deel aan het kleuteronderwijs? Maakt(e) u gebruik van kinderopvang? <i>Kan u rekenen op andere personen voor de opvang van uw kind (ouders, schoonouders, burens, vrienden, ...)? Gaan uw andere kinderen naar opvang/school? Maakten zij gebruik van opvang? Was dit een positieve ervaring? Wat zou u graag willen veranderen aan de school of opvang van uw kind?</i>
Opvoeding	<i>Hoe ervaart u het opvoeden van uw kind(eren)? Is dit voor één kind moeilijker dan voor de andere(n)? Bij wie kan/kon u terecht als u vragen had over de opvoeding van uw kind?</i>

Sociaal netwerk	<p>Hebt u een goede band met uw familie? Hebt u het gevoel dat u personen hebt waar u terecht kan voor steun of hulp? (i.e. emotionele steun, materiële steun, financiële steun, praktische hulp, informatie, advies).</p> <p><i>Wie zijn deze personen (ouders, schoonouders, zus/broer, kind(eren), buren, vrienden, collega's, ...)?</i></p> <p><i>Hebt u het gevoel dat u gesteund wordt op vlak van de zorg voor uw kind(eren)? Op vlak van uw gezondheid of de gezondheid van uw kind(eren)? Gesteund als het aankomt op de opvang op van uw kind(eren)? Met de zorg voor anderen die u opneemt? Is dit altijd al zo geweest? Hebt u het gevoel dat u nu meer personen hebt waar u bij terecht kan dan vijf jaar geleden? Zijn er nu andere/minder/meer organisaties waar u bij terecht kunt in vergelijking met vijf jaar geleden?</i></p> <p><i>Bent u tevreden met uw sociaal leven? Had u zaken graag anders gezien (en waarom)?</i></p>
Organisaties	<p>Hoe was uw ervaring met verpleegkundigen van Kind en Gezin? Maakte u gebruik van Huizen van het Kind? Waren er andere organisaties die u hebben vooruit geholpen? Of specifieke diensten waar u goede ervaringen mee had (en waarom)? Of net slechte ervaringen (en waarom)? Waren er andere organisaties die u wel/niet hielpen? Kon u overal terecht met uw vragen? Kan u dat nu nog steeds?</p>
Tewerkstelling	<p>Heeft u op dit moment een job? Kunt u hier wat meer over vertellen? Heeft uw partner een job?</p> <p><i>Hoelang heeft u deze job al? Werkt u deeltijds of voltijds? Combineert u meerdere jobs? Bent u lang onderweg naar uw job? Hoe ziet uw uurrooster er meestal uit? Zag deze er vijf jaar geleden ook zo uit? Wie bepaalt dit uurrooster? Heeft u een vast contract? Wat zou u graag willen veranderen aan uw job?</i></p>
Werkzekerheid	<p><i>Denkt u over zes maanden nog een job te hebben? Denkt u dat uw partner over zes maanden nog een job heeft? Waarom denkt u van wel/niet?</i></p>
Tevredenheid	<p><i>Doet u uw job graag? Heeft u dit altijd graag gedaan? Ervaart u stress tijdens uw job? En was dit vroeger anders?</i></p>
Combinatie gezin	<p><i>Hebt u een flexibele job? Hebt u het gevoel uw job goed te kunnen combineren met het gezinsleven? Was dit vijf jaar geleden ook al het geval? Kan u gemakkelijk uw vakantiedagen zelf bepalen?</i></p>
Werkloos	<p><i>Is iemand in uw gezin werkloos? Hebt u ooit een job gehad? Wanneer bent u gestopt met werken? Is er een bepaalde reden waarom u op dit moment niet werkt? Bent u van plan opnieuw werk te gaan zoeken?</i></p>

Inkomens	Een meer concrete vraag. Hoeveel verdient u? Hoeveel kunt u maandelijks uitgeven? Hoeveel verdient uw partner? <i>Komt u toe met dit inkomen? Verdiende u en/of uw partner vijf jaar geleden meer dan nu? Krijgt u regelmatig een inkomen of eerder onregelmatig? Heeft u recht op een leefloon? Heeft u recht op een werkloosheidsuitkering? Heeft u schulden of achterstallige betalingen? Eventueel: Kan je vertellen hoe de financiële problemen zijn begonnen?</i>
Inkomenscomponenten	<i>Ontvangt u of uw partner kinderbijslag? Heeft u een vast inkomen of varieert dit elke maand?</i>
Materiële deprivatie	<i>Hebt u het gevoel te kunnen rondkomen met dit inkomen? Hebt u het gevoel alles te kunnen voorzien voor uw kinderen met het inkomen dat u/ jullie heeft/hebben? Komt het voor dat u uw rekeningen niet op tijd kunt betalen? Kunt u met uw inkomen op vakantie gaan in het buitenland?</i>
Toekomstperspectief	<i>Wat verwacht u van de financiële situatie van uw huishouden in de komende twaalf maanden?</i>
Wonen	Kunt u wat meer vertellen over uw woonsituatie? <i>Woont u al lang in dit gebouw? Huurt u deze woning of bent u eigenaar? Hebt u de mogelijkheid om buiten te zitten (bv. balkon of tuin)?</i>
Kwaliteit	<i>Heeft u veel kosten aan kleine of grote reparaties? Slaagt u er in om uw woning voldoende te verwarmen? Is dit altijd zo geweest?</i>
Tevredenheid	<i>Bent u tevreden over deze woning? Wilt u hier graag nog lang blijven wonen?</i>
Buurt	<i>Bent u tevreden over deze buurt? Hebt u een park in de buurt? Bent u wel eens bang als u 's avonds alleen bent? Heeft u een goede band met uw buren? Had u vijf jaar geleden een goede band met hen?</i>
Gezondheid	Hoe is het met uw gezondheid? Voelt u zich gezond? Hebt u het gevoel fysiek fit te zijn?
Gezondheidszorg	<i>Wordt u behandeld voor specifieke klachten? Hebt u in de buurt een dokter ter beschikking? Heeft u het gevoel dat er drempels zijn wat betreft gezondheidszorg voor u of uw kinderen?</i>
Algemeen	<i>Beweegt u dagelijks? Doet u aan sport? Sportte u vroeger vaker?</i>

Heeft u een langdurige ziekte of aandoening (gezondheidsprobleem)? Heeft dit probleem u sinds zes maanden of langer beperkt in activiteiten die u gewoonlijk deed (bijvoorbeeld het huishouden, mobiliteit, ...)? Of een andere ziektegeschiedenis?

Heeft u huidige klachten? Wordt u hiervoor behandeld?

Welzijn

Algemeen gesproken, zou u uzelf omschrijven als een gelukkig persoon? Voelt u zich gelukkig?

Heeft u zich de afgelopen vier à vijf jaar ongelukkig gevoeld? Voelt u zich vaak moe of 'uitgeblust'? Ervaart u vaak stress? Vindt u dat u vijf jaar geleden meer stress had dan nu? Waarom? Bent u de laatste tijd door zorgen veel slaap tekort gekomen? Hebt u de laatste tijd het gevoel gehad dat u voortdurend onder druk stond? Had u dat vijf jaar geleden ook al? Wat zou u willen veranderen aan uw dagelijkse routine?

Zorg

Krijgt u hulp voor bepaalde zorgbehoeften? Bijvoorbeeld persoonsverzorging (i.e. bijstand bij het gebruik van bepaalde medicatie, hulp bij het eten en drinken) of psychosociale ondersteuning tijdens moeilijke momenten? Krijgt u hulp bij het zorgen voor uw kinderen (eten maken, naar school brengen, huiswerk, ...)? Kreeg u vijf jaar geleden (meer/minder) hulp?

Algemeen

Ik zou graag wat meer willen weten over uw toekomstperspectief. Hoe ziet u de toekomst?

Is er verder nog iets dat u graag kwijt wilt?

Geïnformeerde toestemming

- ✓ Ik begrijp wat van mij verwacht wordt tijdens dit interview.

De trajecten van gezinnen met jonge kinderen op zes levensdomeinen

Centrum voor Sociologisch Onderzoek / LUCAS (KU Leuven) – Laure-lise Robben

laurelise.robben@kuleuven.be 016 32 86 56

Doel interview:

Kennis verzamelen over gezinnen met jonge kinderen op vlak van wonen, werken, gezondheid, inkomen, opvoeding en zorg van hun kind/eren,... en hun ervaring met beschikbare ondersteunings- en hulpverleningsaanbod op lokaal niveau.

Duur interview:

2u

- ✓ Er zijn geen risico's of ongemakken verbonden aan dit interview.
- ✓ Ikzelf of anderen kunnen baat hebben bij dit onderzoek op volgende wijze:
Het delen van jouw ervaringen over beschikbare ondersteuning en hulp zorgt ervoor dat wij kunnen bestuderen of het aanbod tegemoet komt aan de behoeften en noden van elk gezin.
- ✓ Ik begrijp dat mijn deelname aan deze studie vrijwillig is. Ik kan op elk moment het interview stopzetten. Daarvoor hoef ik geen reden te geven en ik weet dat daaruit geen nadeel voor mij kan ontstaan.
- ✓ Alle antwoorden worden anoniem verwerkt. Alle contactgegevens die de onderzoekers hebben, worden enkel voor de studie gebruikt. Na het interview wordt deze informatie vernietigd.
- ✓ Wanneer de onderzoeker, tijdens het observeren, geconfronteerd wordt met problematische opvoedingssituaties, zal deze de bevoegde instanties verwittigen.
- ✓ Kind en Gezin zal nooit weten wie deelneemt en wie niet. De interviews worden niet met K&G gedeeld.
- ✓ Ik ontvang €25 na het interview.
- ✓ Ik wil graag op de hoogte gehouden worden van de resultaten van dit onderzoek. De onderzoeker mag mij hiervoor contacteren op het volgende e-mailadres:

-
- ✓ Voor vragen weet ik dat ik voor/tijdens/na het interview terecht kan bij de onderzoeker via:
Mail: laurelise.robben@kuleuven.be Tel.: 016 32 86 56
 - ✓ Voor eventuele klachten of andere bezorgdheden omtrent ethische aspecten van deze studie kan ik contact opnemen met de Sociaal-Maatschappelijke Ethische Commissie van KU Leuven: smec@kuleuven.be

Ik heb bovenstaande informatie gelezen en begrepen en heb antwoord gekregen op al mijn vragen over dit onderzoek. Ik stem toe om deel te nemen.

Datum: .. / .. / .. .

Naam en handtekening deelnemer

Naam en handtekening onderzoeker

Bijlage C. Kansarmoedecijfers van Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren (2001-2018).

Tabel 10 Overzicht kansarmoedecijfers in Boom, Hasselt, Vilvoorde en Lokeren (2001-2019)(Bron: Kind en Gezin, 2020b)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Boom	35,7%	36,6%	38,6%	38,9%	37,1%	32,6%	31,5%	23,3%	17,2%	9,1%	7,9%	7,8%	8,4%	7,6%	5,4%	5,5%	7,0%	7,4%	5,0%
Hasselt	15,9%	16,0%	14,4%	11,9%	9,3%	9,4%	10,2%	10,4%	9,9%	8,4%	7,3%	6,8%	5,5%	4,3%	3,7%	5,0%	6,3%	6,8%	6,5%
Vilvoorde	16,8%	18,2%	17,7%	17,6%	14,0%	11,8%	8,9%	5,8%	4,7%	4,5%	5,9%	6,2%	8,3%	7,2%	6,3%	4,5%	4,4%	7,0%	10,0%
Lokeren	13,6%	12,6%	11,3%	12,6%	12,9%	11,4%	12,3%	11,4%	11,3%	10,1%	10,0%	10,3%	8,6%	7,2%	5,0%	5,4%	6,0%	6,6%	7,0%
Vlaams Gewest	14,0%	14,0%	13,8%	12,8%	12,0%	11,4%	11,2%	10,5%	9,7%	8,6%	8,2%	7,9%	7,4%	6,9%	6,5%	6,4%	6,4%	6,3%	6,0%

